

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

Σύγχρονες τάσεις στη γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς

Διπλωματική Εργασία

«Οι ρητορικές ερωτήσεις στην Ελληνική: πραγματολογικές
λειτουργίες και ο ρόλος του επιτονισμού»

Χριστίνα Ζυγούρη

Επιβλέπων καθηγητής: Δημήτριος Παπαζαχαρίου

Πάτρα, Ιούνιος 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Οι ρητορικές ερωτήσεις στην Ελληνική: πραγματολογικές
λειτουργίες και ο ρόλος του επιτονισμού»

Χριστίνα Ζυγούρη

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Δημήτριος Παπαζαχαρίου

Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα
Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Μέλος ΣΕΠ, ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Αγγελική Αλβανούδη

Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Γαλλικής
Γλώσσας και Φιλολογίας, Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Μέλος ΣΕΠ, ΕΑΠ

Πάτρα, Ιούνιος 2026

«Στους γονείς μου Δημήτρη και Γαλήνη, και στη μνήμη της Πέρσας»

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τις ρητορικές πολικές ερωτήσεις στην Ελληνική, εστιάζοντας στη σχέση τους με την πραγματολογία και το ρόλο του επιτονισμού για την αναγνώρισή τους. Οι ρητορικές ερωτήσεις διατηρούν την ερωτηματική τους μορφή, αλλά δεν λειτουργούν ως τυπικά αιτήματα πληροφορίας, καθώς η απάντηση παρουσιάζεται ως προφανής, αναμενόμενη ή ήδη διαθέσιμη στο περικείμενο. Σύμφωνα με αυτή τη διαπίστωση, η εργασία διερευνά αν ο επιτονισμός μπορεί να συμβάλει στη διάκριση των ρητορικών από τις πληροφοριακές πολικές ερωτήσεις, ακόμη και όταν οι ακροατές δεν έχουν πρόσβαση στο περικείμενο. Για τη διερεύνηση του ζητήματος πραγματοποιήθηκαν δύο πιλοτικές πειραματικές διαδικασίες. Αρχικά, δημιουργήθηκε ένα σύνολο εκφωνήσεων πολικών ερωτήσεων, οι οποίες παρήχθησαν σε πληροφοριακά και ρητορικά συμφραστικά περιβάλλοντα. Στη συνέχεια, οι εκφωνήσεις αξιοποιήθηκαν σε πείραμα αντίληψης, στο οποίο οι ακροατές κλήθηκαν να τις κατηγοριοποιήσουν ως πληροφοριακές ή ρητορικές, βασιζόμενοι αποκλειστικά στην ακουστική πληροφορία. Παράλληλα, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να δηλώσουν τον βαθμό βεβαιότητάς τους για κάθε επιλογή, ώστε να εξεταστεί όχι μόνο η ακρίβεια της κατηγοριοποίησης, αλλά και η αντιληπτική σαφήνεια των δύο τύπων ερωτήσεων. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι ο επιτονισμός μπορεί να προσφέρει ενδείξεις για την αναγνώριση της ρητορικής ερμηνείας, χωρίς όμως να αποτελεί απόλυτο ή αποκλειστικό κριτήριο διάκρισης. Οι ακροατές φαίνεται να αναγνωρίζουν σε έναν βαθμό τη διαφορά μεταξύ των ρητορικών και των πληροφοριακών πολικών ερωτήσεων, ενώ η βεβαιότητά τους διαφοροποιείται ανάλογα με τον τύπο της εκφώνησης. Συνολικά, η εργασία υποστηρίζει ότι η ρητορικότητα στις πολικές ερωτήσεις της Ελληνικής δεν προκύπτει μόνο από το περικείμενο, αλλά μπορεί να συνδέεται και με την επιτονική πραγμάτωση της εκφοράς.

Λέξεις – Κλειδιά

Επιτονισμός, πολικές ερωτήσεις, πραγματολογία, προσωδία, ρητορικές ερωτήσεις

«Rhetorical Questions in Modern Greek: Pragmatic Functions and the Role of Intonation»

Christina Zygouri

Abstract

The present dissertation examines rhetorical polar questions in Modern Greek, focusing on their pragmatic functions and the role of intonation in their recognition. Rhetorical questions retain interrogative form, but they do not function as typical requests for information, since the answer is presented as obvious, expected, or already available in the discourse context. On this basis, the study investigates whether intonation can contribute to the distinction between rhetorical and information-seeking polar questions, even when listeners do not have access to the original context. To address this question, two experimental procedures were carried out. First, a set of polar question utterances was created and produced in both information-seeking and rhetorical contexts. These utterances were then used in a perception experiment, in which listeners were asked to classify them as either information-seeking or rhetorical, relying only on the auditory signal. In addition, participants were asked to indicate their degree of certainty for each response, in order to examine not only the accuracy of their classifications, but also the perceptual clarity of the two question types. The results suggest that intonation can provide cues for the recognition of rhetorical interpretation, although it does not constitute an absolute or exclusive criterion for distinguishing rhetorical from information-seeking questions. Listeners appear to identify, to some extent, the difference between rhetorical and information-seeking polar questions, while their degree of certainty varies depending on the type of utterance. Overall, the thesis argues that rhetoricity in Modern Greek polar questions does not arise only from context, but may also be associated with the intonational realization of the utterance.

Keywords

Intonation, polar questions, pragmatics, prosody, rhetorical questions

Περιεχόμενα

Περίληψη	
Abstract	
Κατάλογος Εικόνων / Σχημάτων	
Κατάλογος Πινάκων	
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια.....	
1. Εισαγωγή.....	1
2. Θεωρητικό πλαίσιο	3
2.1 Ορισμός.....	3
2.2 Οι ρητορικές ερωτήσεις ως μη κανονικές ερωτήσεις.....	4
2.3 Οι ρητορικές ερωτήσεις ως γλωσσικές πράξεις.....	6
2.4 Προηγούμενες θεωρητικές προσεγγίσεις: Σημασιολογία.....	7
2.4.1 Ενδείξεις ρητορικής χρήσης και στοιχεία αρνητικής πολικότητας.....	7
2.4.2 Η ερμηνεία των ρητορικών ερωτήσεων ως δηλώσεις αντίθετης πολικότητας.....	9
2.4.3 Η αντίθετη πολικότητα ως σημασιολογικό-πραγματολογικό φαινόμενο	9
2.5 Προηγούμενες θεωρητικές προσεγγίσεις: Πραγματολογία	10
2.5.1 Το κοινό γνωστικό υπόβαθρο στη ρητορική ερμηνεία	10
2.5.2 Οι απαντήσεις στις ρητορικές ερωτήσεις	12
2.6 Η συντακτική πραγμάτωση της ρητορικότητας.....	14
2.7 Λεξικά στοιχεία ως ένδειξη ρητορικότητας	15
2.8 Επιτονισμός.....	17
2.8.1 Ορισμός.....	17
2.8.2 Βρετανική Σχολή	18
2.8.3 Αυτοτεμαχιακό-Μετρικό μοντέλο (AM)	18
2.8.3.1 Η λειτουργία του AM.....	18
2.8.3.2 Συστήματα ΤοΒΙ	20
2.8.3.3 GRToΒΙ.....	21
2.8.4 Επιτονισμός και πραγματολογία	22
2.9 Η σημασία του επιτονισμού σε διαγλωσσικά δεδομένα.....	23
2.9.1 Τυπολογία	23
2.9.2 Μεθοδολογία ερευνών	25
2.9.3 Αποτελέσματα ερευνών	27
2.9.3.1 Γερμανική	27
2.9.3.2 Αγγλική.....	28
2.9.3.3 Ισλανδική	30
2.9.3.4 Ιταλική	31
2.9.3.5 Γλώσσες με διαφορετική τυπολογία	32
2.10 Οι πολικές ερωτήσεις στην Ελληνική.....	33
2.10.1 Ορισμός.....	34
2.10.2 Πολικές ερωτήσεις και επιστημική τροπικότητα στην ελληνική συνομιλία ...	34
2.10.3 Επιστημική τροπικότητα και επιτονισμός στις πολικές ερωτήσεις	35

2.10.4 Επιτονικά σχήματα στις ελληνικές πολικές ερωτήσεις μέσω GRTObI	37
3. Μεθοδολογικό πλαίσιο	40
3.1 Στόχος της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα	40
3.2 Ερευνητικός σχεδιασμός.....	41
3.3 Πείραμα παραγωγής.....	41
3.4 Πείραμα αντίληψης.....	43
3.5 Μεθοδολογικοί περιορισμοί	45
4. Ανάλυση δεδομένων	46
4.1 Παρατηρήσεις από το πείραμα παραγωγής	46
4.2 Αποτελέσματα πειράματος αντίληψης.....	47
4.2.1. Μπορεί ο επιτονισμός από μόνος του, χωρίς την παρουσία συμφραζομένων, να συμβάλει στην αναγνώριση της ρητορικότητας;	48
4.2.2. Σε ποιο βαθμό είναι διακριτές οι ρητορικές πολικές ερωτήσεις από τις πληροφοριακές;.....	50
4.2.3. Επηρεάζει η ταυτότητα του ομιλητή την αντίληψη των ακροατών ως προς τη διάκριση; 51	
4.2.4. Διαφέρει ο βαθμός βεβαιότητας του ακροατή ανάλογα με τον τύπο της ερώτησης; 53	
4.2.5. Σε ποιο βαθμό υπάρχει συμφωνία μεταξύ των ακροατών ως προς την κατηγοριοποίηση των ερωτήσεων;	56
4.2.6. Γενικό Συμπέρασμα της Στατιστικής Ανάλυσης.....	58
5. Συμπεράσματα	60
Βιβλιογραφία	64
Παράρτημα Α: Φόρμα πειράματος παραγωγής	69
Παράρτημα Β: Φόρμα πειράματος αντίληψης.....	71

Κατάλογος Εικόνων / Σχημάτων

Σχήμα 1 Ενδεικτική επιτονική ανάλυση πληροφοριακής πολικής ερώτησης	47
Σχήμα 2 Ενδεικτική επιτονική ανάλυση ρητορικής πολικής ερώτησης.....	47
Γράφημα 4.1 Ποσοστό ακρίβειας αναγνώρισης ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων	51
Γράφημα 4.2 Κατανομή των βαθμολογιών βεβαιότητας ανά τύπο ερώτησης	55

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 3.1 Παράδειγμα πειραματικού υλικού ανά συνθήκη	4
Πίνακας 4.1 Συνοπτικά στοιχεία του πειράματος αντίληψης.....	48
Πίνακας 4.2 Confusion Matrix για τις απαντήσεις των ακροατών.....	49
Πίνακας 4.3 Συμφωνία μεταξύ των ακροατών με βάση τον δείκτη Kappa του Fleiss.....	57

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

CommitP	Φράση Δέσμευσης
F0	Θεμελιώδης Συχνότητα
GRT0BI	Σύστημα επισημείωσης του ελληνικού επιτονισμού
AM	Αυτοτεμαχιακό-Μετρικό Μοντέλο
ΣΑΠ	Στοιχεία Αρνητικής Πολικότητας
ΥΡΑ	Υποκείμενο-Ρήμα-Αντικείμενο

1. Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία εξετάζει τις ρητορικές ερωτήσεις στην Ελληνική με ιδιαίτερη έμφαση στις πολικές, εστιάζοντας στις πραγματολογικές τους λειτουργίες και το ρόλο του επιτονισμού για την αναγνώρισή τους. Οι ρητορικές ερωτήσεις αποτελούν έναν ιδιαίτερο τύπο ερώτησης, καθώς, παρότι έχουν ερωτηματική μορφή, δεν χρησιμοποιούνται κυρίως για την άντληση νέας πληροφορίας. Αντίθετα, προσανατολίζουν το συνομιλητή προς μια απάντηση που παρουσιάζεται ως γνωστή, προφανής, αναμενόμενη ή συναγόμενη από το περικείμενο. Για το λόγο αυτό, η ανάλυσή τους δεν μπορεί να περιοριστεί μόνο στη συντακτική ή τη σημασιολογική τους μορφή, αλλά χρειάζεται να λάβει υπόψη πραγματολογικές λειτουργίες, όπως τη σχέση τους με το περικείμενο, τη λειτουργία τους στο διάλογο, το κοινό γνωστικό υπόβαθρο, καθώς και τη στάση των συνομιλητών.

Στην Ελληνική, οι ρητορικές ερωτήσεις φαίνεται ότι δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής γλωσσολογικής μελέτης. Αντίθετα, στη διεθνή βιβλιογραφία, οι ρητορικές ερωτήσεις έχουν προσεγγιστεί από διαφορετικές θεωρητικές σκοπιές. Ορισμένες αναλύσεις τις συνδέουν με δηλωτική ερμηνεία και με την αντιστροφή πολικότητας, αντιμετωπίζοντάς τις ως ερωτήσεις που, παρά την επιφανειακή τους μορφή, μεταφέρουν έναν ισχυρισμό αντίθετης πολικότητας. Άλλες προσεγγίσεις δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην πραγματολογική τους διάσταση και υποστηρίζουν ότι οι ρητορικές ερωτήσεις παραμένουν σημασιολογικά ερωτήσεις, αλλά αποκτούν ρητορική ερμηνεία όταν η απάντηση θεωρείται ήδη διαθέσιμη ή προφανής στο περικείμενο. Παράλληλα, νεότερες αναλύσεις εξετάζουν τη συμβολή της στάσης του ομιλητή, της διαλογικής δυναμικής και πιθανών λεξικών ή συντακτικών δεικτών στη διαμόρφωση της ρητορικής ανάγνωσης. Ωστόσο, πέρα από τους σημασιολογικούς, πραγματολογικούς και μορφοσυντακτικούς παράγοντες, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η προσωδία στη συμβολή του φαινομένου. Ειδικότερα, ο επιτονισμός μπορεί να λειτουργεί ως μέσο δήλωσης της ρητορικότητας, ακόμη και όταν η συντακτική μορφή παραμένει ίδια. Το ζήτημα αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην περίπτωση της σύγκρισης των ρητορικών και των πληροφοριακών πολικών ερωτήσεων, καθώς οι δύο τύποι μπορούν να εμφανίζονται με παρόμοια ερωτηματική μορφή, αλλά να διαφέρουν ως προς τον επικοινωνιακό τους ρόλο. Επομένως, τίθεται το ερώτημα αν ο επιτονισμός μπορεί να προσφέρει ενδείξεις ρητορικότητας, ακόμη και όταν το περικείμενο δεν είναι διαθέσιμο στον ακροατή.

Στόχος είναι να διερευνηθεί αν οι ρητορικές πολικές ερωτήσεις στην Ελληνική διαφοροποιούνται από τις πληροφοριακές ως προς την επιτονική τους πραγμάτωση και αν οι ακροατές μπορούν να αξιοποιήσουν τον επιτονισμό για την αναγνώριση της ρητορικής ερμηνείας. Οι σημασιολογικές και μορφοσυντακτικές προσεγγίσεις που παρουσιάζονται στο θεωρητικό πλαίσιο αξιοποιούνται για τον ορισμό και την ερμηνεία των ρητορικών ερωτήσεων, ενώ η πραγματολογική διάσταση λαμβάνεται υπόψη τόσο στον θεωρητικό προσδιορισμό της ρητορικότητας, όσο και στο σχεδιασμό του συμφραστικού πλαισίου του πειράματος παραγωγής. Η πειραματική διερεύνηση, ωστόσο, εστιάζει ειδικότερα στο ρόλο του επιτονισμού ως αντιληπτικού δείκτη της ρητορικής ερμηνείας. Ειδικότερα, η εργασία εξετάζει αν ο επιτονισμός, χωρίς την παρουσία συμφραζομένων, μπορεί να συμβάλει στην αναγνώριση ρητορικών πολικών ερωτήσεων, σε ποιο βαθμό οι ρητορικές ερωτήσεις διακρίνονται από τις πληροφοριακές, πόση βεβαιότητα δηλώνουν οι ακροατές κατά την κατηγοριοποίηση των ερωτήσεων και αν η βεβαιότητα αυτή διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος της ερώτησης.

Η εργασία οργανώνεται ως εξής: στο δεύτερο κεφάλαιο διαμορφώνεται το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας, μέσα από την παρουσίαση των βασικών προσεγγίσεων για τις ρητορικές ερωτήσεις και τη σχέση τους με τη σημασιολογία, την πραγματολογία και τον επιτονισμό. Αρχικά, αφού δοθεί ο ορισμός των ρητορικών ερωτήσεων (2.1), εξετάζεται η θέση τους στο ευρύτερο πεδίο των μη κανονικών ερωτήσεων (2.2) και αναλύεται η σχέση τους με τη Θεωρία των Γλωσσικών Πράξεων (2.3). Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι βασικές σημασιολογικές προσεγγίσεις του φαινομένου (2.4), με έμφαση στις ενδείξεις ρητορικής χρήσης και τα στοιχεία αρνητικής πολικότητας (2.4.1), την ερμηνεία των ρητορικών ερωτήσεων ως δηλώσεων αντίθετης πολικότητας (2.4.2) και την αντίθετη πολικότητα ως σημασιολογικό-πραγματολογικό φαινόμενο (2.4.3). Ακολουθούν οι πραγματολογικές προσεγγίσεις (2.5), όπου εξετάζεται ο ρόλος του κοινού γνωστικού υποβάθρου στη ρητορική ερμηνεία (2.5.1), καθώς και η σχέση των ρητορικών ερωτήσεων με την απάντηση (2.5.2). Έπειτα, συζητείται η συντακτική πραγμάτωση της ρητορικότητας (2.6) και η συμβολή λεξικών στοιχείων στη ρητορική ανάγνωση (2.7). Τέλος, παρουσιάζονται οι βασικές έννοιες που αφορούν τον επιτονισμό (2.8), καθώς και οι σχετικές θεωρητικές προσεγγίσεις και τα συστήματα επισημείωσης που αξιοποιούνται για την ανάλυση της επιτονικής δομής. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας. Συγκεκριμένα, διατυπώνονται ο στόχος και τα ερευνητικά ερωτήματα (3.1), περιγράφεται ο ερευνητικός σχεδιασμός (3.2), καθώς και

η διαδικασία του πειράματος παραγωγής (3.3) και του πειράματος αντίληψης (3.4). Στη συνέχεια, αναφέρονται οι βασικοί μεθοδολογικοί περιορισμοί της έρευνας (3.5) και παρουσιάζεται ο τρόπος ανάλυσης των δεδομένων (3.6). Παράλληλα, στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ανάλυση των δεδομένων της έρευνας. Αρχικά, διατυπώνονται ορισμένες προκαταρκτικές παρατηρήσεις από το πείραμα παραγωγής (4.1), με έμφαση στην πιθανή διαφοροποίηση των πληροφοριακών και των ρητορικών πολικών ερωτήσεων ως προς τη θέση του πυρηνικού τόνου. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του πειράματος αντίληψης (4.2), με βάση τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται αν ο επιτονισμός μπορεί να συμβάλει στην αναγνώριση της ρητορικότητας ακόμη και χωρίς την παρουσία περικειμένου (4.2.1), σε ποιο βαθμό οι ρητορικές πολικές ερωτήσεις διακρίνονται από τις πληροφοριακές (4.2.2), αν η ταυτότητα του ομιλητή επηρεάζει την κατηγοριοποίηση των ακροατών (4.2.3), αν ο βαθμός βεβαιότητας διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος της ερώτησης (4.2.4) και σε ποιο βαθμό υπάρχει συμφωνία μεταξύ των ακροατών (4.2.5). Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο συνοψίζονται τα βασικά συμπεράσματα της εργασίας, επισημαίνεται η συμβολή της στη μελέτη των ρητορικών ερωτήσεων στην Ελληνική και διατυπώνονται προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

2. Θεωρητικό πλαίσιο

2.1 Ορισμός

Η έννοια της ρητορικής, ήδη από την αρχαιότητα, συνδέεται με τη χρήση της γλώσσας ως μέσο επιρροής και πειθούς. Όπως επισημαίνουν οι Schiappa & Hamm (2007: 5), ο όρος προέρχεται από τον ελληνικό όρο *ρήτωρ*, δηλαδή τον πολιτικό που εκφέρει λόγο στα δικαστήρια ή την Εκκλησία του Δήμου, και αφορά στην ικανότητα του ατόμου να πείθει μέσω του λόγου. Η ρητορική, επομένως, δεν περιορίζεται στην περιγραφή ενός συνόλου γλωσσικών φαινομένων, αλλά περιλαμβάνει κάθε στρατηγική χρήση της γλώσσας που αποσκοπεί στην επίδραση του ακροατή. Αυτός ο ευρύτερος ορισμός εξηγεί γιατί, στη σύγχρονη θεωρία, ο όρος *rhetorical* δεν δηλώνει μόνο το ύφος ή την εκφραστικότητα, αλλά και τη λειτουργία της γλώσσας ως πράξης πειθούς ή έκφρασης στάσης (Schiappa & Hamm, 2007: 4-6).

Σε αυτό το πλαίσιο, οι ρητορικές ερωτήσεις (*rhetorical questions*, *RQs*) νοούνται ως ερωτηματικές δομές που δεν χρησιμοποιούνται κυρίως για την άντληση νέας πληροφορίας,

αλλά προσανατολίζουν προς μία απάντηση, η οποία παρουσιάζεται από τον ομιλητή ως ήδη γνωστή, προφανής, συναγόμενη από το περικείμενο ή κοινά διαθέσιμη στους συνομιλητές (Biezma & Rawlins, 2017; Caponigro & Sprouse, 2007). Παρότι μπορούν να αποκτούν δηλωτική λειτουργία, ιδίως όταν ερμηνεύονται ως δηλώσεις αντίθετης πολικότητας, δεν ταυτίζονται πλήρως με απλές δηλώσεις, καθώς διατηρούν την ερωτηματική τους μορφή (Han, 2002). Επιπλέον, μπορούν προαιρετικά να απαντηθούν και επιτρέπουν τη διαλογική επιβεβαίωση ή αμφισβήτηση της υπονοούμενης απάντησης (Šprago, 2020, 2024). Η ρητορική ερμηνεία μιας ερώτησης, λοιπόν, δεν προκύπτει από ένα μεμονωμένο χαρακτηριστικό, αλλά εξαρτάται από το περικείμενο, από το αν η απάντηση θεωρείται ήδη διαθέσιμη στους συνομιλητές, καθώς και από τη στάση που παίρνει ο ομιλητής απέναντι στην απάντηση. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ερμηνεία μπορεί να ενισχύεται και από γλωσσικούς δείκτες ή από την επιτονική πραγμάτωση (Arvaniti, 2009; Han, 2002; Hill & Miyagawa, 2024). Έτσι, οι ρητορικές ερωτήσεις διαφοροποιούνται από άλλους τύπους ερωτήσεων, όπως οι πληροφοριακές (information-seeking, ISQs), όχι απαραίτητα ως προς τη μορφή τους, αλλά ως προς τον τρόπο με τον οποίο πραγματώνονται στο λόγο. Τέλος, οι ρητορικές ερωτήσεις που συναντώνται στη βιβλιογραφία είναι κυρίως πολικής (polar) και *wh-* μορφής¹, καθώς οι υπόλοιπες μορφές ερωτήσεων δεν συναντώνται συστηματικά (Dehé et al. 2022).

2.2 Οι ρητορικές ερωτήσεις ως μη κανονικές ερωτήσεις

Σύμφωνα με τη Farkas (2020), οι ερωτήσεις μπορούν να διακριθούν σε *κανονικές (canonical)* και *μη κανονικές (non-canonical)* με βάση τη λειτουργία τους στο λόγο. Πιο συγκεκριμένα, ως κανονικές ορίζονται οι ερωτήσεις που χρησιμοποιούνται για την άντληση πληροφορίας. Σε αυτήν την περίπτωση, ο ομιλητής δεν γνωρίζει την απάντηση και απευθύνεται στο συνομιλητή, τον οποίο θεωρεί ικανό να δώσει την πληροφορία που ζητάει (Farkas, 2020: 1, 13). Σε πολλά σημεία της διεθνούς βιβλιογραφίας οι κανονικές ερωτήσεις επισημαίνονται και ως *ordinary questions* (Caponigro & Sprouse, 2007; Han, 2002), *standard questions* (Šprago, 2016, 2020,

¹ Ο Vlachos (2012: 158) και οι Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton (2022: 392) ορίζουν τις ερωτήσεις μερικής άγνοιας ως ερωτηματικές προτάσεις που εισάγονται με ερωτηματικά στοιχεία, όπως οι αντωνυμίες *ποιος, ποια, τι* και τα επιρρήματα *πού, πότε, πώς* και *γιατί*. Αντίστοιχα, οι Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton (2022: 394) ορίζουν τις ερωτήσεις ολικής άγνοιας ως ερωτηματικές προτάσεις που δέχονται καταφατική ή αρνητική απάντηση. Στη διεθνή βιβλιογραφία, οι δύο τύποι ερωτήσεων αντιστοιχούν στους όρους *wh-questions* και *polar questions*.

2024), και κυρίως ως *information-seeking questions* (Beyssade & Roussarie 2022; Biezma & Rawlins 2017; Bögel & Braun 2022; Braun et al. 2019; Dehé & Braun 2020; Dehé et al. 2018; Dehé et al. 2022; Gryllia, Baltazani & Arvaniti 2018; Wochner et al. 2015), όρος που στο εξής θα αποδίδεται στα ελληνικά ως *πληροφοριακές ερωτήσεις*.

Παράλληλα, οι μη κανονικές ερωτήσεις δεν στοχεύουν στην άντληση νέας πληροφορίας, αλλά χρησιμοποιούνται για άλλους σκοπούς, όπως η επιβεβαίωση, η έκφραση στάσης, η υπόδειξη μιας προφανούς απάντησης ή ο έλεγχος γνώσης. Η διάκριση αυτή είναι πραγματολογικής φύσεως, αφού αφορά στον τρόπο με τον οποίο η ερωτηματική μορφή χρησιμοποιείται στο εκάστοτε περικείμενο, και όχι απαραίτητα στη σημασιολογική της δομή. Σε σημασιολογικό επίπεδο, οι ερωτήσεις εισάγουν ένα ζήτημα με πιθανές απαντήσεις και η διαφορά έγκειται στο αν αυτό το ζήτημα τίθεται πράγματι ως ανοιχτό ή αν χρησιμοποιείται με διαφορετική επικοινωνιακή λειτουργία (Farkas, 2020: 2-3, 13-14). Στην κατηγορία αυτή, λοιπόν, εντάσσονται, μεταξύ άλλων, οι *ερωτήσεις ελέγχου γνώσεων (quiz questions)*², όπου ο ομιλητής γνωρίζει την απάντηση και ελέγχει τη γνώση του αποδέκτη, οι *αυτοαναφορικές ερωτήσεις (self-addressed questions)*, όπου η απάντηση δεν αναμένεται απαραίτητα από τον αποδέκτη, οι *διερευνητικές ερωτήσεις (tentative questions)*, όπου δεν θεωρείται δεδομένο ότι ο αποδέκτης γνωρίζει την απάντηση, οι *ερωτήσεις υπενθύμισης (remind-me questions)*, όπου η απάντηση θεωρείται ότι ήταν γνωστή σε προηγούμενο στάδιο του λόγου, και οι *επιβεβαιωτικές ερωτήσεις (biased questions)*, όπου ο ομιλητής δείχνει προτίμηση προς μία συγκεκριμένη απάντηση. Επιπλέον, στο πλαίσιο της ανάλυσης των ελληνικών wh-ερωτήσεων, οι Arvaniti, Gryllia & Baltazani (υπό έκδοση) αναφέρονται σε *παιδαγωγικές ερωτήσεις (pedagogical questions)*, οι οποίες χρησιμοποιούνται για να τραβήξουν την προσοχή ή να κατευθύνουν τη συζήτηση, σε *ερωτήσεις που θέτουν το θέμα (theme-setting questions)*, οι οποίες εισάγουν ή οργανώνουν το θέμα που θα ακολουθήσει, καθώς και σε *ερωτήσεις ηχώ (echo questions)*, οι οποίες συνδέονται με την επανάληψη ή τη διευκρίνιση προηγούμενης εκφοράς. Στην ίδια κατηγορία, επομένως, ανήκουν και οι ρητορικές ερωτήσεις, στις οποίες, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η απάντηση παρουσιάζεται ως προφανής ή ήδη διαθέσιμη στο περικείμενο. Για το λόγο αυτό, οι ρητορικές ερωτήσεις αποτελούν χαρακτηριστική περίπτωση μη κανονικής ερώτησης, καθώς

² Για τους ορισμούς των τύπων ερωτήσεων στην Ελληνική αξιοποιήθηκε, όπου ήταν διαθέσιμη, σχετική ελληνόγλωσση βιβλιογραφία, ενώ για την απόδοση ορισμένων όρων στα ελληνικά χρησιμοποιήθηκε συμπληρωματικά το λεξικό WordReference.

διατηρούν την ερωτηματική μορφή, αλλά δεν λειτουργούν ως τυπικά αιτήματα πληροφορίας (Farkas, 2020: 14-18; Arvaniti, Gryllia & Baltazani, υπό έκδοση).

2.3 Οι ρητορικές ερωτήσεις ως γλωσσικές πράξεις

Οι ρητορικές ερωτήσεις μπορούν να ενταχθούν και στη *Θεωρία των Γλωσσικών Πράξεων*, όπως διαμορφώθηκε από τον Austin (1962) και συστηματοποιήθηκε από τον Searle (1969), καθώς προσφέρει το γενικό πλαίσιο για την ανάλυση εκφωνήσεων στις οποίες η μορφή δεν ταυτίζεται απαραίτητα με τη λειτουργία, συνεπώς, μπορούν να επιτελούν έμμεσες γλωσσικές πράξεις, όπως δήλωση, κριτική, ειρωνεία, πειθώ ή μετριασμό μιας απειλητικής πράξης (Brown & Levinson, 1987: 223-224; Frank, 1990: 724-727; Špago, 2024: 281-283).

Η Frank (1990) επισημαίνει ότι, αν και οι Austin και Searle ασχολήθηκαν με την *προσλεκτική (illocutionary)* ισχύ των ερωτηματικών εκφωνήσεων και των έμμεσων γλωσσικών πράξεων, δεν εξέτασαν ειδικά τον ρόλο των ρητορικών ερωτήσεων στη συνομιλία. Αντίθετα, μεταγενέστερες προσεγγίσεις, όπως των Brown & Levinson (1987), τις αντιμετώπισαν ως στρατηγικές ευγένειας, μέσω των οποίων ο ομιλητής μπορεί να επιτελέσει έμμεσα *πράξεις απειλής προσώπου (Face-Threatening Acts)*, όπως κριτική, δικαιολογία ή σαρκασμό/ειρωνεία (Brown & Levinson, 1987: 223-224; Frank, 1990: 724-725). Ωστόσο, η Frank θεωρεί ότι η ανάλυση των ρητορικών ερωτήσεων αποκλειστικά μέσα από τη Θεωρία των Γλωσσικών Πράξεων παραμένει περιορισμένη. Όταν μια ρητορική ερώτηση εξετάζεται μεμονωμένα, η συντακτική της μορφή μπορεί συχνά να ερμηνευθεί και ως πληροφοριακή ερώτηση. Για το λόγο αυτό, η αναγνώριση της ρητορικότητας δεν μπορεί να βασίζεται αποκλειστικά στην πρόθεση του ομιλητή ή την επιφανειακή μορφή της εκφώνησης, αλλά χρειάζεται να λαμβάνει υπόψη την ακολουθία των εκφωνημάτων, το περιεχόμενο και τη συνομιλιακή λειτουργία της ερώτησης. Παράλληλα, περιγράφει τις ρητορικές ερωτήσεις ως πολυλειτουργικές, καθώς μπορούν, ανάλογα με το περιεχόμενο, να ενισχύουν έναν ισχυρισμό, να αυξάνουν την πειστικότητα του λόγου, αλλά και να μετριάσουν μια κριτική ή μια πράξη που θα μπορούσε να θεωρηθεί απειλητική για τον αποδέκτη (Frank, 1990: 724-727).

Παρόμοια κατεύθυνση ακολουθεί και η Athanasiadou (1991), η οποία εξετάζει τις ερωτήσεις με βάση τη λειτουργία τους στο λόγο και τις προθέσεις του ομιλητή. Η ίδια επισημαίνει ότι οι ερωτήσεις δεν αποτελούν μόνο μηχανισμό αναζήτησης πληροφορίας, καθώς η σημασία τους

δεν καθορίζεται αποκλειστικά από τη μορφή τους, αλλά και από το περιεχόμενο, τη στάση των ομιλητών και τη σχέση μεταξύ του ομιλητή και του αποδέκτη (Athanasiadou, 1991: 107-108). Ειδικότερα, αναφέρει ότι οι ρητορικές ερωτήσεις διαφοροποιούνται από τις πληροφοριακές, καθώς δεν αποσκοπούν κυρίως στην εξασφάλιση άγνωστης πληροφορίας, αλλά μπορούν να λειτουργούν ως μέσο παροχής πληροφορίας, προσέλκυσης της προσοχής του αποδέκτη και έμφασης σε ένα συγκεκριμένο σημείο του μηνύματος. Παράλληλα, μπορούν να εκφράζουν έκπληξη, μομφή ή άμεση εμπλοκή του ομιλητή, καθώς και να επιδιώκουν επιβεβαίωση ή συναίνεση από τον αποδέκτη (Athanasiadou, 1991: 108-109, 116-117).

Η σύνδεση των ρητορικών ερωτήσεων με τις γλωσσικές πράξεις αξιολογείται και από τον Šprago (2024), ο οποίος εξετάζει τις απαντήσεις σε ρητορικές ερωτήσεις μέσα από την *προσλεκτική* (*illocutionary*) και *απολεκτική* (*perlocutionary*) τους λειτουργία. Στην ανάλυσή του, οι ρητορικές ερωτήσεις και οι απαντήσεις που δίνονται σε αυτές δεν αντιμετωπίζονται απλώς ως φορείς πληροφορίας, αλλά ως μέσα με τα οποία οι συνομιλητές επιτελούν συγκεκριμένες πράξεις μέσα στον διάλογο. Στο πλαίσιο των αμερικανικών προεδρικών αντιπαραθέσεων (*debates*), οι απαντήσεις σε ρητορικές ερωτήσεις λειτουργούν, μεταξύ άλλων, ως κατηγορία, κριτική, δήλωση, διαφωνία ή χλευασμός. Έτσι, η ρητορική ερώτηση μπορεί να φέρει έμμεση προσλεκτική ισχύ, ενώ η απάντηση που τη συνοδεύει μπορεί να ενισχύει, να μετατρέπει ή να αμφισβητεί αυτή τη λειτουργία, ανάλογα με το ποιος απαντά και με ποιον επικοινωνιακό σκοπό (Šprago, 2024: 279-283, 295-302).

Συνεπώς, η πολυλειτουργικότητα των ρητορικών ερωτήσεων οδηγεί στην ανάγκη εξέτασης πιο ειδικών σημασιολογικών και πραγματολογικών αναλύσεων, καθώς χρειάζεται να αναλυθεί αν η ιδιαιτερότητα των ρητορικών ερωτήσεων εντοπίζεται στη δηλωτική τους ερμηνεία και την αντιστροφή πολικότητας, όπως στις αναλύσεις του Sadock (1971, 1974) και της Han (2002), ή στη σχέση της απάντησης με το κοινό γνωστικό υπόβαθρο, τη στάση του ομιλητή και το περιεχόμενο, όπως στις προσεγγίσεις των Caponigro & Sprouse (2007) και των Biezma & Rawlins (2017).

2.4 Προηγούμενες θεωρητικές προσεγγίσεις: Σημασιολογία

2.4.1 Ενδείξεις ρητορικής χρήσης και στοιχεία αρνητικής πολικότητας

Η περιγραφή των ρητορικών ερωτήσεων έχει ήδη αναδείξει και σημασιολογικά το γεγονός ότι αυτές διαφοροποιούνται από τις πληροφοριακές ερωτήσεις. Όπως επισημαίνει η Han (2002), οι δύο τύποι ερωτήσεων εμφανίζουν διαφορετικές ιδιότητες, αφενός ως προς τη χρήση ορισμένων φράσεων και λεξικών στοιχείων που μπορούν να συμβάλουν στη ρητορική τους ερμηνεία και, αφετέρου, ως προς τη χρήση *Στοιχείων Αρνητικής Πολικότητας* (*Negative Polarity Items*, ΣΑΠ). Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη περίπτωση, μια ερωτηματική δομή μπορεί να αποκτήσει ρητορική ανάγνωση όταν περιλαμβάνει ή ακολουθείται από στοιχεία όπως τα *after all* και *yet* (π.χ. *After all, do phonemes have anything to do with language?*). Αντίθετα, η παρουσία της φράσης *by any chance* (π.χ. *Does Arthur, by any chance, know anything about syntax?*) συνδέεται με πληροφοριακή χρήση και δεν είναι συμβατή με ρητορική ερμηνεία (Han 2002: 203-204). Τα εν λόγω λεξικά στοιχεία αναφέρονται εδώ ως αρχικές διαγνωστικές ενδείξεις της διαφοροποίησης μεταξύ πληροφοριακών και ρητορικών ερωτήσεων σε επίπεδο ερμηνείας, ενώ η ανάλυση των λεξικών και γραμματικών δεικτών ρητορικότητας θα συζητηθεί εκτενέστερα σε επόμενη ενότητα.

Όσον αφορά στη δεύτερη περίπτωση, η χρήση των ΣΑΠ παίζει επίσης σημαντικό ρόλο στη διάκριση μεταξύ ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων. Η διαφοροποίηση σχετίζεται με το είδος των στοιχείων αυτών, καθώς και τα περιβάλλοντα στα οποία αδειοδοτούνται. Αναλυτικότερα, όπως επισημαίνει η Han (2002), οι πληροφοριακές ερωτήσεις μπορούν να αδειοδοτήσουν ασθενή ΣΑΠ (*weak NPIs*), όπως τα *anyone* και *anybody* (π.χ. *Did anybody visit John?*). Αντίθετα, δεν αδειοδοτούν ισχυρά ΣΑΠ (*strong NPIs*), όπως τα *lift a finger* και *budge an inch* (π.χ. *Did John lift a finger to help Sam?*), τα οποία εμφανίζονται σε ρητορικά περιβάλλοντα και μπορούν να λειτουργήσουν ως ενδείξεις ρητορικής χρήσης (Han 2002: 204-205).

Η αδειοδότηση των στοιχείων αρνητικής πολικότητας στις ρητορικές ερωτήσεις, σύμφωνα με τη Han, έχει απασχολήσει και προηγούμενες προσεγγίσεις, όπως της Progovac (1993) και της Lee (1995). Οι αναλύσεις αυτές επικεντρώνονται στο πώς μπορούν να αδειοδοτηθούν στοιχεία αρνητικής πολικότητας σε ρητορικά ερωτηματικά περιβάλλοντα και, ειδικότερα, στο πώς εξηγείται η εμφάνιση ισχυρών στοιχείων αρνητικής πολικότητας σε ερωτήσεις που δεν περιλαμβάνουν εμφανή άρνηση. Επομένως, τέτοιου είδους προσεγγίσεις συνδέονται άμεσα με

το ζήτημα της αρνητικότητας στις ρητορικές ερωτήσεις. Ωστόσο, η Han επισημαίνει ότι δεν επαρκούν για να εξηγήσουν συνολικά το φαινόμενο, καθώς επικεντρώνονται κυρίως σε συγκεκριμένες περιπτώσεις αδειοδότησης στοιχείων αρνητικής πολικότητας (Han, 2002: 207-210).

2.4.2 Η ερμηνεία των ρητορικών ερωτήσεων ως δηλώσεις αντίθετης πολικότητας

Τα παραπάνω στοιχεία ενισχύουν την άποψη ότι οι ρητορικές ερωτήσεις διαφοροποιούνται από τις πληροφοριακές όχι μόνο ως προς τη μορφή των στοιχείων που αδειοδοτούν, αλλά και ως προς την ερμηνεία τους. Παρόλο που έχουν ερωτηματική μορφή, δεν λειτουργούν ως ουδέτερα αιτήματα πληροφορίας, αλλά συνδέονται με δηλωτική ερμηνεία και, ειδικότερα, με ερμηνεία αντίθετης πολικότητας. Για το γεγονός αυτό η Han (2002) αναφέρεται αρχικά στην ανάλυση του Sadock (1971, 1974), ο οποίος επικεντρώνεται κυρίως στις πολικές ρητορικές ερωτήσεις. Σύμφωνα με τον Sadock, οι ρητορικές ερωτήσεις είναι σημασιολογικά παρόμοιες με τις *κατευθυνόμενες ερωτήσεις* (*tag questions*) με καθοδικό επιτονισμό, καθώς και οι δύο τύποι διαθέτουν παρόμοια βαθιά δομή (*D-structure*), η οποία περιλαμβάνει τόσο ένα ερωτηματικό όσο και ένα αποφαντικό μέρος. Ειδικότερα, οι ρητορικές ερωτήσεις θεωρείται ότι εκφράζουν δήλωση αντίθετης πολικότητας από αυτήν που εμφανίζεται επιφανειακά στην ερωτηματική τους μορφή. Έτσι, μια θετική ρητορική ερώτηση τείνει να μεταφέρει αρνητικό ισχυρισμό, ενώ μια αρνητική ρητορική ερώτηση τείνει να μεταφέρει θετικό ισχυρισμό, όπως φαίνεται στο παράδειγμα (1) (Han, 2002: 202, 206).

(1) α. *Did I tell you that writing a dissertation was easy?* Αναμενόμενη απάντηση: όχι.

β. *Didn't I tell you that writing a dissertation was easy?* Αναμενόμενη απάντηση: ναι.

Ωστόσο, όπως επισημαίνει η Han (2002: 207), η ανάλυση αυτή δεν εξηγεί πλήρως ορισμένες ασυμμετρίες μεταξύ των δύο δομών, ιδίως ως προς την αδειοδότηση των ισχυρών ΣΑΠ. Επομένως, αν και η προσέγγιση του Sadock αναδεικνύει τη δηλωτική διάσταση των ρητορικών ερωτήσεων, δεν επαρκεί για να περιγράψει συνολικά τη σημασιολογική τους συμπεριφορά.

2.4.3 Η αντίθετη πολικότητα ως σημασιολογικό-πραγματολογικό φαινόμενο

Η Han (2002) δεν περιορίζεται στην περιγραφή των διαγνωστικών ιδιοτήτων των ρητορικών ερωτήσεων ή την αδειοδότηση των ΣΑΠ, αλλά επιχειρεί να εξηγήσει γιατί οι ρητορικές

ερωτήσεις ερμηνεύονται ως δηλώσεις αντίθετης πολικότητας. Έτσι, βασίζεται στη σημασιολογία των ερωτήσεων και θεωρεί ότι τα ερωτηματικά στοιχεία λειτουργούν ως μεταβλητές που μπορούν να λάβουν διαφορετικές τιμές. Στις ρητορικές ερωτήσεις, η τιμή που επιλέγεται είναι η κατώτερη στο σημασιολογικό τους πεδίο, η οποία στις πολικές ερωτήσεις αντιστοιχεί στην αρνητική πολικότητα, ενώ στις wh-ερωτήσεις αντιστοιχεί στο κενό σύνολο³ (Han 2002: 213-214). Η επιλογή αυτή εξηγείται μέσω της πραγματολογικής αρχής της πληροφορικότητας (*principle of informativeness*)⁴, η οποία οδηγεί τα ερωτηματικά στοιχεία των ρητορικών ερωτήσεων να λάβουν την κατώτερη τιμή στο πεδίο αναφοράς τους (Han 2002: 214). Ειδικότερα, στις πολικές ρητορικές ερωτήσεις η επιλογή της αρνητικής πολικότητας οδηγεί σε αρνητικό ισχυρισμό, ενώ στις αρνητικές πολικές ερωτήσεις οι δύο αρνήσεις αλληλοαναιρούνται και προκύπτει θετικός ισχυρισμός (Han 2002: 215-216). Αντίστοιχα, στις ρητορικές wh-ερωτήσεις, η επιλογή του κενού συνόλου οδηγεί σε ερμηνείες του τύπου «κανείς» ή «τίποτα», ανάλογα με το ερωτηματικό στοιχείο (Han 2002: 217-218). Έτσι, η ρητορική ερώτηση, αν και διατηρεί ερωτηματική μορφή, μπορεί να οδηγήσει σε δηλωτική ερμηνεία αντίθετης πολικότητας.

2.5 Προηγούμενες θεωρητικές προσεγγίσεις: Πραγματολογία

2.5.1 Το κοινό γνωστικό υπόβαθρο στη ρητορική ερμηνεία

Η ανάλυση των ρητορικών ερωτήσεων μπορεί να επεκταθεί και στο πλαίσιο της πραγματολογίας, όπου οι Caronigro & Sprouse (2007) διαφοροποιούνται από την αντίληψη ότι οι ρητορικές ερωτήσεις πρέπει να αντιμετωπιστούν ως σημασιολογικά ισοδύναμες με δηλώσεις ή ως ερωτήσεις με κενό σύνολο απαντήσεων. Αντίθετα, υποστηρίζουν ότι οι ρητορικές ερωτήσεις είναι σημασιολογικά και συντακτικά ισοδύναμες με τις πληροφοριακές ερωτήσεις, παρόλο που αναγνωρίζουν ότι ορισμένα λεξικά στοιχεία και στοιχεία αρνητικής πολικότητας, όπως αυτά που αναφέρθηκαν στο παραπάνω κεφάλαιο, μπορούν να λειτουργήσουν ως δείκτες ρητορικής χρήσης (Caronigro & Sprouse, 2007: 2-3, 8-11). Σύμφωνα με τους ίδιους, η ίδια ερωτηματική μορφή μπορεί να ερμηνευθεί, είτε ως

³ Η θεωρία του κενού συνόλου είχε αρχικά προταθεί από τους Ladusaw (1979) και Gutiérrez-Rexach (1997).

⁴ Η Han (2002) αναλύει το φαινόμενο μέσα από ένα πιο εξειδικευμένο σημασιολογικό μοντέλο, υποστηρίζοντας ότι η ρητορική ερμηνεία προκύπτει μετά το επίπεδο της Λογικής Μορφής (Logical Form, LF), μέσα από την αλληλεπίδραση της σημασιολογικής αναπαράστασης με πραγματολογικούς μηχανισμούς.

πληροφοριακή, είτε ως ρητορική, ανάλογα με το αν η απάντηση είναι άγνωστη ή ήδη γνωστή στους συμμετέχοντες. Ειδικότερα, μια συνηθισμένη πληροφοριακή ερώτηση διατυπώνεται όταν ο ομιλητής δεν γνωρίζει την απάντηση και θεωρεί ότι ο αποδέκτης ενδέχεται να τη γνωρίζει, ενώ μια ρητορική ερώτηση διατυπώνεται όταν η απάντηση είναι ήδη γνωστή, τόσο στον ομιλητή, όσο και στον συνομιλητή και μάλιστα αποτελεί μέρος του κοινού τους γνωστικού υπόβαθρου (*Common Ground*)⁵ (Caponigro & Sprouse, 2007: 8-11). Έτσι, οι ρητορικές ερωτήσεις αντιμετωπίζονται ως ερωτηματικές δομές που αποκτούν ρητορική ερμηνεία σε συνάρτηση με το περιεχόμενο⁶. Η θέση αυτή στηρίζεται και στο γεγονός ότι οι ρητορικές ερωτήσεις μπορούν να δεχθούν απάντηση, όπως και οι πληροφοριακές. Ωστόσο, σε αντίθεση με τις πληροφοριακές ερωτήσεις, η απάντηση στις ρητορικές δεν είναι υποχρεωτική και μπορεί να δοθεί είτε από τον αποδέκτη, είτε από τον ίδιο τον ομιλητή, ακριβώς επειδή δεν εισάγει νέα πληροφορία αλλά αναδεικνύει μια ήδη κοινή απάντηση (Caponigro & Sprouse, 2007: 4, 7, 10-11). Παρόλα αυτά, η κοινή ερωτηματική μορφή δεν σημαίνει απαραίτητα και κοινή προσωδιακή πραγμάτωση. Το γεγονός ότι μια πληροφοριακή και μια ρητορική ερώτηση μπορούν να έχουν την ίδια ερωτηματική μορφή δεν αποκλείει την πιθανότητα να διαφοροποιούνται επιτονικά κατά την εκφώνησή τους. Επομένως, πέρα από τον ρόλο του περιεχόμενου, τίθεται το ερώτημα αν η ρητορική ερμηνεία μπορεί να σηματοδοτείται και μέσω της προσωδίας. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας φαίνεται να ενισχύουν τον παραπάνω προβληματισμό, καθώς δείχνουν ότι η κοινή ερωτηματική μορφή δεν συνεπάγεται απαραίτητα και κοινή προσωδιακή πραγμάτωση. Συγκεκριμένα, οι ακροατές μπόρεσαν να διακρίνουν σε σημαντικό βαθμό τις πληροφοριακές από τις ρητορικές ερωτήσεις ακόμη και χωρίς την παρουσία περιεχόμενου. Επομένως, η προσωδία φαίνεται να συμβάλλει στην αναγνώριση της επικοινωνιακής λειτουργίας της ερώτησης και να αποτελεί έναν από τους παράγοντες που συμμετέχουν στη διαμόρφωση της ρητορικής ερμηνείας.

Παράλληλα, η Rohde (2006) δίνει έμφαση, όχι τόσο στον συγκεκριμένο τύπο της απάντησης, όσο στο αν η απάντηση είναι ήδη προφανής και κοινή για τους συνομιλητές. Η ίδια επισημαίνει ότι, σε αντίθεση με προηγούμενες αναλύσεις που συνέδεαν τις ρητορικές ερωτήσεις κυρίως με

⁵ Οι Caponigro και Sprouse (2007) βασίζονται στην έννοια του κοινού εδάφους (*Common Ground*) του Stalnaker (1978).

⁶ Αυτό δεν σημαίνει ότι η σύνδεση με το κοινό γνωστικό υπόβαθρο αποτελεί αποκλειστικό γνώρισμα των ρητορικών ερωτήσεων, καθώς και άλλοι τύποι μη κανονικών πολικών ερωτήσεων, όπως οι επιβεβαιωτικές και οι ερωτήσεις ηχούς μπορούν να σχετίζονται με προηγούμενη γνώση ή προσδοκία του ομιλητή. Αυτό φάνηκε και στην παρούσα έρευνα, όπου ορισμένα ρητορικά ερεθίσματα ταξινομήθηκαν ως επιβεβαιωτικές ερωτήσεις.

αρνητικές απαντήσεις ή με απαντήσεις κενού συνόλου, εκείνες μπορούν να συνδέονται και με θετικές, μη μηδενικές ή πολλαπλές απαντήσεις. Το κρίσιμο στοιχείο, επομένως, δεν είναι αν η απάντηση έχει συγκεκριμένη πολικότητα, αλλά αν ο ομιλητής και ο αποδέκτης μοιράζονται ήδη μια παρόμοια και προβλέψιμη απάντηση. Για αυτόν το λόγο, ορίζει τις ρητορικές ερωτήσεις ως *περιττές ερωτηματικές φράσεις (redundant interrogatives)*⁷, καθώς διατηρούν την ερωτηματική τους μορφή, αλλά δεν λειτουργούν ως πραγματικά αιτήματα πληροφορίας αφού δεν εισάγουν νέα γνώση στο λόγο. Αντίθετα, συμβάλλουν στην επιβεβαίωση ή τον συγχρονισμό κοινών πεποιθήσεων μεταξύ των συμμετεχόντων (Rohde, 2006: 134-136).

Τέλος, οι Biezma & Rawlins (2017) συμφωνούν με τους Caponigro & Sprouse ότι οι ρητορικές ερωτήσεις διατηρούν την ερωτηματική τους μορφή και δεν ταυτίζονται με δηλώσεις (2017: 303-304). Θεωρούν, ωστόσο ότι η ύπαρξη μιας κοινά γνωστής απάντησης δεν αρκεί από μόνη της για να εξηγήσει πότε μια ερώτηση ερμηνεύεται ως ρητορική (Biezma & Rawlins, 2017: 305-307). Προτείνουν, λοιπόν, ότι οι ρητορικές ερωτήσεις περιλαμβάνουν ή ενεργοποιούν κάποιο σήμα που δείχνει ότι ο ομιλητής θεωρεί την απάντηση ήδη συναγόμενη από το περικείμενο. Υπό αυτή την έννοια, οι ρητορικές ερωτήσεις εντάσσονται σε ένα ευρύτερο σύνολο ερωτήσεων που δεν ζητούν απλώς πληροφορία, αλλά φανερώνουν τη στάση κάποιου συμμετέχοντα απέναντι στην αναμενόμενη απάντηση. Η στάση αυτή μπορεί να αφορά είτε τον ίδιο τον ομιλητή, όπως συμβαίνει, για παράδειγμα, με τις κατευθυνόμενες ερωτήσεις, είτε γενικότερα τη σχέση των συμμετεχόντων με την απάντηση. Με άλλα λόγια, η ρητορική ερώτηση δεν στηρίζεται μόνο στο ότι η απάντηση είναι γνωστή, αλλά και στο ότι ο ομιλητής την παρουσιάζει ως κοινά αποδεκτή ή ως απάντηση που θα έπρεπε να είναι προσβάσιμη σε όλους τους συμμετέχοντες (Biezma & Rawlins, 2017: 303, 307-308). Έτσι, διακρίνουν την πράξη του να διατυπώνει κανείς μια ερώτηση από την πραγματική ενημέρωση του ερωτήματος υπό συζήτηση (2017: 313-315). Η ρητορική ερώτηση, σύμφωνα τους ίδιους, προτείνει μεν την εισαγωγή ενός ερωτήματος στον λόγο, αλλά το ίδιο το περικείμενο ήδη οδηγεί στην απάντησή του. Έτσι, αν η ερώτηση γίνει αποδεκτή από τον συνομιλητή, η απάντηση προκύπτει άμεσα⁸.

⁷ Ο όρος *interrogatives* χρησιμοποιείται εδώ με αναφορά κυρίως στην αγγλική, όπου οι πολικές ερωτήσεις συνδέονται συχνά με συγκεκριμένη ερωτηματική συντακτική δομή, όπως η αντιστροφή του βοηθητικού ρήματος και του υποκειμένου. Στην ελληνική, αντίθετα, σύμφωνα με την Alvanoudi (2022: 5), οι πολικές ερωτήσεις μπορούν να έχουν την ίδια συντακτική δομή με τις καταφατικές προτάσεις και να διαφοροποιούνται κυρίως μέσω του επιτονισμού.

⁸ Οι Biezma και Rawlins (2017) διατυπώνουν την ανάλυσή τους στο πλαίσιο μιας δυναμικής προσέγγισης του λόγου, όπου η εκφώνηση μιας ερώτησης αντιμετωπίζεται ως πρόταση ενημέρωσης του υπό συζήτηση ερωτήματος (*Question Under Discussion*, QUD), δηλαδή του ερωτήματος που οργανώνει τη συγκεκριμένη φάση

Το γεγονός αυτό εξηγεί γιατί οι ρητορικές ερωτήσεις μοιάζουν με δηλώσεις ως προς την πληροφορία που μεταδίδουν, αλλά εξακολουθούν να διαφέρουν από αυτές ως προς τη διαλογική τους λειτουργία (Biezma & Rawlins, 2017: 315-318). Ο συνομιλητής, ερμηνεύοντας μια ερώτηση ως ρητορική, δεν λαμβάνει απλώς μια πληροφορία, αλλά καλείται να αποδεχθεί τη σχετική απάντηση ως προφανή από το περικείμενο. Συνεπώς, οι ρητορικές ερωτήσεις λειτουργούν όχι μόνο ως τρόπος παρουσίασης μιας γνωστής απάντησης, αλλά και ως μηχανισμός ανάδειξης, επιβεβαίωσης ή επιβολής μιας κοινής στάσης απέναντι σε αυτήν (Biezma & Rawlins, 2017: 318-319).

2.5.2 Οι απαντήσεις στις ρητορικές ερωτήσεις

Η σχέση των ρητορικών ερωτήσεων με την απάντηση δεν αντιμετωπίζεται με ενιαίο τρόπο στη βιβλιογραφία. Στις αναλύσεις που τις συνδέουν με δηλωτική ερμηνεία και αντίθετη πολικότητα (σημασιολογία), η απάντηση θεωρείται ήδη ενσωματωμένη στην ερμηνεία της ερώτησης. Αντίθετα, στις πραγματολογικές προσεγγίσεις, η απάντηση αντιμετωπίζεται ως ήδη διαθέσιμη, προφανής ή κοινή στο περικείμενο, χωρίς όμως να αποκλείεται η δυνατότητα λεκτικής απάντησης. Το ζήτημα αυτό επανέρχεται και στις αναλύσεις του Šprago (2020, 2024), ο οποίος εστιάζει, τόσο στον επιβαλλόμενο χαρακτήρα της υπονοούμενης απάντησης, όσο και στις περιπτώσεις όπου οι ρητορικές ερωτήσεις λαμβάνουν ρητές απαντήσεις σε πραγματικά διαλογικά περιβάλλοντα. Ο Šprago (2020) διαφοροποιείται από προσεγγίσεις όπως της Rohde (2006) και των Caponigro & Sprouse (2007), οι οποίες αντιμετωπίζουν την υπονοούμενη απάντηση της ρητορικής ερώτησης ως κοινή, προφανή ή ήδη διαθέσιμη για τους συνομιλητές. Σύμφωνα με τον ίδιο, η απάντηση που υπονοεί ο ομιλητής μπορεί πράγματι να είναι κοινή και αυτονόητη, αλλά μπορεί επίσης να μην ανήκει στις πεποιθήσεις του αποδέκτη ή να μην αποτελεί μέρος του κοινού γνωστικού υποβάθρου. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η ρητορική ερώτηση δεν αποτυγχάνει απαραίτητα: λειτουργεί ως μέσο με το οποίο ο ομιλητής παρουσιάζει μια συγκεκριμένη απάντηση ως προφανή, ακόμη και αν αυτή δεν είναι πράγματι κοινά αποδεκτή, αλλά προβάλλεται ως επιβαλλόμενη στον αποδέκτη. Η ρητορική ερώτηση, επομένως, δεν στηρίζεται μόνο στην αναγνώριση μιας ήδη κοινής απάντησης, αλλά και στην προσπάθεια του ομιλητή να κατευθύνει τον αποδέκτη προς μια συγκεκριμένη ερμηνεία

της συνομιλίας. Στην περίπτωση των ρητορικών ερωτήσεων, η ενημέρωση αυτή δεν οδηγεί σε πραγματική αναζήτηση πληροφορίας, καθώς η απάντηση θεωρείται ήδη διαθέσιμη ή συναγόμενη από το περικείμενο.

(Šprago, 2020: 69, 72-74). Η λειτουργία αυτή δεν περιορίζεται σε έναν μόνο επικοινωνιακό τύπο. Ο Šprago (2020: 72, 77) διακρίνει τις ρητορικές ερωτήσεις σε φιλικές, επιθετικές και ειρωνικές/σαρκαστικές, δείχνοντας ότι ο επιβαλλόμενος χαρακτήρας της υπονοούμενης απάντησης μπορεί να επιτελεί διαφορετικές επικοινωνιακές λειτουργίες. Στο σώμα δεδομένων του, το οποίο αντλείται από δέκα αμερικανικά κινηματογραφικά σενάρια, οι φιλικές ρητορικές ερωτήσεις εμφανίζονται συχνότερα (52,23%) από τις επιθετικές (33,2%) και τις ειρωνικές/σαρκαστικές (14,55%).

Παράλληλα, σε μεταγενέστερη εμπειρική μελέτη, ο Šprago (2024) εξετάζει τις περιπτώσεις όπου οι ρητορικές ερωτήσεις λαμβάνουν ρητές απαντήσεις σε αμερικανικά προεδρικά debates. Τα αποτελέσματά του δείχνουν ότι οι απαντήσεις αυτές δεν αποτελούν περιθωριακό φαινόμενο, καθώς εμφανίζονται περίπου στο ένα τρίτο των περιπτώσεων: στο 30,2% των ρητορικών ερωτήσεων στο σώμα δεδομένων των debates του 2016-2020 και στο 36,3% στο σώμα δεδομένων των debates του 1996-2012 (Šprago, 2024: 284-285, 298-299). Οι απαντήσεις προέρχονται συχνότερα από τον ίδιο τον ομιλητή και λειτουργούν ως συνέχεια της επιχειρηματολογικής του στρατηγικής. Σε ορισμένες περιπτώσεις, λοιπόν, ο ομιλητής απαντά ρητά στη δική του ρητορική ερώτηση, καθιστώντας σαφές ότι η ερώτηση δεν λειτουργεί ως πραγματικό αίτημα πληροφορίας, αλλά ως μέσο επιβεβαίωσης της υπονοούμενης απάντησης και ενίσχυσης της πειστικής της δύναμης. Σε άλλες περιπτώσεις, απαντά σαν να πρόκειται για κανονική ερώτηση, όχι όμως για να ζητήσει πληροφορία, αλλά για να αναπτύξει περαιτέρω την κριτική, την αξιολόγηση ή την επίθεση που εμπεριέχεται στην ερώτηση. Υπάρχουν, επίσης, ειρωνικές ή σαρκαστικές απαντήσεις, οι οποίες ενισχύουν την επιθετικότητα ή την ειρωνική λειτουργία της ρητορικής ερώτησης. Όταν, δε, η απάντηση προέρχεται από τον αποδέκτη, μπορεί να λειτουργεί ως αποδοχή, αλλά και ως απόρριψη της υπονοούμενης απάντησης που επιχειρεί να επιβάλει ο ομιλητής. Αυτό δεν δηλώνει απαραίτητα αποτυχία αναγνώρισης της ρητορικής φύσης της ερώτησης, αλλά μπορεί να αποτελεί συνειδητή αντίσταση στη ρητορική πίεση που ασκεί ο ομιλητής, δηλαδή άρνηση να γίνει αποδεκτή η απάντηση ως προφανής ή αδιαμφισβήτητη. Επομένως, η δυνατότητα λεκτικής απάντησης δεν αναιρεί τη ρητορική φύση της ερώτησης, αλλά δείχνει ότι η ρητορικότητα μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης μέσα στον διάλογο. Υπό αυτό το πρίσμα, οι ρητορικές ερωτήσεις δεν ταυτίζονται ούτε με τις πληροφοριακές ερωτήσεις ούτε με απλές δηλώσεις· διατηρούν ερωτηματική μορφή, αλλά η λειτουργία τους παραμένει μη

πληροφοριακή, καθώς η απάντηση δεν αποτελεί πραγματικό ζητούμενο της ερώτησης, αλλά παρουσιάζεται από τον ομιλητή ως ερμηνεία που ο αποδέκτης καλείται να αποδεχθεί (Šrago, 2024: 289-302).

2.6 Η συντακτική πραγμάτωση της ρητορικότητας

Μια πιο πρόσφατη προσέγγιση που επιχειρεί να συνδέσει τη σημασιολογική και πραγματολογική ανάλυση των ρητορικών ερωτήσεων με τη συντακτική τους πραγμάτωση προτείνεται από τους Hill & Miyagawa (2024). Οι συγγραφείς αποδέχονται ως αφετηρία ότι οι ρητορικές ερωτήσεις συνδυάζουν ερωτηματική μορφή, λειτουργία δήλωσης και κοινή δέσμευση μεταξύ ομιλητή και αποδέκτη ως προς την απάντηση (2024: 2). Θέτουν, ωστόσο, το ερώτημα αν η ρητορική ερμηνεία προκύπτει αποκλειστικά από το περιεχόμενο ή αν μπορεί να υποστηρίζεται και από τη συντακτική δομή. Η πρότασή τους, λοιπόν, είναι ότι σε ορισμένες περιπτώσεις η ρητορικότητα συνδέεται με την *προβολή δέσμευσης* (*Commitment Phrase, CommitP*)⁹, δηλαδή με το επίπεδο της συντακτικής δομής που κωδικοποιεί τη σχέση του ομιλητή και του αποδέκτη με την αλήθεια της πρότασης (Hill & Miyagawa, 2024: 2, 5-9). Στις πληροφοριακές ερωτήσεις, η αληθής απάντηση αναμένεται από το συνομιλητή, ενώ αντίθετα, στις ρητορικές ερωτήσεις, ο ομιλητής είναι εκείνος που εισάγει μέσα στην ερωτηματική δομή μια μορφή δέσμευσης, με αποτέλεσμα η ερώτηση να αποκτά δηλωτική λειτουργία (Hill & Miyagawa, 2024: 7-11).

Ιδιαίτερα σημαντικό σημείο της ανάλυσής τους συνιστά ότι ρητορική ερμηνεία δεν συνδέεται πάντα με την παρουσία αρνητικού τελεστή (*negative operator*), όρος ο οποίος δεν αναφέρεται απαραίτητα σε εμφανή άρνηση μέσα στην πρόταση, αλλά σε έναν αφηρημένο μηχανισμό που δίνει αρνητική ερμηνεία στο σύνολο των πιθανών απαντήσεων, όπως στο παράδειγμα *What has John ever done for Sam?*, όπου η υπονοούμενη απάντηση είναι *nothing*. Με τον τρόπο αυτό, οι Hill & Miyagawa διακρίνουν τις ρητορικές ερωτήσεις που εμφανίζουν αντιστροφή πολικότητας, λόγω της παρουσίας αρνητικού τελεστή, από εκείνες που δεν προϋποθέτουν

⁹ Οι Hill & Miyagawa (2024) εντάσσουν την ανάλυσή τους στο πλαίσιο της συντακτικής κωδικοποίησης της συνομιλιακής πραγματολογίας, όπου η σχέση ομιλητή-αποδέκτη κωδικοποιείται σε προβολές πάνω από τη *Φράση Συμπληρωματικού Δείκτη* (*Complementizer Phrase, CP*), όπως η *CommitP*.

τέτοιον τελεστή. Και στις δύο περιπτώσεις, η ρητορικότητα συνδέεται με τη δέσμευση που κωδικοποιείται στο CommitP. Επομένως, η αντιστροφή πολικότητας, αν και κεντρική σε προσεγγίσεις όπως της Han (2002), δεν αντιμετωπίζεται ως καθολικό χαρακτηριστικό όλων των ρητορικών ερωτήσεων· αντίθετα, το σταθερότερο γνώρισμά τους είναι η δέσμευση των συνομιλητών απέναντι σε μια απάντηση που παρουσιάζεται ως ήδη διαθέσιμη στο περικείμενο (Hill & Miyagawa, 2024: 3-4, 20-22).

2.7 Λεξικά στοιχεία ως ένδειξη ρητορικότητας

Οι γλωσσικές ενδείξεις, είναι ένας από τους μηχανισμούς, μέσω του οποίου μια ερώτηση κατευθύνεται προς ρητορική ανάγνωση, και κατ' επέκταση προς τη διάκρισή τους από τις πληροφοριακές. Αν οι Hill και Miyagawa (2024) δείχνουν ότι ορισμένα στοιχεία μπορούν να συνδέονται με τη συντακτική κωδικοποίηση της ρητορικής ανάγνωσης, τότε είναι σκόπιμο να εξεταστεί ποια λεξικά ή γραμματικά στοιχεία έχουν αναφερθεί στη βιβλιογραφία ως δείκτες τέτοιων αναγνώσεων. Στη Γερμανική, οι Biezma & Rawlins (2017: 311) και οι Hill & Miyagawa (2024: 13) αναφέρουν το μόριο *schon* ως στοιχείο που μπορεί να οδηγήσει μια ερώτηση σε υποχρεωτικά ρητορική ανάγνωση. Στην Αγγλική, στοιχεία όπως το *after all* και οι εκφορές με *yet-clause* έχουν χρησιμοποιηθεί ως διαγνωστικά ρητορικότητας, ενώ εκφράσεις όπως *by any chance*, *I'm really curious* και *I really don't know* ευνοούν πληροφοριακή ανάγνωση. Επιπλέον, τα ισχυρά στοιχεία αρνητικής πολικότητας και οι φράσεις, όπως *lift a finger*, *budge an inch* και *give a damn*, συνδέονται συχνά με ρητορικές ερωτήσεις, καθώς περιορίζουν έντονα το σύνολο των πιθανών απαντήσεων και οδηγούν τον ακροατή προς μια προφανή ή αναμενόμενη ερμηνεία. Η ύπαρξη τέτοιων στοιχείων δείχνει ότι η ρητορικότητα μπορεί να σηματοδοτείται από γλωσσικά στοιχεία, χωρίς όμως να αποκόπτεται από το περικείμενο, ή την προσωδία, όπως θα αναλυθεί στις επόμενες ενότητες.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, στην Ελληνική δεν είναι σαφές αν υπάρχουν αντίστοιχα λεξικά στοιχεία, όπως το γερμανικό *schon*, δηλαδή κάποιο μόριο ή κάποιος δείκτης πολικότητας που να επιβάλλει πάντοτε ρητορική ανάγνωση. Ωστόσο, μία πρώτη υποψία θα ήταν ότι το μόριο *καν*, που, σύμφωνα με τον Βελούδη (2005α: 55, 56) εμφανίζεται σε αρνητικά περιβάλλοντα και λειτουργεί ως ενισχυτική λειτουργία της άρνησης, μπορεί να αποτελέσει πιθανό δείκτη ρητορικότητας, ειδικότερα στις πολικές ερωτήσεις (π.χ. *Πήγε καν κάποιος στην εκδήλωση;*). Η

συμβολή τους πιθανότατα δεν είναι απόλυτη αλλά ενισχυτική, καθώς λειτουργούν μαζί με το περικείμενο και τον επιτονισμό, καθοδηγώντας τον ακροατή προς την ανάγνωση ότι η απάντηση είναι ήδη προφανής, αναμενόμενη ή αξιολογικά φορτισμένη.

Τα γλωσσικά σήματα ρητορικότητας παραπέμπουν και στη μελέτη του Šprago (2016), ο οποίος εξετάζει αν οι ρητορικές ερωτήσεις διαθέτουν συγκεκριμένα γλωσσικά στοιχεία που τις διαφοροποιούν από τις πληροφοριακές ή αν πρόκειται απλώς για ρητορικές χρήσεις κοινών ερωτηματικών δομών. Παρότι αναγνωρίζει ότι το περικείμενο παραμένει ο βασικός παράγοντας για την ερμηνεία μιας ερώτησης ως ρητορικής, ο Šprago δείχνει ότι ορισμένες ερωτήσεις φέρουν μορφικά ή λεξικά στοιχεία που ευνοούν τη ρητορική ανάγνωση ακόμη και εκτός άμεσου περικειμένου. Ωστόσο, τα ευρήματά του δείχνουν ότι οι μορφικά σημαδεμένες ρητορικές ερωτήσεις αποτελούν μειοψηφία, καθώς μόνο ένα μικρό ποσοστό των παραδειγμάτων του σώματος δεδομένων που χρησιμοποιεί φέρει τέτοια ειδική σήμανση (15% των περιπτώσεων). Επομένως, η ύπαρξη λεξικών ή συντακτικών δεικτών δεν αναιρεί τον κεντρικό ρόλο του περικειμένου, αλλά δείχνει ότι η ρητορικότητα μπορεί να προκύπτει από την αλληλεπίδραση μορφής, σημασίας και πραγματολογικής ερμηνείας (Šprago 2016: 105, 113).

Συνολικά η ρητορικότητα δεν μπορεί να αποδοθεί σε ένα μόνο χαρακτηριστικό της ερώτησης. Άλλες αναλύσεις δίνουν έμφαση στη δηλωτική ερμηνεία και στην αντίθετη πολικότητα, άλλες στο κοινό γνωστικό υπόβαθρο και την προφανή ή επιβαλλόμενη απάντηση, ενώ νεότερες προσεγγίσεις εξετάζουν τη στάση του ομιλητή, τη δυναμική του διαλόγου, καθώς και τη δυνατότητα συντακτικής κωδικοποίησης της ρητορικής ανάγνωσης. Η ρητορική ερμηνεία, λοιπόν, φαίνεται να προκύπτει από τη συνδυαστική επίδραση της ερωτηματικής μορφής, του περικειμένου, της αναμενόμενης απάντησης και των γλωσσικών μέσων που κατευθύνουν τον ακροατή προς μια συγκεκριμένη ανάγνωση. Συνεπώς, σε συνέχεια των σημασιολογικών και πραγματολογικών προσεγγίσεων, προκύπτει το ερώτημα αν ο επιτονισμός συμβάλλει και ο ίδιος στη διαμόρφωση και την αναγνώριση της ρητορικής ερμηνείας.

2.8 Επιτονισμός

2.8.1 Ορισμός

Σύμφωνα με τον Ladd (2008), ο *επιτονισμός* ορίζεται ως η *χρήση υπερτεμαχιακών φωνητικών χαρακτηριστικών (suprasegmental phonetic features) για τη δήλωση πραγματολογικών*

σημασιών μεταλεξικού ή προτασιακού επιπέδου (*postlexical or sentence-level pragmatic meanings*), με γλωσσικά δομημένο τρόπο (Ladd, 2008: 4). Σύμφωνα, λοιπόν, με τον εν λόγω ορισμό, ο επιτονισμός λειτουργεί σε επίπεδο φράσης ή εκφωνήματος και σχετίζεται με σημασίες όπως ο τύπος πρότασης, η λεκτική πράξη, η εστίαση και η πληροφοριακή δομή, χωρίς να χρησιμοποιείται για τη διάκριση λεξικών χαρακτηριστικών, όπως για παράδειγμα ο λεξικός τόνος (Ladd, 2008: 4-6). Αντίστοιχα, η Arvaniti (2022) περιγράφει τον επιτονισμό ως τη γλωσσικά δομημένη και πραγματολογικά σημαίνουσα τροποποίηση της *θεμελιώδους συχνότητας (fundamental frequency, F0)*. Αν και η F0 αποτελεί το βασικό φωνητικό μέσο πραγμάτωσης του επιτονισμού, δεν ταυτίζεται με αυτόν, καθώς μπορεί να χρησιμοποιείται και για άλλες λειτουργίες, όπως η κωδικοποίηση λεξικών τονικών αντιθέσεων (*lexical tonal contrasts*) ή όπως η δήλωση παραγλωσσικών πληροφοριών (*paralinguistic information*). Επομένως, ο επιτονισμός δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται απλώς ως καμπύλη της F0, αλλά ως γλωσσικά οργανωμένο φαινόμενο που πραγματώνεται μέσω αυτής (Arvaniti, 2022: 25-26).

Παράλληλα, ο επιτονισμός εντάσσεται στο ευρύτερο πεδίο της *προσωδίας (prosody)* όλων των γλωσσών, η οποία περιλαμβάνει αλληλεπιδρώντα γλωσσικά φαινόμενα, όπως ο *τονισμός*, ο *ρυθμός*, η *προσωδιακή φράση (prosodic phrasing)*, καθώς και ο ίδιος ο *επιτονισμός* (Arvaniti, 2009: 14; Arvaniti, 2022: 25-26). Η θέση και η μορφή των επιτονικών κινήσεων (*pitch movements*) καθορίζονται στο φραστικό επίπεδο μέσα από την αλληλεπίδραση παραγόντων, όπως η μετρική δομή (*metrical structure*), η προσωδιακή φράση, η σύνταξη και η πραγματολογία (Arvaniti, 2022: 25-26). Υπό αυτήν την έννοια, ο επιτονισμός συνδέει τη φωνητική μορφή με τη γλωσσική και πραγματολογική λειτουργία των εκφωνημάτων.

Ο επιτονισμός έχει περιγραφεί μέσα από διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις. Μία από τις παλαιότερες είναι η *Βρετανική Σχολή (British School)*, η οποία περιγράφει τον επιτονισμό κυρίως με βάση ευρύτερες επιτονικές κινήσεις και σχήματα, όπως η άνοδος, η πτώση ή η πτώση-άνοδος. Στη νεότερη επιτονική φωνολογία, ωστόσο, ιδιαίτερα διαδεδομένο είναι το *αυτοτεμαχιακό-μετρικό μοντέλο (Autosegmental-Metrical model, AM)*, βάσει του οποίου τα επιτονικά περιγράμματα δεν αντιμετωπίζονται ως ενιαίες καμπύλες F0, αλλά αναπαρίστανται, σε αφηρημένο φωνολογικό επίπεδο, ως ακολουθίες τονικών στοιχείων. Ειδικότερα, οι επιτονικές μελωδίες αναλύονται ως ακολουθίες χαμηλών και υψηλών τόνων, *L* και *H*, οι οποίοι συνδέονται με συγκεκριμένα σημεία της προσωδιακής δομής, όπως οι προεξέχουσες συλλαβές και τα φραστικά όρια (Arvaniti, Ladd & Mennen, 2006a: 668-669; 2006b: 421-424).

2.8.2 Βρετανική Σχολή

Μία παλαιότερη προσέγγιση στην ανάλυση του επιτονισμού είναι η *Βρετανική Σχολή* (*British School*), η οποία αναπτύχθηκε κυρίως στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα και εξακολουθεί να χρησιμοποιείται, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας. Η προσέγγιση αυτή βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στην ακουστική φωνητική παρατήρηση και στην ερμηνεία των επιτονικών σχημάτων ως προς τη λειτουργία ή τη σημασία τους (Nolan, 2022: 319-320). Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της Βρετανικής Σχολής είναι ότι περιγράφει τον επιτονισμό κυρίως με βάση δυναμικές κινήσεις του ύψους της φωνής, όπως η *άνοδος* (*rising*), η *πτώση* (*falling*) ή η *πτώση-άνοδος* (*falling-rising*), και όχι με βάση διακριτά επίπεδα υψηλών και χαμηλών τόνων. Με άλλα λόγια, η ανάλυση εστιάζει περισσότερο στη συνολική μορφή της επιτονικής κίνησης και στον τρόπο με τον οποίο αυτή συνδέεται με τη λειτουργία του εκφωνήματος (Nolan, 2022: 319-320).

Η Βρετανική Σχολή δεν αποτελεί ενιαίο και απολύτως σταθερό θεωρητικό πλαίσιο, καθώς στο εσωτερικό της συνυπάρχουν διαφορετικές επιμέρους προσεγγίσεις. Ωστόσο, διαφοροποιείται από νεότερα μοντέλα, όπως το αυτοτεμαχιακό-μετρικό μοντέλο, ως προς τον τρόπο αναπαράστασης του επιτονισμού. Ενώ, δηλαδή, η Βρετανική Σχολή δίνει έμφαση σε ευρύτερα επιτονικά σχήματα και κινήσεις¹⁰, το αυτοτεμαχιακό-μετρικό μοντέλο αναλύει τα επιτονικά περιγράμματα ως συνδυασμούς επιμέρους τονικών στοιχείων (Nolan, 2022: 319-320; Arvaniti, 2022: 28). Η παρούσα εργασία υιοθετεί τη δεύτερη προσέγγιση, η οποία αποτελεί μία από τις πιο διαδεδομένες προσεγγίσεις για την ανάλυση του επιτονισμού. Στις επόμενες ενότητες, η περιγραφή των επιτονικών δεδομένων βασίζεται κυρίως σε αυτήν, καθώς και στα συστήματα επισημείωσης ToBI/GRTToBI.

2.8.3 Αυτοτεμαχιακό-Μετρικό μοντέλο

2.8.3.1 Η λειτουργία του AM

Το *αυτοτεμαχιακό-μετρικό μοντέλο* (*Autosegmental-Metrical model, AM*) αποτελεί ένα από τα βασικότερα μοντέλα της επιτονικής φωνολογίας (*intonational phonology*). Σύμφωνα με την Arvaniti (2022), το AM βασίζεται στη διάκριση μεταξύ της φωνολογίας του επιτονισμού και

¹⁰ Ο Halliday (1970: 23) σε υποσημείωσή του αναφέρει ότι η Βρετανική Σχολή δεν κατάφερε να ορίσει σταθερές πραγματολογικές μονάδες στον επιτονισμό, δηλαδή να αντιστοιχίσει συστηματικά μία συγκεκριμένη πραγματολογική σημασία με μία συγκεκριμένη επιτονική καμπύλη.

της φωνητικής του πραγμάτωσης, καθώς δεν αντιμετωπίζει τον επιτονισμό απλώς ως καμπύλη της θεμελιώδους συχνότητας (F0), αλλά ως φωνολογικά οργανωμένο σύστημα τονικών στοιχείων (Arvaniti, 2022: 26-27). Στο πλαίσιο αυτό, τα επιτονικά περιγράμματα αναλύονται σε επιμέρους μονάδες, οι οποίες συνδέονται με συγκεκριμένες θέσεις της προσωδιακής και μετρικής δομής.

Σύμφωνα με τις βασικές αρχές του ΑΜ, ο επιτονισμός αναπαρίσταται φωνολογικά ως ακολουθία χαμηλών και υψηλών τόνων, *L* και *H*, καθώς και συνδυασμών τους. Οι τόνοι αυτοί αποτελούν τα βασικά φωνολογικά στοιχεία του μοντέλου και δεν αντιστοιχούν σε απόλυτες τιμές της F0, αλλά ορίζονται σχετικά με το φωνητικό εύρος του ομιλητή και με τους υπόλοιπους τόνους της ίδιας μελωδίας. Έτσι, ένας *H* τόνος αντιστοιχεί σε σχετικά υψηλό τονικό σημείο, ενώ ένας *L* τόνος σε σχετικά χαμηλό τονικό σημείο (Arvaniti, 2022: 28).

Επιπλέον, οι τόνοι στο ΑΜ θεωρούνται *αυτοτεμαχιακές μονάδες (autosegments)*, δηλαδή δεν ταυτίζονται με τη γραμμική ακολουθία των φθόγγων. Συνδέονται, ωστόσο, φωνολογικά με συγκεκριμένες θέσεις στη μετρική αναπαράσταση του εκφωνήματος. Η σύνδεση αυτή μπορεί να αφορά είτε φραστικά όρια είτε θέσεις προεξοχής, όπως οι τονισμένες συλλαβές. Οι τόνοι που συνδέονται με τέτοιες θέσεις ονομάζονται *μουσικοί δυναμικοί τόνοι*¹ (*pitch accents*) και σημειώνονται με αστερίσκο, όπως *H** ή *L**. Ο τελευταίος επιτονικός τόνος μιας φράσης ονομάζεται *πυρηνικός τόνος (nuclear pitch accent)*, ενώ οι τόνοι που προηγούνται του πυρηνικού χαρακτηρίζονται *προπυρηνικοί (prenuclear pitch accents)* (Arvaniti, 2022: 28; Arvaniti, 2009: 15-16, 22-23).

Εκτός από τους μουσικούς δυναμικούς τόνους, το ΑΜ περιλαμβάνει και τόνους που συνδέονται με φραστικά όρια. Οι τόνοι αυτοί ονομάζονται *τόνοι παρυφής (edge tones)* και συμβάλλουν στην οριοθέτηση της προσωδιακής δομής. Σε πολλές αναλύσεις διακρίνονται δύο είδη τόνων παρυφής: τα *φραστικά ύψη (phrase accents)*, που σημειώνονται με παύλα, όπως *H-* ή *L-*, και οι *οριακοί τόνοι (boundary tones)*, που σημειώνονται με το σύμβολο %, όπως *H%* ή *L%*. Τα φραστικά ύψη συνδέονται με τα όρια ενδιάμεσων φράσεων, ενώ οι οριακοί τόνοι με τα όρια των επιτονικών φράσεων (Arvaniti, 2022: 28-29; Arvaniti & Baltazani, 2005: 84-87).

Το ΑΜ αναγνωρίζει, επίσης, και σύνθετους τονικούς σχηματισμούς. Οι πιο συχνοί είναι οι *διτονικοί μουσικοί δυναμικοί τόνοι (bitonal pitch accents)*, δηλαδή συνδυασμοί δύο τόνων, όπως *L + H**, *L* + H*, *H + L** ή *H* + L*. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο αστερίσκος δείχνει ποιος

από τους δύο τόνους συνδέεται με την τονισμένη συλλαβή. Για παράδειγμα, στο L+H* ο H τόνος συνδέεται με την τονισμένη συλλαβή, ενώ στο L*+H ο L τόνος είναι αυτός που συνδέεται με την τονισμένη συλλαβή (Arvaniti, 2022: 29-31).

Παράλληλα, η φωνητική πραγμάτωση των τόνων γίνεται μέσω *τονικών στόχων (tonal targets)* στην καμπύλη F0, οι οποίοι μπορεί να αντιστοιχούν σε κορυφές, χαμηλά σημεία ή σημεία καμψής της καμπύλης και περιγράφονται ως προς την κλιμάκωσή τους (*scaling*), δηλαδή το ύψος τους, και ως προς την ευθυγράμμισή τους (*alignment*), δηλαδή τη χρονική τους σχέση με τη μονάδα που φέρει τον τόνο. Έτσι, το AM διαχωρίζει τη φωνολογική αναπαράσταση των τόνων από τη φωνητική τους υλοποίηση στην καμπύλη F0 (Arvaniti, 2022: 29).

2.8.3.2 Συστήματα ToBI

Μία βασική εφαρμογή του αυτοτεμαχιακού-μετρικού μοντέλου, σύμφωνα με τη Jun (2022) είναι τα συστήματα *ToBI (Tones and Break Indices)*, τα οποία χρησιμοποιούνται για την επισημείωση της προσωδίας σε φωνολογικό επίπεδο. Το ToBI δεν αποτελεί ανεξάρτητο θεωρητικό μοντέλο, αλλά σύστημα μεταγραφής που βασίζεται στις αρχές του AM και αποσκοπεί στην καταγραφή των φωνολογικών ιδιοτήτων της επιτονικής και προσωδιακής δομής ενός εκφωνήματος. Ειδικότερα, περιλαμβάνει δύο βασικούς τύπους επισημείωσης, τα *τονικά σύμβολα (tonal labels)*, που αποτυπώνουν τα επιτονικά γεγονότα, και τους *δείκτες διακοπής (break indices)*, που αποτυπώνουν τον αντιληπτό βαθμό σύνδεσης ή ορίου ανάμεσα στις λέξεις. Αρχικά, το ToBI αναπτύχθηκε για την περιγραφή της επιτονικής και προσωδιακής δομής της Αμερικανικής Αγγλικής, στη συνέχεια όμως προσαρμόστηκε και σε άλλες διαλέκτους της Αγγλικής, καθώς και σε τυπολογικά διαφορετικές γλώσσες, με αποτέλεσμα να λειτουργεί πλέον ως γενικό πλαίσιο για την ανάπτυξη συστημάτων προσωδιακής επισημείωσης (Jun, 2022: 151-154).

2.8.3.3 GRTToBI

Για την ανάλυση της ελληνικής προσωδίας, οι Arvaniti & Baltazani (2005) προτείνουν το *Greek ToBI* ή *GRTToBI*, ένα σύστημα επισημείωσης που προσαρμόζει τις γενικές αρχές της επιτονικής φωνολογίας στα χαρακτηριστικά του ελληνικού επιτονικού συστήματος και έχει σχεδιαστεί για την καταγραφή της επιτονικής και της ευρύτερης προσωδιακής δομής της Κοινής Νέας Ελληνικής.

Πριν από την περιγραφή των επιτονικών μοτίβων της Ελληνικής, αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελληνική χαρακτηρίζεται ως γλώσσα με δυναμικό λεξικό τόνο, δηλαδή ως *stress-accent language*. Ο πρωτεύων τόνος είναι λεξικά καθορισμένος και περιορίζεται ως προς τη θέση του, καθώς εμφανίζεται σε μία από τις τρεις τελευταίες συλλαβές της λέξης (Arvaniti & Baltazani, 2005: 84). Η διάκριση ανάμεσα στον λεξικό τονισμό και τον επιτονισμό είναι απαραίτητη στην επιτονική ανάλυση της Ελληνικής. Αν και οι τονισμένες συλλαβές μπορούν να αποτελέσουν θέσεις σύνδεσης για τους μουσικούς δυναμικούς τόνους, η σύνδεση αυτή δεν σημαίνει ότι ο λεξικός τονισμός και ο επιτονισμός ταυτίζονται. Στο GRToBI, η διάκριση αυτή αποτυπώνεται στο γεγονός ότι οι μουσικοί δυναμικοί τόνοι συνδέονται με τονισμένες συλλαβές, αλλά, σε αντίθεση με τον λεξικά καθορισμένο τονισμό, λειτουργούν ως τονικά μορφήματα που κωδικοποιούν πραγματολογική πληροφορία (Arvaniti & Baltazani, 2005: 84-85; Arvaniti, 2009: 15-16, 22-23).

Το GRToBI κωδικοποιεί προσωδιακές πληροφορίες και περιλαμβάνει πέντε επίπεδα επισημείωσης: το *τονικό επίπεδο* (*Tone Tier*), το *επίπεδο προσωδιακών λέξεων* (*Prosodic Words Tier*), το *επίπεδο λέξεων* (*Words Tier*), το *επίπεδο δεικτών διακοπής* (*Break Index Tier*) και το *επίπεδο λοιπών πληροφοριών* (*Miscellaneous Tier*) (Arvaniti & Baltazani, 2005: 84-85). Η ανάλυση των επιτονικών μοτίβων βασίζεται κυρίως στο τονικό επίπεδο, όπου καταγράφονται οι βασικοί τύποι επιτονικών τόνων και οι συνδυασμοί τους με τους τόνους που εμφανίζονται στα όρια των φράσεων. Ειδικότερα, η τονική ανάλυση της Ελληνικής περιλαμβάνει μουσικούς δυναμικούς τόνους, φραστικά ύψη και οριακούς τόνους, οι οποίοι χρησιμοποιούνται για την περιγραφή της προσωδιακής δομής της γλώσσας (Arvaniti & Baltazani, 2005: 84-87; Arvaniti, 2009: 22-23).

Για την Ελληνική προτείνονται πέντε πυρηνικοί τόνοι: L^*+H , $L+H^*$, H^* , $!H^*$ και L^* . Ο συχνότερος είναι ο διτονικός τόνος L^*+H , ο οποίος πραγματώνεται ως σταδιακή άνοδος από χαμηλό σημείο προς κορυφή. Στην τυπική του πραγμάτωση, το L ευθυγραμμίζεται στην αρχή ή λίγο πριν από την τονισμένη συλλαβή, ενώ το H εμφανίζεται στην αρχή του πρώτου μετατονικού φωνήεντος. Η ευθυγράμμιση αυτή τον διαφοροποιεί από τον $L+H^*$, όπου ο H τόνος εμφανίζεται περίπου στο μέσο του τονισμένου φωνήεντος. Οι υπόλοιποι τόνοι, H^* , $!H^*$ και L^* , διαφοροποιούνται επίσης ως προς τη θέση και την τονική πραγμάτωσή τους σε σχέση με την τονισμένη συλλαβή (Arvaniti & Baltazani, 2005: 85). Επομένως, η διάκριση των ελληνικών επιτονικών τόνων δεν βασίζεται μόνο στο αν η καμπύλη ανεβαίνει ή πέφτει, αλλά

κυρίως στο πώς ευθυγραμμίζονται τα χαμηλά και υψηλά σημεία της F0 με την τονισμένη συλλαβή.

Εκτός από τους πυρηνικούς τόνους, το GRToBI περιγράφει και τους τόνους παρυφής. Για την Ελληνική προτείνονται τρία φραστικά ύψη, H-, L- και !H-, και τρεις οριακοί τόνοι, H%, L% και !H% (Arvaniti & Baltazani, 2005: 85). Οι οριακοί τόνοι συνδυάζονται με τα φραστικά ύψη σε διαμορφώσεις που συνδέονται με συγκεκριμένες λειτουργίες. Για παράδειγμα, το L-L% συνδέεται με δηλωτικές προτάσεις, αρνητικές δηλωτικές, προστακτικές και ερωτήσεις με ερωτηματική λέξη, ενώ το H-L% συνδέεται με πολικές ερωτήσεις. Άλλα μοτίβα, όπως το L-H% ή το H-H%, σχετίζονται με διαφορετικές μορφές συνέχειας ή κλητικών μελωδιών, ενώ οι συνδυασμοί με !H, όπως L-!H%, H-!H% και !H-!H%, χρησιμοποιούνται σε πιο ειδικές πραγματολογικές χρήσεις, όπως επιφύλαξη, στιλιζαρισμένη συνέχεια, κλητικά μοτίβα ή ερωτήσεις δυσπιστίας (Arvaniti & Baltazani, 2005: 85-86). Έτσι, η περιγραφή της Ελληνικής στο GRToBI δείχνει ότι τα επιτονικά μοτίβα προκύπτουν από συγκεκριμένους συνδυασμούς τονικών στοιχείων και ότι οι συνδυασμοί αυτοί συνδέονται με διαφορετικές λειτουργίες στο λόγο.

2.8.4 Επιτονισμός και πραγματολογία

Στο πλαίσιο του AM, οι επιτονικές μελωδίες δεν αντιμετωπίζονται ως ενιαία σχήματα, αλλά ως συνδυασμοί επιμέρους τονικών στοιχείων. Τα στοιχεία αυτά μπορούν να θεωρηθούν μορφήματα με πραγματολογική σημασία, καθώς συμβάλλουν συνθετικά στην πραγματολογική ερμηνεία του εκφωνήματος (Arvaniti, 2022: 28). Ωστόσο, η σημασία μιας επιτονικής μελωδίας δεν καθορίζεται ανεξάρτητα από το περικείμενο, αλλά ερμηνεύεται σε συνδυασμό με τη σύνταξη, τις λεξικές επιλογές, τη γνώση των συνομιλητών και τη συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίσταση (Arvaniti, Gryllia & Baltazani, υπό έκδοση). Οι Arvaniti, Gryllia & Baltazani δείχνουν ότι οι ίδιες ή παρόμοιες επιτονικές μελωδίες μπορούν να συνδέονται με διαφορετικές πραγματολογικές λειτουργίες, ανάλογα με το περικείμενο και τη γνώση των συνομιλητών. Για παράδειγμα, το L*+H L-H% περιγράφεται ως βασικό μοτίβο για τις πληροφοριακές ερωτήσεις, ενώ το L+H* L-L% μπορεί να συνδεθεί με ρητορικές ή άλλου είδους ερμηνείες, αλλά ακόμη να εμφανιστεί και στις πληροφοριακές ερωτήσεις. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι η πραγματολογική λειτουργία δεν καθορίζεται αποκλειστικά από το

επιτονικό μοτίβο, αλλά από τον συνδυασμό των τονικών στοιχείων με το περικείμενο (Arvaniti, Gryllia & Baltazani, υπό έκδοση).

Η αντίληψη αυτή μπορεί να εφαρμοστεί και στις ρητορικές ερωτήσεις, καθώς και σε αυτές η ερωτηματική μορφή δεν αντιστοιχεί απαραίτητα σε αίτημα για άγνωστη πληροφορία. Επομένως, η επιτονική ανάλυση μπορεί να συμβάλει στη διερεύνηση του κατά πόσο η διαφοροποίηση μεταξύ ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων αποτυπώνεται και στο επίπεδο του επιτονισμού, χωρίς όμως να προϋποτίθεται ότι κάθε πραγματολογική λειτουργία αντιστοιχεί σε ένα μοναδικό και αποκλειστικό επιτονικό μοτίβο¹¹.

2.9 Η σημασία του επιτονισμού σε διαγλωσσικά δεδομένα

2.9.1 Τυπολογία

Όσον αφορά στην προσωδία, η πλειονότητα των ερευνητών, στην προσπάθειά της να εξετάσει την προέλευση της ρητορικότητας των ερωτήσεων σε διαγλωσσικά δεδομένα, έχει εστιάσει στη σύγκριση μεταξύ πληροφοριακών (*ISQs*) και ρητορικών ερωτήσεων (*RQs*), τόσο πολικών, όσο και *wh-*, καθώς δεν υπάρχουν αντίστοιχες μελέτες εστιασμένες σε άλλου είδους τύπου ερωτήσεων (Dehé et al, 2022: 2). Αντίστοιχα μοτίβα έχουν παρατηρηθεί σε ποικίλες γλώσσες, όπως η Γερμανική, η Αγγλική, η Ισλανδική και η Ιταλική, καθώς και σε γλώσσες με διαφορετική τυπολογία, όπως η Γαλλική, η Ιαπωνική, η Κινεζική η Καντονέζικη (Dehé et al, 2022), αλλά και η Περσική (Bögel & Braun, 2022).

Με τον όρο τυπολογία, οι Dehé et al. εννοούν τον τρόπο με τον οποίο κάθε γλώσσα οργανώνει και αξιοποιεί προσωδιακά την F0, είτε σε λεξικό, είτε σε μεταλεξικό επίπεδο. Έτσι, διακρίνουν τρεις βασικές κατηγορίες γλωσσών: τις γλώσσες επιτονισμού με προεξοχή στην κεφαλή (*head-prominence intonation languages*), τις γλώσσες μουσικού τόνου με προεξοχή κεφαλής (*head-prominence tone languages*), καθώς και τις γλώσσες με προεξοχή στην παρυφή (*head/edge-prominence languages*) (Dehe et al, 2022: 7). Πιο συγκεκριμένα, γλώσσες επιτονισμού με προεξοχή στην κεφαλή είναι γλώσσες στις οποίες η φραστική προσωδιακή προβολή δηλώνεται

¹¹ Φαίνεται ότι, όπως η Βρετανική σχολή, έτσι και το ΑΜ μπορούν να δεχτούν δεν υπάρχει αντιστοίχιση ένα προς ένα ανάμεσα στις πραγματολογικές λειτουργίες και τα επιτονικά μοτίβα. Η διαφορά τους, ωστόσο αφορά κυρίως τον τρόπο ανάλυσης του επιτονισμού: η Βρετανική Σχολή περιγράφει ευρύτερες επιτονικές κινήσεις, ενώ το αυτοτεμαχιακό-μετρικό μοντέλο αναλύει τα επιτονικά περιγράμματα ως συνδυασμούς επιμέρους τονικών στοιχείων.

κυρίως πάνω στην κεφαλή της φράσης, δηλαδή στο πιο τονισμένο στοιχείο, μέσω μεταλεξικών δυναμικών μουσικών τόνων. Σε αυτές τις γλώσσες, όπως η Γερμανική, η Αγγλική, η Ισλανδική και η Ιταλική, η F0 δεν καθορίζει τη λεξική σημασία των λέξεων, αλλά χρησιμοποιείται σε επίπεδο φράσης για να δηλώσει, για παράδειγμα, διαφορά μεταξύ ερώτησης και δήλωσης, στάση του ομιλητή ή πληροφοριακή δομή (Dehé et al, 2022: 8). Αντίθετα, στις γλώσσες μουσικού τόνου με προεξοχή κεφαλής, όπως η Κινεζική και η Καντονέζικη, υπάρχει επίσης προβολή στην κεφαλή, αλλά το F0 είναι ήδη δεσμευμένο σε μεγάλο βαθμό από τους λεξικούς τόνους, δηλαδή από τον τόνο που διαφοροποιεί τη σημασία των λέξεων. Γι' αυτό, οι μεταλεξικές λειτουργίες, όπως η δήλωση ερωτηματικότητας ή, πιο συγκεκριμένα, ρητορικότητας, δεν εκφράζονται τόσο ελεύθερα με επιτονικά σχήματα όπως στις γλώσσες επιτονισμού με προεξοχή στην κεφαλή, αλλά συχνά μέσω μεταβολών σε φωνητικές παραμέτρους, όπως το εύρος του τόνου, η διάρκεια ή το συνολικό ύψος της F0 (Dehé et al, 2022: 21). Τέλος, οι γλώσσες με προεξοχή στην παρυφή, όπως η Ιαπωνική και η Γαλλική, συνδυάζουν την προβολή στην κεφαλή με την προβολή στα όρια της φράσης. Δηλαδή, η προσωδιακή δομή δεν οργανώνεται μόνο γύρω από το προεξέχον στοιχείο της φράσης, αλλά και γύρω από τα άκρα των προσωδιακών συστατικών, όπου οι τόνοι παρυφής σηματοδοτούν τα όρια των προσωδιακών φράσεων. (Dehé et al, 2022: 27). Άρα, η βασική διαφορά ανάμεσα στις τρεις κατηγορίες είναι το πού και πώς κωδικοποιείται η προσωδιακή πληροφορία: στις γλώσσες επιτονισμού με προεξοχή στην κεφαλή κυρίως μέσω μουσικών δυναμικών τόνων πάνω στην κεφαλή, στις γλώσσες μουσικού τόνου με προεξοχή κεφαλής μέσα σε ένα σύστημα όπου το F0 έχει ήδη λεξική λειτουργία, και στις γλώσσες με προεξοχή στην παρυφή μέσω συνδυασμού κεφαλής και φραστικών ορίων.

Για την ελληνική γλώσσα, η Nespor (2017) αναφέρει ότι ανήκει στις *γλώσσες επιτονισμού (intonation languages)*, καθώς οι διαφοροποιήσεις της F0 λειτουργούν σε φραστικό και όχι σε λεξικό επίπεδο. Έτσι, ο επιτονισμός στην Ελληνική μπορεί να διαφοροποιεί εκφωνήματα ως προς τη λειτουργία ή τη στάση που εκφράζουν, για παράδειγμα διακρίνοντας μια κατάφαση από μια ερώτηση ή δηλώνοντας συγκεκριμένη στάση του ομιλητή (Nespor 2017: 232). Επομένως, η θεωρία της Nespor συνδέεται με την τυπολογία των Dehé et al., που υποστηρίζει ότι οι γλώσσες επιτονισμού με προεξοχή στην κεφαλή είναι γλώσσες όπου η προσωδιακή προεξοχή δηλώνεται κυρίως μέσω μουσικών δυναμικών τόνων που συνδέονται με την κεφαλή ή το πιο προεξέχον στοιχείο της φράσης. Η Ελληνική, λοιπόν, μπορεί να περιγραφεί ως τέτοια

γλώσσα, καθώς οι λέξεις διαθέτουν λεξικά καθορισμένο τονισμό, ενώ η ακριβής τονική πραγμάτωση του τονισμένου στοιχείου διαμορφώνεται από το επιτονικό σχήμα του εκφωνήματος (Dehé et al., 2022: 7; Nespor, 2022: 232).

Η περιγραφή συμφωνεί και με την ανάλυση της Ελληνικής στο πλαίσιο του AM, όπου οι μουσικοί δυναμικοί τόνοι συνδέονται με τονισμένες συλλαβές, ενώ τα φραστικά ύψη και οι οριακοί τόνοι συνδέονται με τα όρια των προσωδιακών φράσεων. Επομένως, η Ελληνική διαθέτει τόσο τονικά στοιχεία που σχετίζονται με την προεξοχή, όσο και στοιχεία που σχετίζονται με τη φραστική οριοθέτηση, αλλά, στο πλαίσιο της τυπολογίας των Dehé et al., μπορεί να θεωρηθεί κυρίως γλώσσα επιτονισμού με προεξοχή στην κεφαλή, επειδή ο επιτονισμός αξιοποιεί την F0 σε φραστικό/μεταλεξικό επίπεδο και οι μουσικοί δυναμικοί τόνοι συνδέονται με τις τονισμένες συλλαβές (Arvaniti, 2022: 25-26; Arvaniti & Baltazani, 2005: 84-87).

Στο παρόν κεφάλαιο, λοιπόν, θα περιγραφούν κυρίως οι γλώσσες επιτονισμού με προεξοχή στην κεφαλή, με ιδιαίτερη έμφαση στις σχετικές έρευνες για τις πολικές ερωτήσεις που συνδέονται άμεσα με το αντικείμενο της παρούσας εργασίας, ενώ παράλληλα θα συζητηθούν λιγότερο εκτενώς οι υπόλοιπες γλώσσες με διαφορετική τυπολογία, προκειμένου να αποδειχθεί ότι υπάρχει διαφορά στον επιτονισμό μεταξύ πληροφοριακών και ρητορικών ερωτήσεων.

2.9.2 Μεθοδολογία ερευνών

Η υπάρχουσα βιβλιογραφία για την προσωδία των ρητορικών ερωτήσεων εξετάζει τόσο πολικές όσο και wh-ερωτήσεις, ενώ τα ευρήματα συχνά αφορούν ένα ευρύτερο σύνολο προσωδιακών και φωνητικών παραμέτρων, όπως η διάρκεια, ο ρυθμός ομιλίας και η ποιότητα φωνής (Dehe et al., 2022: 6). Παρότι οι παράμετροι αυτές φαίνεται να συμβάλλουν στη διάκριση μεταξύ πληροφοριακών και ρητορικών ερωτήσεων, η επισκόπηση των πειραματικών μελετών για τις ρητορικές ερωτήσεις στην παρούσα εργασία θα επικεντρωθεί κυρίως στις πολικές ερωτήσεις, και ειδικότερα, στην επιτονική τους πραγμάτωση. Η ανάλυση, επομένως, θα εστιάσει κυρίως στα στοιχεία που αφορούν την F0, τους πυρηνικούς τόνους, τους οριακούς τόνους και, όπου είναι σχετικό, το ύψος ή το εύρος της τονικής κίνησης. Με άλλα λόγια, η έμφαση δεν θα δοθεί στα φωνητικά χαρακτηριστικά πέραν της F0, αλλά στον τρόπο με τον

οποίο οι μελέτες αξιοποιούν την επιτονική δομή για να εξετάσουν αν και πώς οι ρητορικές ερωτήσεις διαφοροποιούνται από τις πληροφοριακές.

Η επισκόπηση, λοιπόν, μπορεί τώρα να στραφεί στη μεθοδολογία που ακολούθησαν προηγούμενες πειραματικές μελέτες για τη διερεύνηση πιθανών προσωδιακών διαφορών μεταξύ ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων. Η σχετική βιβλιογραφία βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε παραγωγικά πειράματα, στα οποία οι ομιλητές καλούνται να εκφωνήσουν ερωτήσεις που είναι συντακτικά ή επιφανειακά πανομοιότυπες, αλλά εντάσσονται σε διαφορετικά περικείμενα. Στη μία περίπτωση, οι ερωτήσεις λειτουργούν ως πληροφοριακές ερωτήσεις (ISQs), δηλαδή ως γνήσια αιτήματα πληροφορίας, ενώ στην άλλη ως ρητορικές ερωτήσεις (RQs), όπου η απάντηση θεωρείται ήδη διαθέσιμη, προϋποτιθέμενη ή προφανής για τους συνομιλητές. Με αυτόν τον τρόπο, οι ερευνητές επιχειρούν να ελέγξουν αν η διαφορετική πραγματολογική λειτουργία της ίδιας ερωτηματικής δομής αποτυπώνεται στην προσωδιακή της (Braun et al., 2019; Dehé et al., 2018; Dehé et al., 2020; Dehé & Braun, 2020a; Delais-Roussarie et al., 2015; Neitsch, Braun, & Dehé, 2018; Wochner et al., 2015). Η επιτονική ανάλυση των δεδομένων γίνεται, όπου υπάρχει διαθέσιμο σύστημα επισημείωσης, με βάση συμβάσεις ToBI, όπως το GToBI για τη Γερμανική και το MAE-ToBI για την Αγγλική, ενώ για την Ισλανδική, όπου δεν υπάρχει καθιερωμένο αντίστοιχο σύστημα ToBI, οι συγγραφείς ακολουθούν προηγούμενες περιγραφές για τον επιτονισμό της εν λόγω γλώσσας (Dehé et al., 2022: 7-8). Η χρήση διαφορετικών περικειμένων εισάγει την πραγματολογική διάσταση της διάκρισης μεταξύ ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων. Η βασική λογική των πειραμάτων είναι ότι, εφόσον η συντακτική μορφή παραμένει σταθερή και η ερμηνεία μεταβάλλεται μέσω του περικειμένου, τυχόν συστηματικές φωνητικές ή επιτονικές διαφορές μπορούν να συσχετιστούν με τη διάκριση ανάμεσα σε πληροφοριακή και ρητορική χρήση. Συνολικά, τα παραγωγικά πειράματα έχουν ως κοινό στόχο να δείξουν αν η διάκριση μεταξύ πληροφοριακών και ρητορικών ερωτήσεων αποτυπώνεται προσωδιακά. Για το λόγο αυτό, οι μελέτες εξετάζουν τόσο επιτονικές παραμέτρους, όπως ο τύπος και η θέση του πυρηνικού τόνου, οι οριακοί τόνοι και η τελική τονική κίνηση, όσο και πιο γενικά χαρακτηριστικά της F0, όπως το συνολικό ύψος και το εύρος της τονικής καμπύλης, ενώ παράλληλα, καταγράφουν και ευρύτερες φωνητικές/προσωδιακές παραμέτρους, όπως η διάρκεια, ο ρυθμός ομιλίας και η ποιότητα φωνής. Έχοντας, λοιπόν, ως αφετηρία αυτή την κοινή πειραματική λογική, η επόμενη ενότητα θα παρουσιάσει τις επιμέρους γλώσσες, εστιάζοντας κυρίως στα ευρήματα για τις

πολικές ερωτήσεις και την επιτονική τους πραγμάτωση, ώστε στη συνέχεια να παρουσιαστεί η παρούσα πιλοτική έρευνα σε σχέση με τη μέχρι τώρα βιβλιογραφία.

2.9.3 Αποτελέσματα ερευνών

2.9.3.1 Γερμανική

Όπως επισημαίνουν οι Dehé et al., η Γερμανική είναι γλώσσα με σειρά όρων ΥΡΑ (SVO), δηλαδή ακολουθεί τη σειρά υποκείμενο-ρήμα-αντικείμενο, με *ρήμα στη δεύτερη θέση (verb-second)*. Στις πολικές ερωτήσεις, ωστόσο, το ρήμα εμφανίζεται στην αρχική θέση (ΡΥΑ). Επιπλέον, το επιτονικό μοτίβο που χαρακτηρίζει τις πολικές πληροφοριακές ερωτήσεις στη Γερμανική αποδίδεται συνήθως ως $L^* H-^H\%$. Η φωνολογική διερεύνηση της διάκρισης μεταξύ πολικών πληροφοριακών και πολικών ρητορικών ερωτήσεων ξεκίνησε πιλοτικά από τους Wochner et al. (2015), οι οποίοι, για τις πολικές ερωτήσεις, εστιάζουν κυρίως στους τόνους παρυφής, και ειδικότερα στη διάκριση μεταξύ $H-^H\%$ και $H-\%$ (Wochner et al., 2015: 989). Στη συνέχεια, οι Wochner & Dehé (2018), εξετάζοντας γερμανικές προτάσεις με ρήμα σε αρχική θέση, αναλύουν τους οριακούς τόνους, τους πυρηνικούς τόνους και τους προπυρηνικούς τόνους (Wochner & Dehé, 2018: 420). Τέλος, οι Braun et al. (2019) προχωρούν σε συστηματικότερη φωνολογική ανάλυση των πολικών ερωτήσεων, εξετάζοντας τους οριακούς τόνους, τους πυρηνικούς τόνους και τους συνδυασμούς τους ως πυρηνικά επιτονικά σχήματα (Braun et al., 2019: 13).

Τα αποτελέσματα των Wochner et al. (2015) για τις πολικές ερωτήσεις έδειξαν ότι η ρητορικότητα σηματοδοτείται λιγότερο συστηματικά σε σύγκριση με τις *wh*-ερωτήσεις, παρότι οι πολικές ερωτήσεις τείνουν να είναι κυρίως ανοδικές. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαφοροποίηση στους υψηλούς οριακούς τόνους, καθώς στις ρητορικές πολικές ερωτήσεις εμφανίζεται συχνότερα το μοτίβο $H-\%$, ενώ στις πληροφοριακές το $H-^H\%$ (Wochner et al., 2015: 989). Τα ευρήματα των Braun et al. (2019) για τις πολικές ερωτήσεις επιβεβαιώνουν ότι οι ρητορικές και οι πληροφοριακές ερωτήσεις διαφοροποιούνται επιτονικά. Οι διαφοροποιήσεις αυτές αφορούν τόσο τον οριακό τόνο, ιδίως στις πολικές ερωτήσεις, όσο και τον τύπο του πυρηνικού τόνου. Πιο συγκεκριμένα, ως προς τους τόνους παρυφής, οι ρητορικές πολικές ερωτήσεις αποτυπώνονται συχνά με $H-\%$ (υψηλό πλατώ), ενώ οι πολικές πληροφοριακές ερωτήσεις με $H-^H\%$ (υψηλή άνοδος) (Braun et al., 2019: 14-15). Αντίστοιχη διαφοροποίηση εντοπίζεται και στους Wochner & Dehé (2018), οι οποίοι αναφέρουν ότι το

τελικό επιτονικό σχήμα H-% εντοπίζεται συχνότερα στις ρητορικές ερωτήσεις από ό,τι στις πληροφοριακές (Wochner & Dehé, 2018: 420). Επομένως, οι τόνοι παρυφής φαίνεται να παίζουν σαφή ρόλο στη διάκριση μεταξύ πληροφοριακών και ρητορικών πολικών ερωτήσεων στη Γερμανική.

Όσον αφορά στους πυρηνικούς τόνους, οι Braun et al. (2019) δείχνουν ότι οι ρητορικές ερωτήσεις πραγματοποιούνται κυρίως με πυρηνικό τόνο L*+H, ενώ οι πολικές πληροφοριακές ερωτήσεις κυρίως με L*. Αντίστοιχα, οι Wochner & Dehé (2018) δείχνουν ότι οι ρητορικές ερωτήσεις, σε αντίθεση με τις πληροφοριακές, εμφανίζουν και τον πυρηνικό τόνο L*+ H, γεγονός που ενισχύει τη σύνδεση του συγκεκριμένου τόνου με τη ρητορική σημασία (Wochner & Dehé, 2018: 420). Συνεπώς, ο πυρηνικός τόνος L*+ H φαίνεται να συνδέεται με τη ρητορική ερμηνεία.

Τέλος, οι προπυρηνικοί τονισμοί δεν φαίνεται να λειτουργούν ως βασικός δείκτης διάκρισης μεταξύ των δύο τύπων εκφωνημάτων στις πολικές ερωτήσεις, καθώς συχνά παραμένουν άτονοι. Συνολικά, τα δεδομένα δείχνουν ότι η διάκριση μεταξύ ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων στη Γερμανική δεν μπορεί να περιγραφεί επαρκώς μόνο με βάση το αν το τελικό περίγραμμα είναι ανοδικό ή καθοδικό, αλλά απαιτείται λεπτότερη ανάλυση του οριακού και του πυρηνικού τόνου (Braun et al., 2019: 2).

Παράλληλα, αν και διαπιστώνεται επιτονική διαφοροποίηση μεταξύ ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων στη Γερμανική, τα χαρακτηριστικά που σηματοδοτούν τη ρητορικότητα δεν είναι αποκλειστικά επιτονικά, αλλά σχετίζονται και με φωνητικές παραμέτρους, όπως η μεγαλύτερη διάρκεια και η διαφοροποίηση στη φωνητική ποιότητα (Braun et al., 2019: 2; Wochner et al., 2015: 987).

2.9.3.2 Αγγλική

Η Αγγλική είναι επίσης γλώσσα τύπου ΥΡΑ, στην οποία οι πολικές ερωτήσεις σχηματίζονται με βοηθητικό ρήμα σε αρχική θέση, καθώς το κύριο ρήμα δεν μπορεί να εμφανιστεί πρώτο στη δομή της πρότασης (π.χ. *Does anyone like liver?*) (Dehé & Braun, 2019: 607; Dehé et al., 2022: 14). Και στην Αγγλική παρατηρούνται διαφοροποιήσεις μεταξύ πολικών ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων ως προς τον επιτονισμό τους. Οι Banuazizi & Creswell (1999), στο πλαίσιο μελέτης σε πολικές ερωτήσεις από το σώμα προφορικού λόγου *Switchboard*,

επισημαίνουν ότι το συνηθέστερο τελικό επιτονικό περίγραμμα στις πολικές ερωτήσεις είναι η άνοδος (Banuazizi & Creswell, 1999: 1). Ωστόσο, τα αποτελέσματά τους δείχνουν ότι οι ρητορικές ερωτήσεις δεν πραγματώνονται αποκλειστικά με καθοδικό επιτονισμό, καθώς στο δείγμα τους εμφανίζουν τόσο τελικές ανόδους όσο και τελικές πτώσεις (Banuazizi & Creswell, 1999: 7). Η επιλογή του επιτονικού περιγράμματος φαίνεται, επομένως, να συνδέεται και με πραγματολογικούς παράγοντες. Ειδικότερα, οι συγγραφείς αναφέρουν ότι η χρήση τελικής ανόδου σε μη γνήσιες ερωτήσεις μπορεί να λειτουργεί ως στρατηγική ευγένειας, καθώς επιτρέπει στον ομιλητή να αφήνει περιθώριο συμμετοχής ή ερμηνείας στον αποδέκτη (Banuazizi & Creswell, 1999: 10-11). Συνεπώς, μια απλή διάκριση ανάμεσα σε ανοδικό και καθοδικό επιτονισμό δεν επαρκεί για την ασφαλή διαφοροποίηση μεταξύ ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων (Dehé et al., 2022: 7). Πιο συγκεκριμένα, οι Dehé & Braun (2019), μέσα από πείραμα παραγωγής που εξέτασε την προσωδία πολικών και wh-ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων σε καναδική ποικιλία της Αγγλικής, διαπίστωσαν ότι οι σημαντικότερες διαφοροποιήσεις εντοπίζονται τόσο στους τόνους παρυφής, όσο και στον πυρηνικό τόνο. Ως προς τους τόνους παρυφής, οι περισσότερες πολικές πληροφοριακές ερωτήσεις παρουσιάζουν έντονη τελική άνοδο, η οποία αποδίδεται ως H-H%, ενώ οι πολικές ρητορικές ερωτήσεις εμφανίζουν συχνότερα φωνητική πραγμάτωση τύπου πλατώ μεσαίου ύψους και επομένως καταλήγουν σε H-L% (Dehé & Braun, 2019: 622-623; Dehé et al., 2022: 14-15).

Παράλληλα, ως προς τον πυρηνικό τονισμό, οι πολικές πληροφοριακές ερωτήσεις πραγματοποιούνται συνήθως με πυρηνικό τόνο L* στο αντικείμενο, ενώ στις ρητορικές ερωτήσεις εμφανίζεται συχνότερα ο διτονικός πυρηνικός τόνος L*+H στο υποκείμενο *anyone* (Dehé & Braun, 2019: 623-624). Η σημαντικότερη διαφοροποίηση, επομένως, αφορά και τη θέση του πυρηνικού τονισμού. Ο ανοδικός πυρηνικός τόνος L*+H συσχετίζεται με το συντακτικό υποκείμενο, γεγονός που δείχνει ότι, όταν ο πυρηνικός τονισμός εμφανίζεται νωρίς στο εκφώνημα, αυξάνεται η πιθανότητα ρητορικής ερμηνείας. Συγκεκριμένα, οι πολικές ερωτήσεις με πυρηνικό τονισμό στο υποκείμενο και τελικό επιτονικό σχήμα H-L% παρουσιάζουν ιδιαίτερα αυξημένη πιθανότητα να σηματοδοτούν ρητορική σημασία, σε ποσοστό 87% (Dehé & Braun, 2019: 625; Dehé et al., 2022: 16).

Τέλος, όσον αφορά την προπυρηνική περιοχή, οι πληροφοριακές ερωτήσεις φαίνεται να εμφανίζουν περισσότερα άτονα ρήματα σε σύγκριση με τις ρητορικές (Dehé & Braun, 2019: 623-624; Dehé et al., 2022: 16-17).

2.9.3.3 Ισλανδική

Η Ισλανδική είναι η αμέσως επόμενη γλώσσα τύπου ΥΡΑ που εξετάζεται, όπου το ρήμα εμφανίζεται σε αρχική θέση στις πολικές ερωτήσεις (Dehé & Braun, 2020: 1-2; Dehé et al., 2022: 17). Οι σχετικές έρευνες για την Ισλανδική έδειξαν ότι, για ακόμη μία φορά, ο επιτονισμός μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας διάκρισης μεταξύ πληροφοριακών και ρητορικών ερωτήσεων. Ωστόσο, παρατηρούνται ορισμένες σημαντικές διαφοροποιήσεις συγκριτικά με τη Γερμανική και την Αγγλική, καθώς, όπως επισημαίνουν οι Dehé et al. (2018) και Dehé et al. (2022), τουλάχιστον στις πολικές ερωτήσεις, οι πυρηνικοί τόνοι αποτελούν τον βασικότερο παράγοντα διαφοροποίησης, ενώ οι οριακοί τόνοι δεν φαίνεται να συμβάλλουν ουσιαστικά στη συγκεκριμένη διάκριση (Dehé et al., 2018: 403-405; Dehé et al., 2022: 17-18).

Πιο συγκεκριμένα, ως προς τους οριακούς τόνους, οι μελέτες των Dehé et al. (2018) και Dehé et al. (2022) έδειξαν ότι οι πολικές ερωτήσεις στο σύνολό τους καταλήγουν σε καθοδικό οριακό τόνο (L%), με το ποσοστό εμφάνισης του συγκεκριμένου τόνου στις ρητορικές ερωτήσεις να ανέρχεται στο 100% (Dehé et al., 2018: 405; Dehé et al., 2022: 17-18).

Ο βασικός παράγοντας που συμβάλλει στη διαφοροποίηση μεταξύ πληροφοριακών και ρητορικών ερωτήσεων είναι οι πυρηνικοί τόνοι, οι οποίοι εντοπίζονται στο αντικείμενο, και ειδικότερα η χρονική ευθυγράμμιση της ανόδου. Αξίζει να επισημανθεί ότι στις πολικές πληροφοριακές ερωτήσεις παρατηρούνται διτονικοί πυρηνικοί τόνοι στο 98% των περιπτώσεων (Dehé & Braun, 2020: 20-21; Dehé et al., 2022: 17). Οι πληροφοριακές πολικές ερωτήσεις πραγματοποιούνται συχνότερα με όψιμη άνοδο (*late rise*) τύπου L*+H, ενώ οι ρητορικές πολικές ερωτήσεις εμφανίζουν συχνότερα πρόιμη άνοδο τύπου L+H*. Συγκεκριμένα, οι πρόιμες άνοδοι L+H* εμφανίζονται στις ρητορικές πολικές ερωτήσεις σε ποσοστό 66,2% (Dehé et al., 2018: 405; Dehé & Braun, 2020: 24-25; Dehé et al., 2022: 17-18).

Τέλος, διαφοροποιήσεις παρατηρούνται και στην προπυρηνική περιοχή (*prenuclear region*). Η μελέτη των Dehé & Braun (2020) έδειξε ότι στις πολικές ερωτήσεις η συνηθέστερη θέση

προπυρηνικού τόνου ήταν το ρήμα. Στις πληροφοριακές ερωτήσεις το αρχικό ρήμα παρέμενε συνήθως άτονο (69%), ενώ στις ρητορικές ερωτήσεις εμφανιζόταν συχνότερα τονισμένο (69,5%). Συγκεκριμένα, στις ρητορικές ερωτήσεις ο συχνότερος προπυρηνικός τόνος στο ρήμα ήταν ο διτονικός L^*+H , με ποσοστό 51,3% (Dehé & Braun, 2020: 25). Ως προς το υποκείμενο, αυτό παρέμενε κατά κύριο λόγο άτονο και στους δύο επιτελεστικούς τύπους. Ωστόσο, στις περιπτώσεις όπου εμφανιζόταν τονισμένο στις ρητορικές ερωτήσεις, ο συχνότερος επιτονικός τόνος ήταν ο H^* . Επιπλέον, στις ρητορικές ερωτήσεις εμφανίζονταν συχνότερα διτονικοί προπυρηνικοί τόνοι, κυρίως τύπου L^*+H , ενώ οι πληροφοριακές ερωτήσεις εμφάνιζαν συχνότερα μονοτονικούς τόνους (Dehé & Braun, 2020: 25-26).

Συνολικά, το συχνότερο τελικό επιτονικό μοτίβο στις πολικές πληροφοριακές ερωτήσεις αποτελούνταν από χαμηλή αρχική περιοχή χωρίς προπυρηνικούς τόνους και από πυρηνικό τόνο κυρίως τύπου L^*+H στο αντικείμενο, ακολουθούμενο από χαμηλό οριακό τόνο $L\%$. Αντίστοιχα, στις πολικές ρητορικές ερωτήσεις το συχνότερο επιτονικό μοτίβο περιλάμβανε προπυρηνικό τόνο L^*+H στο ρήμα και πυρηνικό σχηματισμό $L+^H^* L\%$ στο αντικείμενο (Dehé & Braun, 2020: 26).

2.9.3.4 Ιταλική

Τα δεδομένα για την Ιταλική, σύμφωνα με τους Dehé et al. (2022) περιορίζονται κυρίως στη μελέτη της Sorianello (2018, 2019) για την ιταλική ποικιλία του Μπάρι, καθώς σε αυτή γίνεται ειδική αναφορά στις ρητορικές ερωτήσεις και συνοψίζονται ευρήματα που αφορούν και τις πολικές ερωτήσεις. Επιπλέον, λόγω της σημαντικής επιτονικής ποικιλίας που χαρακτηρίζει τις διαλέκτους της Ιταλικής, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ένα ενιαίο βασικό επιτονικό μοτίβο για την Ιταλική συνολικά (Grice et al., 2005b: 362-363; Dehé et al., 2022: 19-20). Ως προς τις πολικές πληροφοριακές ερωτήσεις στην Ιταλική του Μπάρι, οι Grice et al. (2005b) αναφέρουν ως συχνότερο επιτονικό μοτίβο το $L+H^* L-L\%$, δηλαδή έναν πρώιμο ανοδικό πυρηνικό τόνο, ακολουθούμενο από πτώση σε χαμηλό επίπεδο (Grice et al., 2005b: 366-367). Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται και από τη Savino (2012), όπως αναφέρουν οι Dehé et al. (2022), η οποία εντοπίζει το μοτίβο $L+H^* L-L\%$ στο 82% των περιπτώσεων, επισημαίνοντας, ωστόσο, ότι υπάρχουν και πραγματώσεις με ανοδικό οριακό τόνο $H\%$ (Dehé et al., 2022a: 20). Η Sorianello, από την άλλη πλευρά, αναφορικά με τους οριακούς τόνους, εντοπίζει περισσότερες

πραγματώσεις H% ή LH%, οι οποίες υπερβαίνουν το 50% των περιπτώσεων (Dehé et al., 2022: 20).

Όσον αφορά στον πυρηνικό τόνο, η Sorianello διαπιστώνει ότι ο L+H* είναι ο συχνότερος τόσο στις πληροφοριακές όσο και στις ρητορικές ερωτήσεις. Συνεπώς, ο πυρηνικός τόνος στην Ιταλική του Μπάρι δεν φαίνεται να αποτελεί σαφές κριτήριο διάκρισης μεταξύ των δύο επιτελεστικών τύπων ερωτήσεων (Dehé et al., 2022: 20).

Αντίθετα, διαφοροποίηση εντοπίζεται στους οριακούς τόνους. Συγκεκριμένα, οι ρητορικές ερωτήσεις πραγματώνονται με τελικό τόνο L% στο 62% των περιπτώσεων, ενώ οι πληροφοριακές ερωτήσεις εμφανίζουν καθοδικό επιτονικό μοτίβο σε μικρότερο ποσοστό, 42% (Sorianoello, 2023: 92). Επομένως, στα δεδομένα της Ιταλικής του Μπάρι, η διαφοροποίηση ανάμεσα σε ρητορικές και πληροφοριακές πολικές ερωτήσεις φαίνεται να εντοπίζεται κυρίως στους οριακούς τόνους και όχι στον πυρηνικό τόνο.

2.9.3.5 Γλώσσες με διαφορετική τυπολογία

Παρόμοιες διαφοροποιήσεις μεταξύ πληροφοριακών και ρητορικών ερωτήσεων παρατηρούνται και σε γλώσσες διαφορετικής προσωδιακής τυπολογίας, όπως οι γλώσσες μουσικού τόνου με προεξοχή κεφαλής και οι γλώσσες με προεξοχή στην κεφαλή (Dehé et al., 2022: 7-8, 21, 27). Παρότι στην προηγούμενη ανάλυση η έμφαση δόθηκε κυρίως στα επιτονικά χαρακτηριστικά, όπως οι πυρηνικοί τόνοι και οι τόνοι παρυφής, παρατηρήθηκε ότι η διάκριση μεταξύ πληροφοριακών και ρητορικών ερωτήσεων δεν αποτυπώνεται αποκλειστικά σε αυτά, αλλά συνδέεται και με φωνητικές παραμέτρους. Η συνδυαστική αυτή λειτουργία φαίνεται να αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία σε γλώσσες διαφορετικής προσωδιακής τυπολογίας, όπου η διάκριση μεταξύ των δύο τύπων ερωτήσεων δεν αντιστοιχεί απαραίτητα σε ένα σαφώς διακριτό ή αποκλειστικό επιτονικό σχήμα. Πιο συγκεκριμένα, εστιάζοντας στις πολικές ερωτήσεις, στη Γαλλική, η οποία ανήκει στις γλώσσες με προεξοχή κεφαλής/άκρου, δεν εντοπίζεται ένα αποκλειστικό επιτονικό σχήμα που να αντιστοιχεί στις ρητορικές ερωτήσεις. Ωστόσο, οι πληροφοριακές πολικές ερωτήσεις εμφανίζουν συχνότερα ανοδικές πραγματώσεις, όπως το LHH%, ενώ στις ρητορικές πολικές ερωτήσεις αυξάνεται η εμφάνιση ανοδικών-καθοδικών (rising-falling contours) και καθοδικών τελικών καμπυλών, όπως τα LHL% και !H*L% (Beysade & Delais-Roussarie, 2022: 5).

Ταυτόχρονα, τα φωνητικά χαρακτηριστικά έχουν ιδιαίτερη σημασία, καθώς οι πληροφοριακές ερωτήσεις παράγονται γενικά με υψηλότερο τονικό επίπεδο και ταχύτερο ρυθμό ομιλίας, ενώ οι ρητορικές τείνουν να έχουν βραδύτερο ρυθμό και περισσότερα φραστικά ύψη, χωρίς όμως κάποιο από τα επιμέρους χαρακτηριστικά να λειτουργεί κατηγορικά (Beyssade & Delais-Roussarie, 2022: 6-7). Αντίστοιχα, στις γλώσσες μουσικού τόνου, όπως η Πρότυπη Κινεζική, όπου η F0 έχει ήδη λεξική λειτουργία, η διάκριση μεταξύ πληροφοριακών και ρητορικών πολικών ερωτήσεων δεν πραγματοποιείται μέσω ανατροπής της λεξικής τονικής καμπύλης, αλλά μέσω φωνητικών τροποποιήσεων. Οι ρητορικές ερωτήσεις, δηλαδή, όπως επισημαίνουν οι Zahner et al. (2020), παράγονται με χαμηλότερη συνολική F0, μεγαλύτερη διάρκεια και περισσότερες περιπτώσεις γλωττιδικής φωνής (glottalized voice), ενώ η βασική μορφή του λεξικού τόνου διατηρείται (Dehé et al., 2022: 24-25).

Αντίστοιχα, στην Περσική, οι Bögel & Braun (2022) δείχνουν ότι οι ρητορικές ερωτήσεις διαφοροποιούνται από τις πληροφοριακές κυρίως ως προς τη διάρκεια και τη F0. Συγκεκριμένα, οι ρητορικές ερωτήσεις εμφανίζουν μεγαλύτερη διάρκεια στο υποκείμενο και στο αντικείμενο, ενώ οι πληροφοριακές παρουσιάζουν μεγαλύτερη τονική διακύμανση (*F0 excursion*), με τη μεγαλύτερη διαφορά να εντοπίζεται στο τελικό ρήμα (Bögel & Braun, 2022: 1). Έτσι, και στην Περσική η διάκριση φαίνεται να στηρίζεται περισσότερο σε συνδυασμό προσωδιακών και φωνητικών παραμέτρων παρά σε ένα αποκλειστικό επιτονικό σχήμα.

Συνεπώς, σε γλώσσες όπου η προσωδιακή οργάνωση διαφέρει από εκείνη των γλωσσών επιτονισμού με προεξοχή κεφαλής, η διάκριση μεταξύ πληροφοριακών και ρητορικών πολικών ερωτήσεων δεν φαίνεται να αντιστοιχεί σε ένα μοναδικό ή αποκλειστικό επιτονικό σχήμα, αλλά να προκύπτει από τη συνδυαστική λειτουργία της F0, της διάρκειας, του ρυθμού ομιλίας, της φραστικής οργάνωσης και της ποιότητας φωνής.

2.10 Οι πολικές ερωτήσεις στην Ελληνική

Μετά την παρουσίαση των διαγλωσσικών δεδομένων σχετικά με τον επιτονισμό των ρητορικών ερωτήσεων, η ανάλυση στρέφεται στις ελληνικές πολικές ερωτήσεις, οι οποίες αποτελούν το άμεσο γλωσσικό πλαίσιο της παρούσας έρευνας. Η εξέταση της σχετικής βιβλιογραφίας κρίνεται απαραίτητη, καθώς οι ελληνικές πολικές ερωτήσεις μπορούν να λειτουργούν, τόσο ως πληροφοριακές, όσο και ως μη πληροφοριακές ερωτήσεις, ενώ η τελική τους ερμηνεία φαίνεται να εξαρτάται από τη συνδυαστική δράση επιτονικών,

πραγματολογικών και διαλογικών παραμέτρων. Η ενότητα αυτή, επομένως, λειτουργεί ως μεταβατικό στάδιο από τη γενικότερη συζήτηση για τον επιτονισμό των ρητορικών ερωτήσεων της διεθνούς βιβλιογραφίας προς την ειδικότερη διερεύνηση της ρητορικότητας στις ελληνικές πολικές ερωτήσεις.

2.10.1 Ορισμός

Στην Ελληνική, οι πολικές ερωτήσεις παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, επειδή συχνά δεν διαφοροποιούνται μορφοσυντακτικά από τις αντίστοιχες δηλωτικές προτάσεις. Όπως επισημαίνουν οι Arvaniti, Ladd & Mennen (2006b), οι ελληνικές πολικές ερωτήσεις, όπως και σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, όπως η Ισπανική και η Ιταλική, είναι συντακτικά ταυτόσημες με τις δηλωτικές προτάσεις και διακρίνονται από αυτές μόνο μέσω του επιτονισμού (Arvaniti, Ladd & Mennen, 2006b: 10). Αντίστοιχα, ο Argyropoulos-Theodoropoulos (2023) επισημαίνει ότι στην Ελληνική η ίδια ακολουθία λέξεων μπορεί να λειτουργεί είτε ως πολική ερώτηση, είτε ως δηλωτική πρόταση, με τη διάκριση στον γραπτό λόγο να σημαίνεται μέσω της στίξης, ενώ στον προφορικό λόγο μέσω της διαφοροποίησης ανάμεσα σε ερωτηματικό και δηλωτικό επιτονισμό (Argyropoulos-Theodoropoulos, 2023: 10-11). Η σημασία του επιτονισμού για την Ελληνική επιβεβαιώνεται και από την Arvaniti (2009), η οποία αναφέρει ότι η Ελληνική χρησιμοποιεί συστηματικά την F0 για την κωδικοποίηση πραγματολογικής σημασίας, χωρίς όμως να τη χρησιμοποιεί για λεξικές διακρίσεις (Arvaniti, 2009: 6). Επομένως, εφόσον οι ελληνικές πολικές ερωτήσεις μπορούν να είναι μορφοσυντακτικά ίδιες με δηλωτικές προτάσεις, η επιτονική τους περιγραφή αποκτά ιδιαίτερη σημασία.

2.10.2 Πολικές ερωτήσεις και επιστημική τροπικότητα στην ελληνική συνομιλία

Η Alvanoudi (2022) προσεγγίζει τις ελληνικές πολικές ερωτήσεις μέσω της ανάλυσης συνομιλίας και εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι ερωτήσεις και οι απαντήσεις συμβάλλουν στην οργάνωση της επιστημικής στάσης μεταξύ των συνομιλητών. Η επιστημική στάση ορίζεται ως ο τρόπος με τον οποίο ο ομιλητής τοποθετείται απέναντι στη γνώση μιας πληροφορίας, για παράδειγμα ως προς τον βαθμό βεβαιότητας που εκφράζει για την αλήθεια ενός εκφωνήματος. Η στάση αυτή μπορεί να δηλωθεί με διάφορους τρόπους, όπως μέσω της προσωδίας και της ερωτηματικής σύνταξης (Alvanoudi, 2022: 1-2). Παράλληλα, η ερμηνεία και η αναγνώριση μιας ερώτησης συνδέεται με την επιστημική θέση των συνομιλητών, δηλαδή με το ποια είναι η συμβολή της γνώσης του καθενός σε σχέση με την πληροφορία, και είναι καθοριστικής σημασίας. Η σχέση αυτή μπορεί να διαφοροποιείται ανάλογα με τη μορφή της

ερώτησης. Για παράδειγμα, μια πληροφοριακή πολική ερώτηση τοποθετεί συνήθως τον ομιλητή ως λιγότερο γνώστη σε σχέση με τον συνομιλητή, ενώ η χρήση των κατευθυνόμενων ερωτήσεων, για παράδειγμα, δείχνει ότι ο ομιλητής διαθέτει ήδη κάποιον βαθμό γνώσης σχετικά με την πληροφορία και ζητά επιβεβαίωση (Alvanoudi, 2022: 2-3).

Όσον αφορά στην Ελληνική, οι πολικές ερωτήσεις πραγματώνονται συνήθως με επιτονικό σχήμα που περιλαμβάνει ανοδική κίνηση προς το τέλος της εκφώνησης, ενώ λιγότερο συχνά εμφανίζονται και με τελικό καθοδικό επιτονισμό¹². Στη δεύτερη περίπτωση, η ερωτηματική ερμηνεία τους προκύπτει πραγματολογικά, καθώς οι εκφωνήσεις αυτές έχουν δηλωτική μορφή και αφορούν πεδίο γνώσης στο οποίο ο αποδέκτης θεωρείται ότι έχει επιστημική αυθεντία. (Alvanoudi, 2022: 5-6; Αλβανούδη 2019: 47). Παράλληλα, η Alvanoudi (2022) τονίζει την πολυλειτουργικότητα των ελληνικών πολικών ερωτήσεων, καθώς η ίδια ερωτηματική μορφή μπορεί να λειτουργήσει ως αίτημα πληροφορίας ή επιβεβαίωσης, αλλά και ως έναρξη αποκατάστασης/επιδιόρθωσης, πρόταση, προσφορά, διαφωνία ή αίτημα για δράση (2022: 6-7). Οι συχνότερες λειτουργίες τους, δε, είναι τα αιτήματα πληροφορίας και τα αιτήματα επιβεβαίωσης (Alvanoudi, 2022: 8). Συνεπώς, διαπιστώνεται ότι οι πολικές ερωτήσεις δεν λειτουργούν απλώς ως αιτήματα πληροφορίας, αλλά δείχνουν και πώς τοποθετείται ο ομιλητής σε σχέση με τον συνομιλητή ως προς την πληροφορία.

2.10.3 Επιστημική τροπικότητα και επιτονισμός στις πολικές ερωτήσεις

Η ανάλυση επεκτείνεται και στον ρόλο του επιτονισμού ως προς την τελική σημασία των πολικών ερωτήσεων. Ειδικότερα, ο Παπαζαχαρίου (2000, 2004) συνδέει τις επιτονικές μονάδες με σημασίες που σχετίζονται με την επιστημική τροπικότητα, αντικειμενική ή υποκειμενική, και ισχυρίζεται ότι οι τελικές ερμηνείες προκύπτουν μέσω του συνδυασμού τους με το περιεχόμενο και την διαλογική δομή (Παπαζαχαρίου, 2000: 399, 403-404; Papazachariou, 2004: 19, 25). Αναλυτικότερα, εξετάζει τις πολικές ερωτήσεις μέσα από φυσικά διαλογικά δεδομένα και περιορίζει την ανάλυσή του στις μονολεκτικές πολικές ερωτήσεις, με έμφαση στον πυρήνα, προκειμένου να περιοριστεί η πιθανή επίδραση άλλων προσωδιακών

¹² Η αναφορά στην ανοδική και καθοδική κίνηση ακολουθεί τη συνομιλιακή περιγραφή της Alvanoudi (2022) και δεν ταυτίζεται απαραίτητα με την αυτοτεμαχιακή-μετρική φωνολογική ανάλυση των ελληνικών πολικών ερωτήσεων. Στο πλαίσιο της ανάλυσης αυτής, οι ελληνικές πολικές ερωτήσεις έχουν περιγραφεί ως σύνθετα επιτονικά σχήματα που περιλαμβάνουν ανοδική κίνηση στο τελικό τμήμα της ερώτησης, αλλά καταλήγουν σε χαμηλό τόνο ορίου.

παραγόντων, όπως τα φραστικά όρια, η θέση της εστίασης μέσα στην πρόταση και οι προπυρηνικοί τόνοι (Papazachariou, 2004: 4).

Η βασική διαφοροποίηση της προσέγγισης αυτής είναι ότι ο πυρήνας δεν αντιμετωπίζεται ως μία ενιαία επιτονική μονάδα, αλλά ως συνδυασμός δύο σημασιολογικών-επιτονικών μονάδων, δηλαδή μιας ανοδικής και μιας καθοδικής. Πιο συγκεκριμένα, οι ανοδικές μεταβλητές σχετίζονται με την αντικειμενική επιστημική τροπικότητα, δηλαδή με τον βαθμό πιθανότητας να είναι αληθές το προτασιακό περιεχόμενο της ερώτησης, ενώ οι καθοδικές μεταβλητές σχετίζονται με την υποκειμενική επιστημική τροπικότητα, δηλαδή με τον βαθμό βεβαιότητας ή αβεβαιότητας του ομιλητή απέναντι σε αυτό το περιεχόμενο .

Στην ομάδα των ανοδικών μεταβλητών διακρίνονται τρεις περιπτώσεις: η *χαμηλή*, η *μέση* και η *υψηλή ανοδική μεταβλητή*. Η χαμηλή ανοδική μεταβλητή δηλώνει μεγάλη πιθανότητα να είναι αληθές το περιεχόμενο της ερώτησης, η μέση ανοδική μεταβλητή δηλώνει ουδέτερη πιθανότητα, ενώ η υψηλή ανοδική μεταβλητή δηλώνει μικρή πιθανότητα αλήθειας. Με αυτόν τον τρόπο, οι ανοδικές μεταβλητές δηλώνουν τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται η πιθανότητα αλήθειας της πρότασης. Από την άλλη πλευρά, στην ομάδα των καθοδικών μεταβλητών διακρίνονται επίσης τρεις περιπτώσεις, ανάλογα με το σημείο από το οποίο ξεκινά η καθοδική κίνηση σε σχέση με το τέλος της προηγούμενης ανοδικής μεταβλητής: η *Από Ψηλά Καθοδική μονάδα*, η *Από τη Μέση Καθοδική μονάδα* και η *Από Χαμηλά Καθοδική μονάδα*. Η πρώτη εκφράζει μικρή βεβαιότητα ή αβεβαιότητα του ομιλητή, η δεύτερη ενδιάμεση βεβαιότητα ή αποφυγή σαφούς υποκειμενικής δέσμευσης, ενώ η τρίτη δηλώνει υψηλή υποκειμενική βεβαιότητα. Επομένως, οι καθοδικές μεταβλητές δείχνουν τον βαθμό βεβαιότητας που εκφράζει ο ομιλητής απέναντι στο περιεχόμενο της ερώτησης (Παπαζαχαρίου, 2000: 398-404; Papazachariou & Archakis, 2001: 2-8; Papazachariou, 2004: 11-18; Παπαζαχαρίου 2004: 532-533).

Η τελική σημασία μιας πολικής ερώτησης, λοιπόν, προκύπτει από τον συνδυασμό των παραπάνω ανοδικών και καθοδικών μεταβλητών. Με αυτήν την έννοια, μπορούν να περιγραφούν διαφορετικές λειτουργίες των πολικών ερωτήσεων μέσα στο λόγο, όπως για παράδειγμα η φατική και η βεβαιωτική λειτουργία, η εναντίωση και η ευγενική διαφωνία. Ωστόσο, παρατηρείται ότι στην περίπτωση των λειτουργιών που εκφράζουν αμφιβολία, ειρωνεία, δυσπιστία ή έκπληξη, ή ακόμη και στην περίπτωση των πληροφοριακών και ρητορικών ερωτήσεων με αρνητική απάντηση που είναι και το θέμα της παρούσας εργασίας,

αν και εκείνες εντοπίζονται με μέση ανοδική (πληροφοριακές) και υψηλή ανοδική επιτονική μονάδα (ρητορικές), η τελική τους σημασία δεν προκύπτει από κάποιον συνδυασμό, αλλά προκύπτει από τη σύνδεση τους με τη συνομιλιακή δομή, το πραγματολογικό πλαίσιο και την κοινή γνώση των συνομιλητών (Παπαζαχαρίου, 2000: 399, 403-404; Papazachariou, 2004: 19, 25). Ειδικότερα για τις ρητορικές ερωτήσεις, ο Παπαζαχαρίου (2000: 401) αναφέρει ότι όσες αναμένουν αρνητική απάντηση μπορούν να εκφραστούν με την υψηλή ανοδική μονάδα, καθώς αυτή δηλώνει μικρή πιθανότητα αλήθειας του περιεχομένου της πρότασης. Παρ' όλα αυτά, η ρητορική ερμηνεία δεν μπορεί να αποδοθεί αποκλειστικά σε ένα επιτονικό σχήμα. Η ρητορικότητα στις πολικές ερωτήσεις μπορεί έτσι να περιγραφεί ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ του επιτονισμού και της συνομιλιακής οργάνωσης της ερώτησης. Για τη συστηματική φωνολογική περιγραφή των επιτονικών σχημάτων των πολικών ερωτήσεων της Ελληνικής, ωστόσο, χρειάζεται στη συνέχεια να παρουσιαστεί το GRToBI στο πλαίσιο του αυτοτεμαχιακού μετρικού μοντέλου, καθώς εκεί η ανάλυση δεν περιορίζεται στις μονολεκτικές πολικές ερωτήσεις και παρέχει περισσότερα επιτονικά σχήματα.

2.10.4 Επιτονικά σχήματα στις ελληνικές πολικές ερωτήσεις μέσω GRTOBI

Οι αναλύσεις για τις ελληνικές πολικές ερωτήσεις που βασίζονται στο AM μοντέλο αφορούν κυρίως τη φωνολογική αναπαράσταση του ίδιου βασικού επιτονικού μοτίβου, δηλαδή χαμηλό πυρηνικό τόνο στη λέξη που βρίσκεται σε εστίαση και τελική άνοδο-πτώση στο τελικό τμήμα της ερώτησης. Αρχικά, οι Baltazani & Jun (1999) αναλύουν το σχήμα αυτό ως $L^* H+L\%$, όπου το L^* αποτελεί τον πυρηνικό τόνο της εστιασμένης λέξης, ενώ το $H+L\%$ αντιμετωπίζεται ως διτονικός οριακός τόνος. Επιπλέον, το H , αν και αναφέρεται ως φραστικό ύψος, οι ίδιες επισημαίνουν ότι αυτό γίνεται για λόγους ευκολίας, καθώς δεν φαίνεται να υπάρχει φραστικό ύψος στο συγκεκριμένο επιτονικό σχήμα (Baltazani & Jun, 1999: 1305, 1308; Arvaniti, 2009: 9). Ωστόσο, οι Grice et al (2000) και Baltazani (2006d), όπως αναφέρεται στην Arvaniti (2009) εντοπίζουν φραστικό ύψος στο επιτονικό σχήμα. Πιο συγκεκριμένα, οι Grice et al. (2000) προτείνουν την ανάλυση $L^* H- L\%$, διαχωρίζοντας την τελική άνοδο από την τελική πτώση. Στην ανάλυσή τους, το $H-$ αντιστοιχεί σε υψηλό φραστικό τόνο, ενώ το $L\%$ σε χαμηλό οριακό τόνο. Επομένως, η τελική κορύφωση δεν αντιμετωπίζεται ως μέρος ενός ενιαίου διτονικού οριακού τόνου, αλλά ως φραστικό στοιχείο που μπορεί να πραγματώνεται σε μεταπυρηνική τονισμένη συλλαβή, ενώ όταν δεν υπάρχει τέτοια συλλαβή, συνδέεται με την τελική συλλαβή

της φράσης. Παράλληλα, η Baltazani (2006d), όπως αναφέρει η Arvaniti (2009), προτείνει την ανάλυση $L^* L- H+L\%$. Σε αυτή την ανάλυση διατηρείται και το $H+L\%$ ως διτονικός οριακός τόνος, αλλά προστίθεται και ένας χαμηλός φραστικός τόνος $L-$. Η εν λόγω ανάλυση ανήκει στις νεότερες προσεγγίσεις που αναγνωρίζουν την ύπαρξη ενός χαμηλού plateau μεταξύ του πυρηνικού τόνου L^* και της τελικής κορύφωσης (Arvaniti 2009: 9; Grice et al., 2000: 148, 151, 153). Η Arvaniti (2009), ωστόσο, θεωρεί καταλληλότερη την πρόταση των Arvaniti, Ladd & Mennen (2006a), δηλαδή το $L^* L+H- L\%$, καθώς το συγκεκριμένο επιτονικό μοτίβο κρατά τη διάκριση μεταξύ του φραστικού και του οριακού τόνου, όπως στην ανάλυση των Grice et al. (2000), αλλά αναλύει τον φραστικό τόνο ως διτονικό $L+H-$ και όχι απλώς ως $H-$. Έτσι, το χαμηλό στοιχείο L του $L+H-$ αποδίδει το χαμηλό plateau πριν από την τελική άνοδο, το $H-$ αποδίδει την τελική κορύφωση, και το $L\%$ διατηρείται ως ανεξάρτητος τελικός χαμηλός τόνος ορίου. Αυτό εξηγεί τόσο το χαμηλό plateau μεταξύ του πυρηνικού τόνου L^* και της τελικής κορύφωσης, όσο και το γεγονός ότι η κορυφή της ανόδου και η τελική πτώση δεν συμπεριφέρονται ως μία ενιαία επιτονική μονάδα, αλλά έχουν διαφορετική ευθυγράμμιση μέσα στο εκφώνημα (Arvaniti, Ladd & Mennen, 2006a: 10-11; Arvaniti, 2009: 9-10).

Η παραπάνω επιτονική περιγραφή διαφοροποιείται από την προσέγγιση του Παπαζαχαρίου, ο οποίος, σύμφωνα με την Arvaniti (2009) βασίζεται σε ορισμένες παραδοχές της Βρετανικής Σχολής, και, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, υποστηρίζει ότι στις ελληνικές πολικές ερωτήσεις είναι δυνατές περισσότερες μελωδίες, καθώς ο πυρήνας αναλύεται σε δύο στοιχεία, μία άνοδο και μία πτώση, των οποίων η κλιμάκωση μπορεί να διακριθεί. (Arvaniti, 2009). Η ίδια αναγνωρίζει, ωστόσο, ότι η AM ανάλυση δεν καλύπτει όλες τις πιθανές μελωδίες των ελληνικών πολικών ερωτήσεων, αλλά καλύπτει κυρίως το προεπιλεγμένο επιτονικό σχήμα που χρησιμοποιούν οι ομιλητές όταν πρόκειται να παραγάγουν μία πολική ερώτηση. Αυτό δεν αποκλείει την ύπαρξη άλλων μελωδιών που κωδικοποιούν διαφοροποιήσεις στην επιστημική τροπικότητα, ωστόσο, θεωρεί ότι τα μονολεκτικά εκφωνήματα είναι περιοριστικά και υποστηρίζει ότι, στο AM πλαίσιο, οι βασικές μονάδες της ανάλυσης δεν είναι κινήσεις με αντιθετική κλιμάκωση, όπως χαμηλή ή υψηλή άνοδος, αλλά φωνολογικοί τόνοι L και H , των οποίων η ευθυγράμμιση και η σχέση με τα υπόλοιπα επιτονικά στοιχεία είναι καθοριστικές (Arvaniti, 2009: 9-11).

Συμπληρωματικά με την AM ανάλυση του βασικού επιτονικού σχήματος των ελληνικών πολικών ερωτήσεων, οι Lialiou et al. (2026), υιοθετώντας το σχήμα $L^* L+H- L\%$ που

προτείνουν οι Arvaniti, Ladd & Mennen (2006a), εξετάζουν την πραγμάτωσή τους σε φυσική, μη προσχεδιασμένη ομιλία, αντλώντας δεδομένα από ανεπίσημες συνεντεύξεις τύπου *podcast* (Lialiou et al., 2026: 402-403). Σε αντίθεση, λοιπόν, με τις εργαστηριακές μελέτες που εστιάζουν κυρίως στο προεπιλεγμένο σχήμα, οι Lialiou et al. δείχνουν ότι στη φυσική ομιλία εμφανίζεται μεγαλύτερη ποικιλία ως προς τον πυρηνικό τόνο, καθώς καταγράφονται τύποι όπως H*+L, H*, L+H*, L*+H και L*, ενώ οι τόνοι παρυφής φαίνεται να παραμένουν σταθερά ως L+H-L% (Lialiou et al., 2026: 403). Το σημαντικό σημείο της ανάλυσής τους, ωστόσο, είναι ότι δεν αντιμετωπίζουν όλες τις πολικές ερωτήσεις ως ενιαία κατηγορία, αλλά διακρίνουν τις πληροφοριακές ερωτήσεις από τις επιβεβαιωτικές (Lialiou et al., 2026: 402-403). Στο πλαίσιο αυτό, η μεροληψία (*bias*) που εμφανίζουν οι επιβεβαιωτικές ερωτήσεις ορίζεται ως η προσδοκία του ομιλητή ως προς την απάντηση και μπορεί να είναι θετικό ή αρνητικό, ανάλογα με το αν ο ομιλητής προσανατολίζεται προς την επιβεβαίωση ή τη διάψευση της πρότασης (Lialiou et al., 2026: 402-403). Οι συγγραφείς τονίζουν ότι η μεροληψία αποτελεί σύνθετο φαινόμενο, το οποίο μπορεί να εκφραστεί με διαφορετικά γλωσσικά μέσα, ενώ ο επιτονισμός μπορεί να σηματοδοτεί τόσο την παρουσία του, όσο την πολικότητα και το βαθμό του (Lialiou et al., 2026: 402). Οι ρητορικές ερωτήσεις διαφέρουν από τις επιβεβαιωτικές, ωστόσο, καθότι, όπως ήδη αναλύθηκε, στις ρητορικές ερωτήσεις η απάντηση δεν ζητείται ως νέα πληροφορία, αλλά παρουσιάζεται ως αναμενόμενη, προφανής ή ήδη διαθέσιμη στο περικείμενο.

Τα αποτελέσματά των επιβεβαιωτικών ερωτήσεων δείχνουν ότι η επιλογή του πυρηνικού τόνου δεν καθορίζεται αποκλειστικά από το είδος της μεροληψίας, καθώς οι ίδιοι πυρηνικοί τόνοι εμφανίζονται σε διαφορετικές πραγματολογικές συνθήκες (Lialiou et al., 2026: 403-405). Παράλληλα, η θετική μεροληψία (*positive bias*) συνδέεται κυρίως με συνολικά υψηλότερη F0, γεγονός που τους οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η μεροληψία δεν εκφράζεται απαραίτητα μέσω μιας ξεχωριστής επιτονικής κατηγορίας, αλλά μπορεί να αποδίδεται και μέσα από φωνητικές διαφοροποιήσεις, όπως το συνολικό ύψος της F0 (Lialiou et al., 2026: 404-405). Για την παρούσα εργασία, αυτό αποδεικνύει ότι οι μη ουδέτερες χρήσεις των πολικών ερωτήσεων δεν αντιστοιχούν απαραίτητα σε ένα μοναδικό επιτονικό σχήμα. Επομένως, η ρητορικότητα μπορεί να εξεταστεί όχι ως κατηγορία που αναμένεται υποχρεωτικά να έχει ένα αποκλειστικό επιτονικό σχήμα, αλλά και ως πραγματολογική λειτουργία που ενδέχεται να προκύπτει από τον συνδυασμό φωνολογίας και περικειμένου. Τέλος, ένα επιπλέον ζήτημα προς διερεύνηση που προστίθεται στην μέχρι τώρα περιγραφή

είναι αν η ρητορικότητα, εκτός από τις πληροφοριακές ερωτήσεις, διακρίνεται στον ίδιο βαθμό και με άλλες, μη κανονικές ερωτήσεις, ιδίως τις επιβεβαιωτικές.

3. Μεθοδολογικό πλαίσιο

3.1 Στόχος της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Όπως προέκυψε από τη θεωρητική επισκόπηση, η ρητορική ερμηνεία μιας ερώτησης δεν εξαρτάται αποκλειστικά από έναν παράγοντα, αλλά μπορεί να εξεταστεί σε σχέση με σημασιολογικά, πραγματολογικά, συνομιλιακά και προσωδιακά στοιχεία. Με βάση αυτή την παραδοχή, το πειραματικό μέρος της παρούσας εργασίας εστιάζει ειδικότερα στον επιτονισμό, όχι ως μοναδικό ή αποκλειστικό δείκτη ρητορικότητας, αλλά ως πιθανό επιτονικό μέσο που μπορεί να συμβάλει και από μόνο του στην αναγνώριση της ρητορικότητας στις ελληνικές πολικές ερωτήσεις.

Η υπόθεση της παρούσας εργασίας, λοιπόν, είναι ότι οι ρητορικές πολικές ερωτήσεις στην Ελληνική δεν ταυτίζονται πλήρως με τις πληροφοριακές πολικές ερωτήσεις ως προς την επιτονική τους πραγμάτωση. Ωστόσο, επειδή οι ελληνικές πολικές ερωτήσεις μπορούν να εμφανίζουν ποικιλία επιτονικών πραγματώσεων, ιδιαίτερα στη φυσική ομιλία, και επειδή η μη πληροφοριακή σημασία συνδέεται στενά με το περιεχόμενο, η ρητορικότητα δεν αναμένεται να αντιστοιχεί αποκλειστικά σε ένα και μόνο επιτονικό μοτίβο. Είναι πιθανό να υπάρχει ένα κυρίαρχο ή προτιμώμενο μοτίβο στις ρητορικές πραγματώσεις, αλλά η διάκριση από τις πληροφοριακές ερωτήσεις μπορεί να εντοπίζεται και σε επιμέρους φωνολογικές ή φωνητικές διαφοροποιήσεις, όπως η επιλογή πυρηνικού τόνου, η πραγμάτωση των τόνων παρυφής, το συνολικό ύψος και εύρος της F0 ή η χρονική ευθυγράμμιση. Επομένως, η επιτονική συμβολή στη ρητορικότητα χρειάζεται να εξεταστεί όχι μόνο ως πιθανή αντιστοίχιση με συγκεκριμένο μοτίβο στο πλαίσιο του AM/GRTtoBI, αλλά και ως σύνολο παραμέτρων που μπορούν να ενισχύουν μια μη πληροφοριακή ερμηνεία. Ως εκ τούτου, οι ρητορικές πολικές ερωτήσεις εντάσσονται στο ευρύτερο πεδίο των μη κανονικών ερωτήσεων και μπορούν να εξεταστούν σε σχέση με τις επιβεβαιωτικές, καθώς και οι δύο τύποι απομακρύνονται από την ουδέτερη αναζήτηση πληροφορίας. Ωστόσο, δεν ταυτίζονται μεταξύ τους. Στις επιβεβαιωτικές ερωτήσεις, ο ομιλητής φαίνεται να προσανατολίζεται προς μια συγκεκριμένη απάντηση, χωρίς όμως αυτή να έχει ακόμη επιβεβαιωθεί. Αντίθετα, στις ρητορικές ερωτήσεις, η απάντηση δεν

ζητείται ως νέα πληροφορία, αλλά παρουσιάζεται ως αναμενόμενη, προφανής ή ήδη διαθέσιμη στο περικείμενο.

Με αυτά τα δεδομένα, η έρευνα εξετάζει εμπειρικά αν η επιτονική πραγμάτωση των ρητορικών πολικών ερωτήσεων παρέχει ενδείξεις ρητορικότητας ακόμη και όταν το περικείμενο αφαιρείται. Σύμφωνα με τις παραπάνω υποθέσεις, τα ερευνητικά ερωτήματα που διατυπώθηκαν είναι τα ακόλουθα : α) Μπορεί ο επιτονισμός από μόνος του, χωρίς την παρουσία συμφραζομένων, να συμβάλει στην αναγνώριση της ρητορικότητας; β) Σε ποιο βαθμό είναι διακριτές οι ρητορικές πολικές ερωτήσεις από τις πληροφοριακές; γ) Επηρεάζει η ταυτότητα του ομιλητή την αντίληψη των ακροατών ως προς τη διάκριση; δ) Διαφέρει ο βαθμός βεβαιότητας του ακροατή ανάλογα με τον τύπο της ερώτησης; ε) Σε ποιο βαθμό υπάρχει συμφωνία μεταξύ των ακροατών ως προς την κατηγοριοποίηση των ερωτήσεων;

Για τη διερεύνηση των παραπάνω ερωτημάτων, υιοθετήθηκε ένας πιλοτικός πειραματικός σχεδιασμός δύο σταδίων, ο οποίος επιτρέπει τη συσχέτιση της παραγωγής των εκφωνημάτων με την αντιληπτική τους αναγνώριση. Το πρώτο στάδιο αφορά στην παραγωγή των εκφωνημάτων, ενώ το δεύτερο εστιάζει στην αντιληπτική τους αξιολόγηση από ακροατές. Τα δύο πειράματα, καθώς και η μεταξύ τους σύνδεση, παρουσιάζονται αναλυτικότερα σε επόμενη ενότητα.

3.2 Ερευνητικός σχεδιασμός

Η παρούσα έρευνα έχει πιλοτικό χαρακτήρα, καθώς, λόγω των χρονικών περιορισμών και του περιορισμένου αριθμού των συμμετεχόντων και των δεδομένων, δεν αποσκοπεί στην εξαγωγή γενικευτικών συμπερασμάτων για το σύνολο των ρητορικών πολικών ερωτήσεων στην Ελληνική. Αντίθετα, στόχος της είναι να εξετάσει σε αρχικό στάδιο αν ο συνδυασμός ενός πειράματος παραγωγής και ενός πειράματος αντίληψης, ο οποίος έχει χρησιμοποιηθεί για τη μελέτη των ρητορικών ερωτήσεων σε άλλες γλώσσες, μπορεί να αξιοποιηθεί και για τη διερεύνηση του φαινομένου στην Ελληνική. Ειδικότερα, ο πιλοτικός χαρακτήρας της μελέτης συνδέεται με τον στόχο να εξεταστεί κατά πόσο οι ίδιες πολικές ερωτήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε δύο διαφορετικά συμφραστικά περιβάλλοντα, πληροφοριακό και ρητορικό, και στη συνέχεια να αξιολογηθούν αντιληπτικά χωρίς την παρουσία περικειμένου. Με τον τρόπο αυτό, η μελέτη λειτουργεί ως αρχική διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στην προφορική πραγμάτωση και την αντιληπτική αναγνώριση των ρητορικών πολικών ερωτήσεων,

καθώς και ως έλεγχος της καταλληλότητας του υλικού και της διαδικασίας για πιθανή μελλοντική έρευνα σε μεγαλύτερο δείγμα.

3.3 Πείραμα παραγωγής

Το πρώτο στάδιο της έρευνας αποτέλεσε το πείραμα παραγωγής, στόχος του οποίου ήταν η δημιουργία ενός ελεγχόμενου σώματος προφορικών δεδομένων. Το πείραμα σχεδιάστηκε έτσι ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση ανάμεσα σε πληροφοριακές και ρητορικές πολικές ερωτήσεις, χωρίς να διαφοροποιείται η λεξική ή συντακτική μορφή των εκφωνημάτων. Για το λόγο αυτό, χρησιμοποιήθηκαν πανομοιότυπες πολικές ερωτήσεις με σειρά ρήμα-υποκείμενο-αντικείμενο¹³, σε δύο διαφορετικές πραγματολογικές συνθήκες: μία πληροφοριακή και μία ρητορική. Έτσι, η διαφοροποίηση μεταξύ των δύο εκδοχών κάθε ερώτησης δεν προέκυπτε από τη γλωσσική τους μορφή, αλλά από το συμφραστικό πλαίσιο¹⁴ μέσα στο οποίο παρουσιαζόταν στους ομιλητές, ώστε να αναδειχτούν τυχόν συστηματικές ακουστικές ή επιτονικές διαφορές που μπορούν να συσχετιστούν με τη διάκριση ανάμεσα στην πληροφοριακή και τη ρητορική χρήση.

Στο πείραμα συμμετείχαν δύο άνδρες φυσικοί ομιλητές της Ελληνικής, ηλικίας 27 και 28 ετών, οι οποίοι κλήθηκαν να εκφωνήσουν δέκα πολικές ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν ακολουθούσαν κατά το δυνατόν κοινή συντακτική οργάνωση, με το ρήμα να εμφανίζεται σε αρχική θέση και το υποκείμενο στο τέλος της ερώτησης. Ανάμεσα στο ρήμα και το υποκείμενο εμφανιζόταν, ανάλογα με την περίπτωση, είτε κατηγορηματικό στοιχείο, όπως στην ερώτηση «*Είναι ωραίες οι μπάμιες;*», είτε αντικείμενο του ρήματος, όπως στην ερώτηση «*Λέει ψέματα η Μαρία;*». Η επιλογή αυτής της σχετικά σταθερής δομής επέτρεψε μεγαλύτερο έλεγχο του γλωσσικού υλικού και περιόρισε τις διαφοροποιήσεις που θα μπορούσαν να προκύψουν από διαφορετική διάταξη των βασικών όρων της πρότασης.

¹³Οι Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton (2022: 404, 407) αναφέρουν ότι η Ελληνική χαρακτηρίζεται από σχετικά ελεύθερη σειρά όρων, καθώς διαφορετικοί συνδυασμοί των συστατικών μπορούν να οδηγήσουν σε γραμματικές προτάσεις, ενώ, πιο συγκεκριμένα, αναφέρουν ότι η σειρά ρήμα-υποκείμενο-αντικείμενο είναι καταλληλότερη όταν το ρήμα και το αντικείμενο εντάσσονται στην προϋπάρχουσα γνώση των συνομιλητών.

¹⁴Το συμφραστικό πλαίσιο αξιοποιήθηκε αποκλειστικά στο πείραμα παραγωγής, ως μέσο καθοδήγησης των ομιλητών για την παραγωγή της πληροφοριακής και της ρητορικής εκδοχής κάθε ερώτησης. Τα ερευνητικά ερωτήματα που αφορούν την αναγνώριση των δύο χρήσεων χωρίς συμφραστικό πλαίσιο εξετάζονται στο πείραμα αντίληψης, όπου τα ερεθίσματα παρουσιάστηκαν αποκομμένα από το αρχικό τους περιεχόμενο.

Για κάθε ερώτηση διαμορφώθηκαν δύο σύντομα συμφραστικά περιβάλλοντα, όπως φαίνεται στον πίνακα 3.1. Στην πρώτη συνθήκη, η ερώτηση εντασσόταν σε πληροφοριακό συμφραζόμενο, στο οποίο ο ομιλητής καλούταν να ζητά μια πληροφορία που δεν γνώριζε, ενώ στη δεύτερη συνθήκη, η ίδια ερώτηση παρουσιαζόταν σε ρητορικό συμφραζόμενο, όπου η απάντηση δεν λειτουργούσε ως νέα πληροφορία, αλλά προβαλλόταν ως αναμενόμενη, προφανής ή ήδη διαθέσιμη βάσει του περικειμένου. Οι ομιλητές διάβαζαν κάθε συμφραστικό πλαίσιο και στη συνέχεια εκφωνούσαν την αντίστοιχη ερώτηση σύμφωνα με τη λειτουργία που προέκυπτε από αυτό.

ISQs

RQs

Μαγείρεψες μπάμιες για τους φίλους σου και θέλεις να μάθεις εάν τους άρεσε. Ρωτάς: <i>Είναι ωραίες οι μπάμιες;</i>	Σου αναφέρει ο φίλος σου ότι η μητέρα του μαγείρεψε μπάμιες και είπε ότι ήταν ωραίες. Εσένα, ωστόσο, δεν σου αρέσουν και γνωρίζετε και οι δύο ότι δεν αρέσουν σε πολύ κόσμο. Τον κοιτάς και λες: <i>Είναι ωραίες οι μπάμιες;</i>
---	---

Πίνακας 3.1. Παράδειγμα πειραματικού υλικού ανά συνθήκη

Η επιλογή της ίδιας ερωτηματικής μορφής στις δύο συνθήκες επέτρεψε τον έλεγχο της γλωσσικής μορφής των ερεθισμάτων και την εστίαση στην προφορική τους πραγμάτωση. Εφόσον οι ερωτήσεις παρέμεναν σταθερές ως προς το λεξιλόγιο και τη βασική συντακτική τους οργάνωση, οι πιθανές διαφορές ανάμεσα στις πληροφοριακές και τις ρητορικές εκφωνήσεις μπορούσαν να εξεταστούν σε σχέση με την πραγματολογική λειτουργία που τους αποδιδόταν μέσω του συμφραστικού πλαισίου.

Πριν από την ηχογράφηση, οι ομιλητές ενημερώθηκαν για τη διάκριση μεταξύ των πληροφοριακών και των ρητορικών συνθηκών, έτσι ώστε να εκφωνήσουν κάθε ερώτηση σύμφωνα με τη λειτουργία που προέκυπτε από το εκάστοτε συμφραστικό πλαίσιο. Οι ηχογραφήσεις πραγματοποιήθηκαν μέσω της εφαρμογής «*Ηχογράφηση φωνής*» σε κινητό τηλέφωνο. Τα αρχεία καταγράφηκαν σε μορφή *mono*, με συχνότητα 48 kHz και αποθηκεύτηκαν σε αρχείο *wav*. Η επιλογή του αρχείου *wav* έγινε προκειμένου να διατηρηθεί η ποιότητα του ηχητικού υλικού και να είναι δυνατή η περαιτέρω αξιοποίησή του στο πρόγραμμα *Praat* για περαιτέρω ακουστική παρατήρηση και ανάλυση στο μέλλον. Συνολικά,

κάθε ένας από τους δύο ομιλητές παρήγαγε 20 εκφωνήσεις, δηλαδή 10 πληροφοριακές και 10 ρητορικές. Το τελικό υλικό αποτελούνταν, επομένως, από 20 πληροφοριακές και 20 ρητορικές εκφωνήσεις συνολικά. Τα εκφωνήματα αυτά αποτέλεσαν τη βάση για το επόμενο στάδιο της έρευνας, δηλαδή το πείραμα αντίληψης, στο οποίο παρουσιάστηκαν σε ακροατές χωρίς την παρουσία του αρχικού συμφραστικού πλαισίου.

3.4 Πείραμα αντίληψης

Το δεύτερο στάδιο της έρευνας αποτέλεσε το πείραμα αντίληψης, στόχος του οποίου ήταν να διερευνηθεί αν οι ακροατές μπορούν να αναγνωρίσουν τη λειτουργία των εκφωνημάτων χωρίς την παρουσία του αρχικού συμφραστικού πλαισίου. Για το σκοπό αυτό, χρησιμοποιήθηκαν ως ακουστικά ερεθίσματα τα 40 εκφωνήματα που προέκυψαν από το πείραμα παραγωγής, δηλαδή 20 πληροφοριακές και 20 ρητορικές εκφωνήσεις. Στο πείραμα συμμετείχαν τέσσερις ακροατές, τρεις γυναίκες και ένας άνδρας, ηλικίας 27 και 29 ετών, οι οποίοι ήταν φυσικοί ομιλητές της Ελληνικής.

Τα εκφωνήματα οργανώθηκαν σε αρχείο *Excel* και παρουσιάστηκαν στους ακροατές σε τυχαία σειρά. Η επιλογή αυτή κρίθηκε απαραίτητη, ώστε να αποφευχθεί η συστηματική παρουσίαση των εκφωνημάτων ανά τύπο ερώτησης ή ανά ομιλητή, γεγονός που θα μπορούσε να επηρεάσει τις απαντήσεις των συμμετεχόντων. Οι ακροατές είχαν τη δυνατότητα να ακούσουν κάθε εκφώνημα περισσότερες από μία φορές πριν δώσουν την απάντησή τους. Κατά μέσο όρο, κάθε ερέθισμα ακούστηκε περίπου πέντε έως έξι φορές, ώστε οι συμμετέχοντες να έχουν επαρκή χρόνο για την αντιληπτική αξιολόγηση της εκφοράς. Η συνολική διάρκεια της διαδικασίας ήταν κατά μέσο όρο περίπου 3 λεπτά για κάθε συμμετέχοντα.

Κάθε ακροατής κλήθηκε να κατηγοριοποιήσει κάθε εκφώνημα ως πληροφοριακή, ρητορική, επιβεβαιωτική ή ερώτηση ηχώ. Παρότι το υλικό του πειράματος παραγωγής περιλάμβανε μόνο πληροφοριακές και ρητορικές ερωτήσεις, οι επιβεβαιωτικές και οι ερωτήσεις ηχούς προστέθηκαν ως πρόσθετες κατηγορίες απόκρισης, προκειμένου η διάκριση μεταξύ πληροφοριακής και ρητορικής ερώτησης να μην είναι απολύτως προφανής για τους συμμετέχοντες. Πριν από την έναρξη του πειράματος, οι ακροατές ενημερώθηκαν για το περιεχόμενο των τεσσάρων κατηγοριών που θα χρησιμοποιούσαν κατά την κατηγοριοποίηση. Συγκεκριμένα, τους δόθηκαν σύντομες επεξηγήσεις για τις πληροφοριακές, ρητορικές,

επιβεβαιωτικές και echo ερωτήσεις, ώστε να υπάρχει κοινή κατανόηση των επιλογών απόκρισης.

Εκτός από την κατηγοριοποίηση των εκφωνημάτων, ζητήθηκε από τους ακροατές να δηλώσουν και τον βαθμό βεβαιότητάς τους για κάθε απάντηση. Η βεβαιότητα καταγράφηκε σε πενταβάθμια κλίμακα Likert, από το 1 έως το 5, όπου οι χαμηλότερες τιμές δήλωναν την ελάχιστη και οι υψηλότερες τη μέγιστη βεβαιότητα. Δεν εξετάστηκε, επομένως, μόνο το αν οι ακροατές κατηγοριοποιούν τα εκφωνήματα ως πληροφοριακά ή ρητορικά, αλλά και το πόσο σταθερή ή αβέβαιη καθίστατο η αντιληπτική τους κρίση. Συνολικά, το πείραμα αντίληψης σχεδιάστηκε έτσι ώστε να εξετάσει αν τα ακουστικά και προσωδιακά χαρακτηριστικά των εκφωνημάτων μπορούν να συμβάλουν στην αναγνώριση της πληροφοριακής ή ρητορικής τους λειτουργίας, ακόμη και όταν το περιεχόμενο απουσιάζει, ενώ η χρήση πρόσθετων κατηγοριών απόκρισης και κλίμακας βεβαιότητας επέτρεψε μια πιο λεπτομερή αποτύπωση της αντίληψης των ακροατών.

3.5 Μεθοδολογικοί περιορισμοί

Λόγω του πιλοτικού της χαρακτήρα, η έρευνα υπόκειται σε ορισμένους μεθοδολογικούς περιορισμούς, οι οποίοι χρειάζεται να ληφθούν υπόψη κατά την ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Ένας πρώτος περιορισμός αφορά στον αριθμό των συμμετεχόντων. Στο πείραμα παραγωγής συμμετείχαν δύο ομιλητές, ενώ στο πείραμα αντίληψης τέσσερις ακροατές. Επομένως, τα ευρήματα δεν μπορούν να θεωρηθούν αντιπροσωπευτικά για το σύνολο των φυσικών ομιλητών της Ελληνικής, αλλά λειτουργούν κυρίως ως αρχική ένδειξη για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να μελετηθεί η διάκριση μεταξύ ρητορικών και πληροφοριακών πολικών ερωτήσεων στην ελληνική.

Ένας δεύτερος περιορισμός σχετίζεται με το μέγεθος του γλωσσικού υλικού. Το πείραμα βασίστηκε σε δέκα πολικές ερωτήσεις, οι οποίες εκφωνήθηκαν σε δύο διαφορετικές πραγματολογικές συνθήκες από δύο ομιλητές. Παρότι η χρήση περιορισμένου και ελεγχόμενου υλικού επέτρεψε την εν λόγω σύγκριση, δεν καλύπτει το πλήρες εύρος των συντακτικών, λεξικών και πραγματολογικών μορφών που μπορούν να λάβουν οι ρητορικές ερωτήσεις στην αυθόρμητη χρήση της γλώσσας.

Επιπλέον, οι ηχογραφήσεις πραγματοποιήθηκαν μέσω κινητού τηλεφώνου και όχι σε επαγγελματικό στούντιο ή με εξειδικευμένο εξοπλισμό ηχογράφησης. Αν και τα αρχεία καταγράφηκαν σε αρχείο wav, με μορφή mono και συχνότητα 48 kHz, η χρήση κινητού τηλεφώνου ενδέχεται να έχει επηρεάσει ορισμένες ακουστικές παραμέτρους του ηχητικού υλικού. Παρότι η καταγραφή έγινε σε απομονωμένο και ήσυχο χώρο, ώστε να περιοριστεί η παρουσία εξωτερικού θορύβου, η χρήση κινητού τηλεφώνου δεν εξασφαλίζει τις ίδιες συνθήκες ελέγχου με μια εργαστηριακή ηχογράφιση.

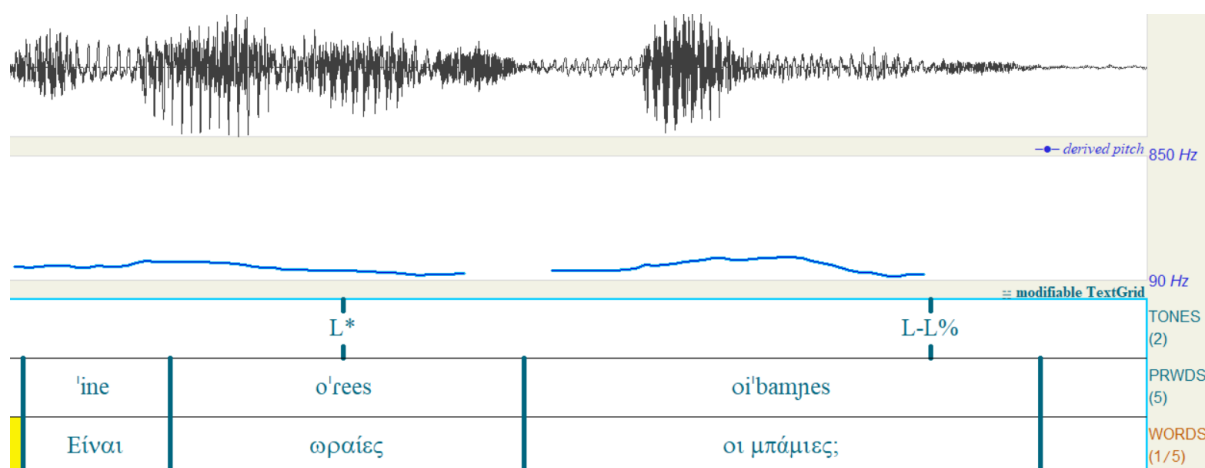
Τέλος, χρειάζεται να ληφθεί υπόψη ότι οι ακροατές ενημερώθηκαν πριν από την ακρόαση για την περιγραφή των κατηγοριών που θα χρησιμοποιούσαν, ώστε να υπάρχει κοινή κατανόηση των επιλογών απόκρισης. Αυτό, ωστόσο, ενδέχεται να επηρέασε τον τρόπο με τον οποίο οι συμμετέχοντες προσέγγισαν τα εκφωνήματα· από τη μία πλευρά, ο περιορισμένος αριθμός κατηγοριών μπορεί να περιόρισε τις ερμηνείες που είχαν στη διάθεσή τους, ενώ από την άλλη, η ρητή αναφορά σε κατηγορίες όπως οι επιβεβαιωτικές και οι ηχώ-ερωτήσεις μπορεί να ενίσχυσε την πιθανότητα να αποδώσουν σκόπιμα τέτοιες λειτουργίες σε ορισμένα εκφωνήματα.. Παρά τους παραπάνω περιορισμούς, ο σχεδιασμός της μελέτης επιτρέπει μια πρώτη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της παραγωγής και της αντίληψης των ρητορικών πολικών ερωτήσεων και μπορεί να λειτουργήσει ως βάση για μελλοντική έρευνα με μεγαλύτερο δείγμα, περισσότερους ομιλητές και ακροατές, καθώς και πιο εκτεταμένο γλωσσικό υλικό. Σε επόμενο στάδιο, το υλικό θα μπορούσε, επίσης, να αξιοποιηθεί για πιο συστηματική επιτονική και ακουστική ανάλυση των εκφωνημάτων, ώστε να εξεταστούν αναλυτικότερα τα προσωδιακά χαρακτηριστικά που ενδέχεται να συμβάλλουν στην εν λόγω διάκριση.

4. Ανάλυση δεδομένων

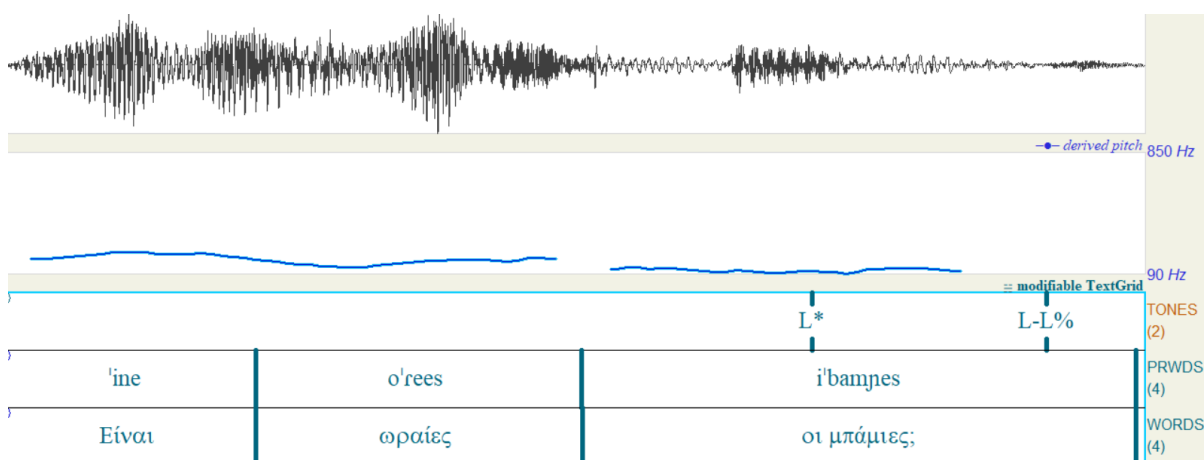
4.1 Παρατηρήσεις από το πείραμα παραγωγής

Μια πρώτη εικασία από το πείραμα παραγωγής είναι ότι οι πληροφοριακές και οι ρητορικές ερωτήσεις φαίνεται να διαφοροποιούνται ως προς τη θέση του πυρηνικού τόνου, χωρίς όμως να διαφοροποιείται απαραίτητα το συνολικό επιτονικό σχήμα. Πιο συγκεκριμένα, στις

πληροφοριακές πολικές ερωτήσεις ο πυρηνικός τόνος φαίνεται να εντοπίζεται συχνότερα στο αντικείμενο (σχήμα 1), ενώ στις ρητορικές εκφορές φαίνεται να μετακινείται προς το υποκείμενο (σχήμα 2). Παρά τη διαφοροποίηση αυτή, οι οριακοί τόνοι παραμένουν ίδιοι, καθώς και στις δύο περιπτώσεις παρατηρείται το σχήμα L-L%. Επομένως, η διάκριση μεταξύ των πληροφοριακών και των ρητορικών ερωτήσεων δεν φαίνεται να αφορά απαραίτητα την αλλαγή του συνολικού επιτονικού σχήματος, αλλά μάλλον την εσωτερική του πραγμάτωση, και ειδικότερα τη θέση της πυρηνικής έμφασης μέσα στην εκφώνηση. Η παρατήρηση αυτή, βέβαια, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ως προκαταρκτική, καθώς απαιτείται συστηματικότερη επιτονική ανάλυση των εκφωνήσεων, προκειμένου να επιβεβαιωθεί αν η μετατόπιση του πυρηνικού τόνου αποτελεί σταθερό χαρακτηριστικό των ρητορικών πολικών ερωτήσεων στην Ελληνική.

Σχήμα 1. Ενδεικτική επιτονική ανάλυση πληροφοριακής πολικής ερώτησης

Σχήμα 2. Ενδεικτική επιτονική ανάλυση ρητορικής πολικής ερώτησης

4.2 Αποτελέσματα πειράματος αντίληψης

Για τη διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων πραγματοποιήθηκε στατιστική ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν από το πείραμα αντίληψης. Το τελικό σύνολο δεδομένων περιλάμβανε 156 έγκυρες απαντήσεις από τέσσερις ακροατές, οι οποίοι αξιολόγησαν τα 39 ηχητικά εκφωνήματα που είχαν παραχθεί από τους δύο ομιλητές. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να κατηγοριοποιήσουν κάθε ερώτηση ως προς το είδος της και να δηλώσουν τον βαθμό βεβαιότητάς τους σε κλίμακα Likert πέντε βαθμίδων. Για την ανάλυση χρησιμοποιήθηκαν έλεγχοι χ^2 (Chi-square tests), ο έλεγχος Mann-Whitney U για τη σύγκριση των επιπέδων βεβαιότητας και ο δείκτης Fleiss' Kappa για την αξιολόγηση της συμφωνίας μεταξύ των ακροατών. Οι αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν με τη χρήση των λογισμικών SPSS και R, ενώ το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας ορίστηκε στο $\alpha = .05$. Στις επόμενες ενότητες παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης.

Variable	N
Listeners	4
Speakers	2
Stimuli	39
Total Responses	156
RQ Responses	76
ISQ Responses	80

Πίνακας 4.1. Συνοπτικά στοιχεία του πειράματος αντίληψης

4.2.1. Μπορεί ο επιτονισμός από μόνος του, χωρίς την παρουσία συμφραζομένων, να συμβάλει στην αναγνώριση της ρητορικότητας;

Προκειμένου να προσδιοριστεί εάν ο επιτονισμός από μόνος του είναι επαρκής για την αναγνώριση ρητορικών πολικών ερωτήσεων στην ελληνική, πραγματοποιήθηκε τεστ ανεξαρτησίας Χ-τετράγωνο μεταξύ του πραγματικού τύπου ερώτησης (Ρητορική έναντι Πληροφοριακής) και της κατηγοριοποίησης των ακροατών. Η ανάλυση έδειξε σημαντική συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών, $\chi^2 (2, N = 156) = 122.64, p < .001$. Έτσι, η μηδενική υπόθεση απορρίπτεται, γεγονός που σημαίνει ότι οι απαντήσεις των ακροατών δεν ήταν τυχαίες, αλλά παρουσίαζαν σημαντική σχέση με τον πραγματικό τύπο της ερώτησης. Επιπλέον, η δύναμη της σύνδεσης μετρήθηκε με το δείκτη Cramer's V, ο οποίος είχε τιμή .887, το οποίο συνεπάγεται μία αρκετά ισχυρή σχέση μεταξύ του πραγματικού τύπου ερώτησης και των απαντήσεων των ακροατών, δείχνοντας ότι επιτονικά χαρακτηριστικά έπαιζαν ισχυρό

ρόλο στην αντίληψη των ακροατών. Επιπλέον, η ανάλυση της κατανομής των απαντήσεων έδειξε ότι οι 56 από τις 76 ρητορικές ερωτήσεις (73,7%) αναγνωρίστηκαν επιτυχώς ως ρητορικές. Ωστόσο, 7 ρητορικές ερωτήσεις (9,2%) αναγνωρίστηκαν ως πληροφοριακές, ενώ 13 από αυτές (17,1%) αναγνωρίστηκαν ως επιβεβαιωτικές. Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά στις πληροφοριακές ερωτήσεις, εκείνες αναγνωρίστηκαν με πολύ μεγαλύτερη ακρίβεια. Πιο συγκεκριμένα, στο πείραμα χρησιμοποιήθηκαν 80 ερωτήσεις με πληροφοριακά συμφραζόμενα, εκ των οποίων το 97,5% αναγνωρίστηκε με ακρίβεια, ενώ μόνο μία ερώτηση (1,3%) ορίστηκε ως ρητορική, και μία (1,3%) ως επιβεβαιωτική.

TrueType * ListenerResponse Crosstabulation

			ListenerResponse			Total
			1	2	3	
TrueType	1	Count	56	7	13	76
		Expected Count	27.8	41.4	6.8	76.0
		% within TrueType	73.7%	9.2%	17.1%	100.0%
	2	Count	1	78	1	80
		Expected Count	29.2	43.6	7.2	80.0
		% within TrueType	1.3%	97.5%	1.3%	100.0%
Total	Count		57	85	14	156
	Expected Count		57.0	85.0	14.0	156.0
	% within TrueType		36.5%	54.5%	9.0%	100.0%

Πίνακας 4.2. Confusion Matrix για τις απαντήσεις των ακροατών

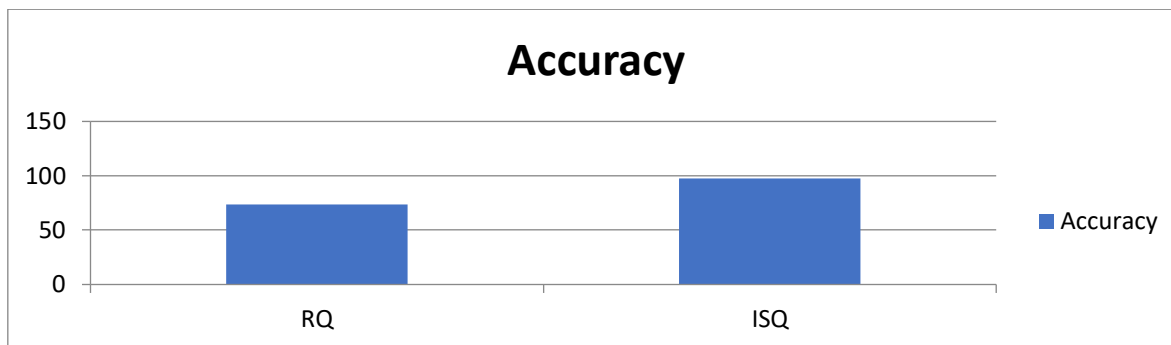
Τέτοια αποτελέσματα δείχνουν ότι, γενικά, οι ακροατές καθίστανται ικανοί να διακρίνουν τις ρητορικές από τις πληροφοριακές πολικές ερωτήσεις βασιζόμενοι αποκλειστικά στον επιτονισμό, ακόμη και με την απουσία συμφραζομένων. Το υψηλό ποσοστό αναγνώρισης των πληροφοριακών ερωτήσεων υποδεικνύει ότι τα επιτονικά τους χαρακτηριστικά ήταν επαρκή για τη σωστή κατηγοριοποίηση.

Επιπλέον, ένα εξίσου σημαντικό εύρημα είναι η κατηγοριοποίηση μεγάλου ποσοστού ρητορικών ερωτήσεων ως επιβεβαιωτικών. Το μοτίβο αυτό δείχνει ότι, ακόμη και όταν οι ακροατές δεν θεωρούσαν μια ερώτηση ρητορική, ήταν σε θέση να ανιχνεύσουν ενδείξεις που σχετίζονται με τη στάση του ομιλητή ή τη μεροληψία της εκφώνησης. Παράλληλα, καμία εκφώνηση δεν κατηγοριοποιήθηκε ως ερώτηση ηχούς. Η παρατήρηση αυτή δείχνει ότι η αντιληπτική ασάφεια των ρητορικών ερωτήσεων δεν συνδέθηκε γενικά με όλες τις μη κανονικές ερωτήσεις, αλλά κυρίως με την επιβεβαιωτική λειτουργία. Συνολικά, τα

αποτελέσματα παρέχουν ισχυρές ενδείξεις ότι ο επιτονισμός συμβάλλει στη διάκριση ανάμεσα σε ρητορικές και πληροφοριακές πολικές ερωτήσεις στην Ελληνική και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην αντίληψη της ρητορικότητας.

4.2.2. Σε ποιο βαθμό είναι διακριτές οι ρητορικές πολικές ερωτήσεις από τις πληροφοριακές;

Αρχικά, υπολογίστηκε η συνολική ακρίβεια των απαντήσεων των ακροατών, προκειμένου να διαπιστωθεί σε ποιο βαθμό οι ρητορικές πολικές ερωτήσεις μπορούν να διακριθούν από τις πληροφοριακές. Στο πείραμα, οι 134 (85,9%) από τις 156 απαντήσεις κατηγοριοποιήθηκαν επιτυχώς, ενώ οι 22 (14,1%) κατηγοριοποιήθηκαν ανεπιτυχώς. Η συνολική ακρίβεια, επομένως, είναι υψηλή, γεγονός που δείχνει ότι οι ακροατές μπορούσαν να αναγνωρίσουν τη λειτουργία της ερώτησης μόνο με βάση τις επιτονικές πληροφορίες. Στη συνέχεια, εφαρμόστηκε τεστ ανεξαρτησίας Χ-τετράγωνο, για να εξεταστεί αν η ακρίβεια αναγνώρισης διέφερε ανάλογα με τον τύπο της ερώτησης. Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική σύνδεση μεταξύ του τύπου της ερώτησης και της ακρίβειας της ταξινόμησης, $\chi^2 (1, N = 156) = 18.25, p < .001$. Έτσι, ο τύπος της ερώτησης (ρητορική έναντι πληροφοριακής) είχε ισχυρή επίδραση στην πιθανότητα επιτυχούς απάντησης. Ειδικότερα, οι 56 από τις 76 ρητορικές ερωτήσεις (73,7%) αναγνωρίστηκαν επιτυχώς, ενώ οι 20 (26,3%) ταξινομήθηκαν ανεπιτυχώς. Συγκρίνοντάς τις, οι πληροφοριακές εντοπίστηκαν με αρκετά μεγαλύτερη ακρίβεια· τα 78 από τα 80 ερεθίσματα (97,5%) αναγνωρίστηκαν επιτυχώς, και μόνο 2 (2,5%) κατηγοριοποιήθηκαν ανεπιτυχώς. Συνεπώς, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι ακροατές ήταν συχνά επιτυχείς ως προς την αναγνώριση μεταξύ των δύο τύπων, ωστόσο, η διαφορά ήταν πιο προφανής για τις πληροφοριακές παρά για τις ρητορικές ερωτήσεις. Μπορεί τα ποσοστά αναγνώρισης να ήταν σχετικά υψηλά για όλες τις κατηγορίες, αλλά οι πληροφοριακές ερωτήσεις αναγνωρίστηκαν σχεδόν πλήρως, υποδεικνύοντας έτσι ότι τα επιτονικά χαρακτηριστικά ανιχνεύθηκαν με μεγαλύτερη ακρίβεια από τους ακροατές.

Γράφημα 4.1. Ποσοστό ακρίβειας αναγνώρισης ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων

Το χαμηλό ποσοστό αναγνώρισης των ρητορικών ερωτήσεων δείχνει ότι η ρητορικότητα μπορεί να μην μεταδίδεται άμεσα αποκλειστικά μέσω του επιτονισμού. Όπως αποδεικνύεται από το θεωρητικό πλαίσιο, οι πληροφοριακές ερωτήσεις χρησιμοποιούνται κυρίως για την απόκτηση πληροφοριών, ενώ, από την άλλη πλευρά, οι ρητορικές συχνά έχουν επιπλέον πραγματολογικές συνδηλώσεις όπως η στάση του ομιλητή, η εκτίμηση, η προσδοκία ή η προκατάληψη. Έτσι, η ερμηνεία των ρητορικών ερωτήσεων δεν μπορεί να βασίζεται μόνο σε επιτονικά χαρακτηριστικά, αλλά μπορεί να βασίζεται και σε συμφραζόμενα ή πραγματολογικές πληροφορίες που έχουν παραλειφθεί σκόπιμα στο παρόν πείραμα. Ωστόσο, το γεγονός ότι περίπου τα τρία τέταρτα των ρητορικών ερωτήσεων αναγνωρίστηκαν επιτυχώς αποδεικνύει ότι η ρητορικότητα δεν εξαρτάται πλήρως από το περιεχόμενο. Αντίθετα, φαίνεται ότι οι ακροατές μπορούν να αξιοποιούν επιτονικές ενδείξεις, ώστε να διακρίνουν τις ρητορικές από τις πληροφοριακές ερωτήσεις σε ποσοστό σημαντικά υψηλότερο από την τυχαία επιλογή. Συνολικά, τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι οι ρητορικές και οι πληροφοριακές ερωτήσεις διακρίνονται σε δύο αντιληπτές κατηγορίες για τους Έλληνες ακροατές. Ενώ οι πληροφοριακές αναγνωρίστηκαν με ακρίβεια και συνέπεια, το σχετικά υψηλό ποσοστό αναγνώρισης των ρητορικών ερωτήσεων παρέχει περαιτέρω αποδείξεις για το επιχείρημα ότι ο επιτονισμός παίζει σημαντικό ρόλο στην αντίληψη του ρητορικού νοήματος, ακόμη και εν απουσία συμφραζομένων.

4.2.3. Επηρεάζει η ταυτότητα του ομιλητή την αντίληψη των ακροατών ως προς τη διάκριση;

Προκειμένου να εξεταστεί αν η αναγνώριση των φωνητικών χαρακτηριστικών του ομιλητή είχε επίδραση στην αντίληψη των ακροατών για την ακριβή κατηγοριοποίηση των ρητορικών

από τις πληροφοριακές ερωτήσεις, Στη συνέχεια, εφαρμόστηκε τεστ ανεξαρτησίας χ-τετράγωνο, με στόχο να εξεταστεί αν η ακρίβεια της κατηγοριοποίησης διαφοροποιείται ανάλογα με τον ομιλητή. Η εν λόγω ανάλυση πραγματοποιήθηκε προκειμένου να εξεταστεί αν τα φωνητικά χαρακτηριστικά των εκφωνημάτων του πρώτου ομιλητή ήταν πιο εύκολα αναγνωρίσιμα από αυτά του δεύτερου. Στο πείραμα, οι δύο ομιλητές παρήγαγαν τις ίδιες ερωτήσεις, επομένως ήταν απαραίτητο να παρατηρηθεί αν η απόδοση εξαρτιόταν από φωνητικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τον εκάστοτε ομιλητή και όχι αποκλειστικά από τις επιτονικές ιδιότητες που μπορεί να συνδέονται με τους τύπους των ερωτήσεων. Τα αποτελέσματα δεν έδειξαν σημαντική συσχέτιση μεταξύ της ταυτότητας του ομιλητή και της ακρίβειας της ταξινόμησης, $\chi^2(1, N = 156) = 0.109, p = .741$. Έτσι, η μηδενική υπόθεση δεν μπορούσε να απορριφθεί. Αυτό το εύρημα υποδηλώνει ότι η πιθανότητα ακριβούς ταξινόμησης ενός ερωτήματος ως ρητορικού ή πληροφοριακού δεν επηρεάστηκε από το εκάστοτε άτομο που παρήγαγε το εκφώνημα. Με άλλα λόγια, οι ακροατές ήταν επιτυχείς ως προς την επιλογή τους, είτε άκουγαν τον Ομιλητή 1, είτε τον Ομιλητή 2. Μια πιο προσεκτική εξέταση των κατανομών των απαντήσεων στηρίζει περαιτέρω αυτό το συμπέρασμα. Ειδικότερα, για τον Ομιλητή 1, 66 από τα 76 ερεθίσματα αναγνωρίστηκαν επιτυχώς από τους ακροατές (86,8%), ενώ 10 ερεθίσματα (13,2%) κατηγοριοποιήθηκαν μη επιτυχώς. Για τον Ομιλητή 2, οι ακροατές κατηγοριοποίησαν σωστά 68 από τα 80 ερεθίσματα (85,0%) και 12 ερεθίσματα (15,0%) κατηγοριοποιήθηκαν λανθασμένα. Η διαφορά μεταξύ αυτών των ποσοστών είναι σχετικά μικρή και δείχνει ότι οι δύο ομιλητές ήταν εξίσου επιτυχείς ως προς την εκφορά του επιθυμητού τύπου ερώτησης.

Επιπλέον, υπολογίστηκε ο δείκτης Cramér's V, προκειμένου να εκτιμηθεί η δύναμη της συσχέτισης μεταξύ της αναγνώρισης των φωνητικών χαρακτηριστικών του εκάστοτε ομιλητή και της ακρίβειας της αναγνώρισης. Η τιμή του δείκτη ήταν $V = .026$, γεγονός που δείχνει εξαιρετικά ασθενή σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών, με βάση τα συνήθη κριτήρια ερμηνείας του Cramér's V. Έτσι, αν και μπορούν να παρατηρηθούν μέτριες αριθμητικές διαφορές μεταξύ των δύο ομιλητών, οι διαφορές αυτές είναι πολύ μικρές για να θεωρηθούν σημαντικές, είτε στατιστικά, είτε σε πρακτικό επίπεδο. Η απουσία ισχυρής επίδρασης του ομιλητή είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ερμηνεία των συνολικών συμπερασμάτων της μελέτης. Ένα πιθανό πρόβλημα στις δοκιμές αντίληψης με αρκετούς ομιλητές θα ήταν ότι οι ακροατές μπορεί να αντιδρούσαν διαφορετικά σε συγκεκριμένα φωνητικά χαρακτηριστικά, όπως η

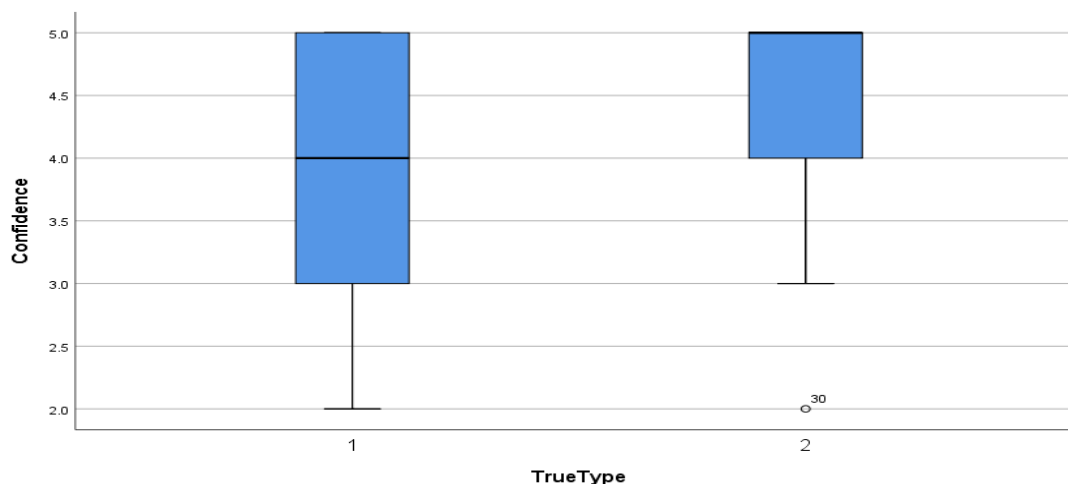
διάρκεια, ο ρυθμός ομιλίας και η ποιότητα φωνής. Αν είχε παρατηρηθεί ισχυρή επίδραση του ομιλητή, δεν θα ήταν σαφές αν οι απαντήσεις των ακροατών αντανakλούσαν την αναγνώριση επιτονικών ενδείξεων ρητορικότητας και πληροφορικότητας ή αν οφείλονταν κυρίως σε ατομικές διαφορές μεταξύ των ομιλητών. Ωστόσο, τα παρόντα αποτελέσματα δείχνουν ότι αυτό δεν ισχύει. Αντίθετα, υποδεικνύουν ότι τα φωνητικά χαρακτηριστικά που είναι εξίσου σημαντικά για τη διάκριση μεταξύ ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων ήταν αρκετά παρόμοια μεταξύ των ομιλητών. Αυτή η συνέπεια φαίνεται να επέτρεψε στους ακροατές να βασίσουν τις αξιολογήσεις τους στις επιτονικές πτυχές των ερεθισμάτων παρά στα φωνητικά χαρακτηριστικά των συγκεκριμένων ομιλητών. Έτσι, τα πρότυπα αναγνώρισης που προέκυψαν από το πείραμα μπορούν να ερμηνευθούν ως ένδειξη πραγματικών αντιληπτικών διαφορών μεταξύ των τύπων ερωτήσεων και όχι ως αποτέλεσμα διαφορών που οφείλονται στους συγκεκριμένους ομιλητές. Επίσης, η απουσία επίδρασης του ομιλητή ενισχύει την ερμηνεία των αποτελεσμάτων, καθώς τα ευρήματα των προηγούμενων ερευνητικών ερωτημάτων δεν φαίνεται να επηρεάζονται ουσιαστικά από την απόδοση ενός μόνο ομιλητή. Αυτό υποστηρίζεται και από το γεγονός ότι οι δύο ομιλητές παρουσίασαν παρόμοια ποσοστά αναγνώρισης. Αντίθετα, παρέχουν αποδείξεις ότι οι επιτονικές διαφορές που συνδέονται με ρητορικές και πληροφοριακές ερωτήσεις είναι το ίδιο αντιληπτές σε όλους τους ομιλητές. Αυτό προσφέρει περισσότερη εμπιστοσύνη στη γενίκευση των ευρημάτων και υποστηρίζει την άποψη ότι οι ακροατές είναι σε θέση να διακρίνουν τον τύπο της ερώτησης ανεξαρτήτως συγκεκριμένων φωνητικών χαρακτηριστικών. Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η αναγνώριση του ομιλητή δεν συμβάλλει σημαντικά στην κατηγοριοποίηση των ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων από τους ακροατές στο παρόν σύνολο δεδομένων. Οι δύο ομιλητές φαίνεται να έχουν τόσο παρόμοια φωνητικά χαρακτηριστικά, που οι αντιληπτικές τάσεις που βρέθηκαν σε όλη τη μελέτη σχετίζονται κυρίως με τον επιτονισμό των τύπων ερωτήσεων αυτών καθ'αυτών. Τα ευρήματα υποστηρίζουν έτσι την υπόθεση ότι η διάκριση μεταξύ ρητορικών και ερωτημάτων αναζήτησης πληροφοριών μεταδίδεται μέσω επιτονικών σημάτων που είναι σχετικά συνεπής μεταξύ των ομιλητών, με αποτέλεσμα να μπορούν να γίνουν αξιόπιστα αντιληπτά και από τους ακροατές ανεξαρτήτως ομιλητή.

4.2.4. Διαφέρει ο βαθμός βεβαιότητας του ακροατή ανάλογα με τον τύπο της ερώτησης;

Διερευνήθηκε, επίσης, ο βαθμός βεβαιότητας (trust level) των εν λόγω κατηγοριοποιήσεων, καθώς και το αν οι ακροατές ήταν σε θέση να διακρίνουν με την ίδια βεβαιότητα τη ρητορική από την πληροφοριακή ερμηνεία. Οι βαθμοί βεβαιότητας προσφέρουν μια επιπλέον εικόνα για το πώς αξιολογήθηκαν τα ερεθίσματα από τους ακροατές και μπορούν να δείξουν αν ορισμένοι τύποι ερωτήσεων θεωρήθηκαν πιο εύκολοι στην ερμηνεία από άλλους. Τα μέτρα ακρίβειας δείχνουν αν οι ακροατές απέδωσαν την επιδιωκόμενη ερμηνεία, ενώ οι βαθμοί βεβαιότητας αποτυπώνουν πόσο σίγουροι ήταν οι ακροατές ως προς την αντιληπτική τους κρίση. Εφαρμόστηκε, λοιπόν, η μη παραμετρική δοκιμή Mann-Whitney U, για να αξιολογηθεί αν η βεβαιότητα των ακροατών διέφερε ανάλογα με τον τύπο της ερώτησης. Οι βαθμοί βεβαιότητας καταγράφηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα Likert, όπου οι τιμές δηλώνουν διαβαθμίσεις από τη χαμηλότερη προς την υψηλότερη δυνατή ένδειξη. Η δοκιμή σύγκρινε τις βαθμολογίες εμπιστοσύνης που σχετίζονται με τις ρητορικές και πληροφοριακές αποκρίσεις, ώστε να διαπιστωθεί αν οι ακροατές ήταν εξίσου βέβαιοι κατά την κατηγοριοποίηση των δύο τύπων ερωτήσεων.

Πρόέκυψε, λοιπόν, μια στατιστικά σημαντική διαφορά στα επίπεδα βεβαιότητας μεταξύ ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων ($U = 1631.50$, $Z = -5.43$, $p < .001$). Έτσι, η μηδενική υπόθεση ότι τα επίπεδα εμπιστοσύνης παραμένουν τα ίδια ανά τύπο ερώτησης απορρίφθηκε. Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι οι ακροατές δεν ήταν εξίσου βέβαιοι όταν καθόριζαν το είδος των ερωτήσεων. Η εξέταση των κατανομών των βαθμών έδειξε ότι πληροφοριακές απέδωσαν σημαντικά υψηλότερη βεβαιότητα από τις ρητορικές ερωτήσεις, όπως φαίνεται και στο γράφημα 4.2. Ειδικότερα, η μέση κατάταξη για τις πληροφοριακές ερωτήσεις ήταν 96.11, ενώ η μέση κατάταξη για τις ρητορικές ήταν μόνο 59.97. Η διαφορά αυτή υποδηλώνει ότι οι ακροατές ανέφεραν υψηλότερα επίπεδα αυτοπεποίθησης όταν κατηγοριοποιούσαν τις πληροφοριακές ερωτήσεις σε σύγκριση με τις ρητορικές. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι πληροφοριακές ερωτήσεις αξιολογήθηκαν ως πιο διαφανείς και πιο εύκολες ως προς την ερμηνεία τους αξιοποιώντας μόνο επιτονικές πληροφορίες. Οι υψηλές βαθμολογίες βεβαιότητας δείχνουν ότι οι ακροατές κατηγοριοποίησαν τα συγκεκριμένα εκφωνήματα με αρκετή σιγουριά, χωρίς να φαίνεται ότι δυσκολεύτηκαν ιδιαίτερα να αναγνωρίσουν την επικοινωνιακή τους λειτουργία. Αυτό το εύρημα είναι σύμφωνο και με τα αποτελέσματα που αναφέρθηκαν στην Ερευνητική Ερώτηση 2, όπου οι πληροφοριακές

ερωτήσεις είχαν εξαιρετικά υψηλή ακρίβεια αναγνώρισης (97,5%). Η μεγάλη ακρίβεια και η υψηλή αυτοπεποίθηση δείχνουν ότι οι ακροατές, όχι μόνο ήταν σε θέση να αναγνωρίσουν τις πληροφοριακές ερωτήσεις, αλλά και ότι είχαν μεγάλη επίγνωση του βαθμού βεβαιότητας με τον οποίο διατύπωναν τις απαντήσεις τους.

Γράφημα 4.2. Κατανομή των βαθμολογιών βεβαιότητας ανά τύπο ερώτησης

Παράλληλα, κατόπιν σύγκρισης, τα επίπεδα βεβαιότητας για τις ρητορικές ερωτήσεις ήταν πολύ χαμηλότερες. Ενώ οι ακροατές ήταν συνήθως σε θέση να αναγνωρίσουν με ακρίβεια τα ρητορικά εκφωνήματα, φαίνονταν αρκετά πιο αβέβαιοι κατά την αναγνώρισή τους. Αυτό είναι ενδιαφέρον, διότι αποδεικνύει ότι η αντίληψη της ρητορικότητας μπορεί να περιλαμβάνει μια πιο σύνθετη ερμηνευτική διαδικασία από την αντίληψη της πληροφορικότητας. Το γεγονός ότι οι ρητορικές ερωτήσεις ανήκουν στις μη κανονικές ερωτήσεις και συνδέονται με ευρύτερους πραγματολογικούς σκοπούς, μπορεί να δυσκολεύει τους ακροατές να δημιουργήσουν μια σίγουρη ερμηνεία χωρίς την παρουσία συμφραζομένων. Ο χαμηλότερος βαθμός βεβαιότητας που συνδέεται με τα ρητορικά εκφωνήματα μπορεί επίσης να βοηθήσει στην εξήγηση των προτύπων αναγνώρισης που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη έρευνα. Όπως μπορεί να φανεί και στην Ερευνητική Ερώτηση 1, ένα μέρος των ρητορικών ερωτήσεων κωδικοποιήθηκε από τους ακροατές ως ερωτήσεις επιβεβαίωσης, αντί να αναγνωριστεί ως ρητορικό. Αυτή η τάση δείχνει ότι οι ακροατές συχνά αναγνώριζαν ότι ο ομιλητής μετέφερε κάποια στάση, αλλά δεν ήταν πάντα σίγουροι για τη πραγματική επικοινωνιακή λειτουργία της ερώτησης. Χωρίς συμφραζόμενα, οι ρητορικές ερωτήσεις φαίνεται να καταλαμβάνουν μια λιγότερο καθορισμένη αντιληπτική περιοχή από τις πληροφοριακές. Σε θεωρητικό επίπεδο, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα επιτονικά χαρακτηριστικά μπορούν να συμβάλουν στην

αντίληψη της ρητορικότητας, χωρίς όμως να αποτελούν τον μοναδικό μηχανισμό αναγνώρισής της. Οι ακροατές μπόρεσαν να αναγνωρίσουν αρκετές από τις ρητορικές ερωτήσεις με βάση τον επιτονισμό, αλλά η χαμηλότερη ακρίβεια και βεβαιότητα, σε σχέση με τις πληροφοριακές ερωτήσεις, δείχνουν ότι η πλήρης ερμηνεία τους πιθανόν χρειάζεται και πραγματωλογικά στοιχεία, τα οποία δεν ήταν διαθέσιμα στο πείραμα. Η αυξημένη αμφισημία στην εν λόγω μελέτη μπορεί έτσι να εξηγηθεί από την πραγματωλογική φύση των ρητορικών ερωτήσεων, η ερμηνεία των οποίων συχνά συνδέεται στενά με το περιεχόμενο. Είναι εξίσου σημαντικό να σημειωθεί, ωστόσο, ότι οι ρητορικές ερωτήσεις δεν αντιστοιχούσαν σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα βεβαιότητας. Το γεγονός ότι οι ακροατές ήταν ακόμη σε θέση να αναγνωρίσουν πολλές ρητορικές ερωτήσεις με ακρίβεια δείχνει ότι οι επιτονικές πληροφορίες παρέμειναν ενημερωτικές ακόμη και εν απουσία συμφραστικού πλαισίου. Ωστόσο, οι ρητορικές ερωτήσεις προκάλεσαν πολύ περισσότερη αμφιβολία από τις πληροφοριακές, υποδηλώνοντας έτσι ότι ο επιτονισμός από μόνος του μπορεί να μην είναι πάντα επαρκής για την κατανόηση του ρητορικού νοήματος. Συνολικά, τα αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι ο τύπος της ερώτησης αποτελεί σημαντικό παράγοντα ως προς το βαθμό βεβαιότητας των ακροατών. Το εμφανώς υψηλότερο ποσοστό βεβαιότητας δείχνουν ότι οι πληροφοριακές ερωτήσεις χαρακτηρίστηκαν με αρκετά μεγαλύτερη ευκολία και σαφήνεια με βάση την ερμηνεία τους από τις ρητορικές. Αντίθετα, οι ρητορικές ερωτήσεις σχετίζονταν με μειωμένη βεβαιότητα, αντικατοπτρίζοντας μεγαλύτερη αμφισημία και ερμηνευτική δυσκολία που συνδέεται με τη ρητορική σημασία. Τα αποτελέσματα αυτά συμπληρώνουν τα αποτελέσματα ακρίβειας που παρουσιάστηκαν παραπάνω και συνηγορούν περαιτέρω υπέρ της άποψης ότι, ενώ οι ακροατές μπορούν να διακρίνουν τις ρητορικές από τις πληροφοριακές μόνο με βάση τον επιτονισμό, η αντίληψη της ρητορικότητας αποτελεί μια πιο δύσκολη και πολυπαραγοντική διαδικασία.

4.2.5. Σε ποιο βαθμό υπάρχει συμφωνία μεταξύ των ακροατών ως προς την κατηγοριοποίηση των ερωτήσεων;

Μελετήθηκε, τέλος, ο βαθμός συμφωνίας μεταξύ των ακροατών ως προς την κατηγοριοποίηση των ερωτήσεων ως ρητορικών ή πληροφοριακών, την ακρίβεια της ταξινόμησης και τις βαθμολογίες βεβαιότητας. Η αξιολόγηση της συμφωνίας μεταξύ των ακροατών είναι κρίσιμη για τις μελέτες αντίληψης, καθώς μπορεί να παρέχει πληροφορίες σχετικά με τη συνέπεια και την αξιοπιστία των αξιολογήσεων τους. Η υψηλή συμφωνία μεταξύ των ακροατών υποδηλώνει ότι τα ερεθίσματα ερμηνεύτηκαν με παρόμοιο τρόπο από τους συμμετέχοντες, ενώ η χαμηλή συμφωνία μπορεί να δείχνει ότι τα διαθέσιμα επιτονικά χαρακτηριστικά δεν ήταν αρκετά σαφή

για όλους. Ο βαθμός συμφωνίας μεταξύ των τεσσάρων ακροατών αξιολογήθηκε με τον δείκτη Kappa του Fleiss, ο οποίος χρησιμοποιείται για την εκτίμηση της συμφωνίας μεταξύ περισσότερων συμμετεχόντων που κατηγοριοποιούν το ίδιο σύνολο ερεθισμάτων. Σε αντίθεση με ένα απλό ποσοστό συμφωνίας, ο δείκτης αυτός λαμβάνει υπόψη και τη συμφωνία που μπορεί να προκύψει τυχαία, γι' αυτό και αποτελεί καταλληλότερο μέτρο αξιολόγησης της αξιοπιστίας των κατηγοριοποιήσεων. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα οδήγησε σε συντελεστή Kappa του Fleiss ίσο με $\kappa = .612$, όπως παρουσιάζεται στον πίνακα 4.3. Η τιμή αυτή δηλώνει υψηλή συμφωνία μεταξύ των ακροατών, με βάση τα συνήθη κριτήρια ερμηνείας του δείκτη. Επιπλέον, η συμφωνία ήταν στατιστικά σημαντική ($z = 11.5$, $p < .001$), καθώς έδειξε ότι ήταν πολύ μεγαλύτερη από ό,τι θα προβλεπόταν βάσει τυχαίων επιλογών. Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν έναν αρκετά υψηλό βαθμό συνέπειας στον τρόπο με τον οποίο οι ακροατές κατηγοριοποίησαν το ερέθισμα. Φυσικά υπήρξε κάποια ποικιλία μεταξύ των ατομικών απαντήσεων, αλλά το συνολικό μοτίβο δείχνει ότι οι συμμετέχοντες συνήθως αναγνώριζαν τα επιτονικά χαρακτηριστικά των ερωτήσεων με παρόμοιο τρόπο. Με άλλα λόγια, οι κατηγοριοποιήσεις των ακροατών δεν φαίνεται να βασίστηκαν αποκλειστικά στη διαίσθηση ή στην τύχη.

Measure	Value
Fleiss' Kappa	.612
z	11.5
p-value	< .001
Interpretation	Substantial Agreement

Πίνακας 4.3. Συμφωνία μεταξύ των ακροατών με βάση τον δείκτη Kappa του Fleiss

Αντίθετα, φαίνεται ότι αντέδρασαν συστηματικά σε επιτονικές ενδείξεις στα εκφωνήματα. Ο υψηλός βαθμός συμφωνίας που παρατηρείται στην παρούσα ανάλυση είναι αξιοσημείωτος, καθώς οι ακροατές δεν είχαν πρόσβαση στο συμφραστικό πλαίσιο. Δεδομένου ότι οι ακροατές κατηγοριοποίησαν τις ερωτήσεις αποκλειστικά με βάση ακουστικά στοιχεία, θα ήταν

αναμενόμενο να υπάρχει μεγαλύτερη διαφοροποίηση στις απαντήσεις τους. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις ρητορικές ερωτήσεις, καθώς η ερμηνεία τους επηρεάζεται συνήθως από πραγματολογικούς παράγοντες. Ωστόσο, τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι οι ακροατές φαίνεται να βασίστηκαν σε κοινά αντιληπτικά κριτήρια για την αναγνώριση της επικοινωνιακής λειτουργίας των εκφωνημάτων, ακόμη και χωρίς συμφραστικό πλαίσιο. Επίσης, τα ευρήματα αντιστοιχούν και στα αποτελέσματα των προηγούμενων ερευνητικών ερωτημάτων. Η υψηλή ακρίβεια κατηγοριοποίησης που επιτεύχθηκε κατά τη διάρκεια της δοκιμής, καθώς και η μεγάλη συμφωνία μεταξύ των ακροατών, υποδηλώνουν ότι οι αντιληπτικές διακρίσεις που βρέθηκαν στα δεδομένα είναι συστηματικές και αξιόπιστες. Αν οι ακροατές είχαν διαφωνήσει έντονα μεταξύ τους, η ερμηνεία των αποτελεσμάτων ακρίβειας θα ήταν λιγότερο πειστική. Αντίθετα, η ανάλυση δείχνει ότι οι συμμετέχοντες κατηγοριοποίησαν τις ερωτήσεις με αρκετά υψηλά ποσοστά επιτυχίας και τείνουν να συμφωνούν μεταξύ τους στην κατάλληλη κατηγορία για κάθε ερέθισμα. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι συνολικά βρέθηκε σημαντική συμφωνία μεταξύ των ακροατών στην κατηγοριοποίηση ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων, γεγονός που επιβεβαιώνει την αξιοπιστία του πειράματος αντίληψης και ενισχύει την άποψη ότι τα επιτονικά στοιχεία παρέχουν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τον τύπο της ερώτησης. Έτσι, τα πρότυπα κατηγοριοποίησης που παρατηρήθηκαν φαίνεται να αντανakλούν κοινές αντιληπτικές τάσεις και όχι ατομικές διαφορές μεταξύ των ακροατών.

4.2.6. Γενικό Συμπέρασμα της Στατιστικής Ανάλυσης

Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα της παρούσας ανάλυσης υποστηρίζουν την υπόθεση ότι ο επιτονισμός συμβάλλει στη διάκριση μεταξύ ρητορικών και πληροφοριακών πολικών ερωτήσεων στην Ελληνική. Τα αποτελέσματα όλων των ερευνητικών ερωτημάτων δείχνουν ότι οι ακροατές ήταν σε θέση να διακρίνουν τις διαφορές μεταξύ των δύο τύπων ερωτήσεων βασιζόμενοι αποκλειστικά σε φωνολογικές πληροφορίες, ακόμη και ελλείψει συμφραζομένων. Τα πρώτα ευρήματα έδειξαν ισχυρή και στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ του πραγματικού τύπου της ερώτησης και των κατηγοριοποιήσεων των ακροατών. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει ότι οι ακροατές μπορούσαν, σε σημαντικό βαθμό, να αναγνωρίσουν την επικοινωνιακή λειτουργία των ερωτήσεων με βάση τα επιτονικά χαρακτηριστικά των εκφωνημάτων. Επομένως, τα αποτελέσματα παρέχουν ενδείξεις ότι ο επιτονισμός συμβάλλει στην αντίληψη

της ρητορικότητας στις ελληνικές πολικές ερωτήσεις. Τα δεύτερα αποτελέσματα έδειξαν ότι, επίσης, ότι οι ρητορικές και οι πληροφοριακές ερωτήσεις μπορούν να διακριθούν μεταξύ τους, αλλά όχι με την ίδια ευκολία. Οι πληροφοριακές ερωτήσεις αναγνωρίστηκαν με πολύ υψηλή ακρίβεια, ενώ οι ρητορικές αναγνωρίστηκαν σε χαμηλότερο, αλλά και πάλι ικανοποιητικό, βαθμό. Η διαφορά αυτή υποδηλώνει ότι τα επιτονικά χαρακτηριστικά των πληροφοριακών ερωτήσεων ήταν πιθανώς πιο σαφή για τους ακροατές από εκείνα που συνδέονται με τη ρητορική ερμηνεία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, το γεγονός ότι μέρος των ρητορικών ερωτήσεων κατηγοριοποιήθηκε ως επιβεβαιωτικές. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει ότι η ρητορική ερμηνεία μπορεί να εμφανίζει αντιληπτική συγγένεια με την επιβεβαιωτική λειτουργία, καθώς και οι δύο τύποι ερωτήσεων απομακρύνονται από την ουδέτερη αναζήτηση νέας πληροφορίας και προϋποθέτουν έναν βαθμό κοινής γνώσης ή κοινής πρόσβασης στην αναμενόμενη απάντηση. Επίσης, τα αποτελέσματα των βαθμολογιών βεβαιότητας έδειξαν ότι οι ακροατές ήταν περισσότερο σίγουροι όταν κατηγοριοποιούσαν τις πληροφοριακές ερωτήσεις από ό,τι όταν κατηγοριοποιούσαν τις ρητορικές. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει ότι οι ρητορικές ερωτήσεις συνδέονται με αυξημένη αντιληπτική αμφισημία, ακόμη και στις περιπτώσεις όπου αναγνωρίζονται σωστά. Η ερμηνεία αυτή είναι συνεπής με την άποψη ότι η ρητορικότητα περιλαμβάνει πρόσθετα επίπεδα πραγματολογικής ερμηνείας, τα οποία δεν είναι πάντα πλήρως διαθέσιμα μόνο μέσω του επιτονισμού. Παράλληλα, τα αποτελέσματα της συμφωνίας μεταξύ των ακροατών έδειξαν υψηλό βαθμό συμφωνίας στις κατηγοριοποιήσεις τους. Αυτό επιβεβαίωσε ότι τα πρότυπα κατηγοριοποίησης που παρατηρήθηκαν στο πείραμα δεν οφείλονταν σε τυχαία μεταβλητότητα ή σε αποκλειστικά ατομικές κρίσεις. Αντίθετα, οι ακροατές φαίνεται να ήταν αρκετά συνεπείς μεταξύ τους, γεγονός που υποδηλώνει ότι αξιοποίησαν κοινές αντιληπτικές ενδείξεις για την αξιολόγηση των ερεθισμάτων. Τέλος, τα ευρήματα της επίδρασης του ομιλητή έδειξαν ότι η ταυτότητα του ομιλητή δεν είχε σημαντική επίδραση στην ακρίβεια της κατηγοριοποίησης. Έτσι, τα αντιληπτικά μοτίβα που παρατηρήθηκαν δεν μπορούν να αποδοθούν κυρίως στα φωνητικά χαρακτηριστικά των εκφωνημάτων. Αντίθετα, φαίνεται ότι τα επιτονικά χαρακτηριστικά που αξιοποίησαν οι ακροατές ήταν αρκετά σταθερά μεταξύ των ομιλητών, ώστε να οδηγούν σε παρόμοιες κατηγοριοποιήσεις.

Συνολικά, τα ευρήματα της παρούσας μελέτης υποστηρίζουν την υπόθεση ότι ο επιτονισμός αποτελεί σημαντικό δείκτη για τη διάκριση μεταξύ ρητορικών και πληροφοριακών πολικών

ερωτήσεων στην ελληνική, ακόμη και με την απουσία συμφραζομένων. Ενώ διαπιστώθηκε ότι για τις ρητορικές ερωτήσεις φαίνεται να είναι πιο δύσκολη η αναγνώρισή τους, και λαμβάνουν χαμηλότερες βαθμολογίες εμπιστοσύνης από τις πληροφοριακές ερωτήσεις, οι ακροατές έδειξαν ένα ικανοποιητικό επίπεδο ακρίβειας και συμφωνίας στις κατηγοριοποιήσεις τους. Τα ευρήματα, επομένως, υποδεικνύουν τη σημασία της επιτονικής συμβολής στην αντίληψη του ρητορικού νοήματος και τη λειτουργία της πραγματολογικής πολυπλοκότητας για την κατανόηση της ρητορικότητας.

5. Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία εξέτασε τις ρητορικές πολικές ερωτήσεις στην Ελληνική, εστιάζοντας στις πραγματολογικές τους λειτουργίες και το ρόλο του επιτονισμού στην αναγνώρισή τους. Αφετηρία της εργασίας αποτέλεσε η διαπίστωση ότι, ενώ οι ρητορικές ερωτήσεις έχουν προσεγγιστεί στη διεθνή βιβλιογραφία από διαφορετικές σκοπιές, για την Ελληνική δεν φαίνεται να υπάρχει συστηματική γλωσσολογική μελέτη του φαινομένου. Στη θεωρητική επισκόπηση φάνηκε ότι οι ρητορικές ερωτήσεις μπορούν να εξεταστούν σημασιολογικά, πραγματολογικά, μορφοσυντακτικά και προσωδιακά. Οι σημασιολογικές και μορφοσυντακτικές προσεγγίσεις συμβάλλουν στην ερμηνεία τους, αναδεικνύοντας ζητήματα όπως η δηλωτική σημασία, η αντιστροφή πολικότητας και οι γλωσσικοί δείκτες που μπορούν να ευνοούν τη ρητορική ανάγνωση. Οι πραγματολογικές προσεγγίσεις, αντίστοιχα, δείχνουν ότι η ρητορική ερμηνεία εξαρτάται από το περιεχόμενο, τη στάση του ομιλητή, το κοινό γνωστικό υπόβαθρο και τη λειτουργία της ερώτησης στον λόγο. Τέλος, οι προσωδιακές προσεγγίσεις εξετάζουν τον επιτονισμό ως πιθανό δείκτη ρητορικότητας, κυρίως μέσα από τη σύγκριση ρητορικών και πληροφοριακών ερωτήσεων.

Με βάση αυτό το θεωρητικό πλαίσιο, το ερευνητικό μέρος της εργασίας εστίασε ειδικότερα στο ρόλο του επιτονισμού ως πιθανού δείκτη ρητορικότητας για τις πολικές ερωτήσεις στην ελληνική. Στο πείραμα παραγωγής αξιοποιήθηκαν συμφραστικά περιβάλλοντα, ώστε οι ίδιες πολικές ερωτήσεις να παραχθούν είτε ως πληροφοριακές, είτε ως ρητορικές. Αντίθετα, στο πείραμα αντίληψης τα συμφραζόμενα αφαιρέθηκαν, προκειμένου να εξεταστεί αν η

ρητορικότητα μπορεί να αναγνωριστεί ακουστικά, δηλαδή μέσα από την επιτονική πραγμάτωση της εκφώνησης. Ήδη από το πείραμα παραγωγής προέκυψε ως πρώτη παρατήρηση ότι οι πληροφοριακές και οι ρητορικές εκφορές ενδέχεται να διαφοροποιούνται ως προς τη θέση του πυρηνικού τόνου, χωρίς όμως να διαφοροποιείται απαραίτητα το συνολικό επιτονικό σχήμα. Συγκεκριμένα, στις πληροφοριακές πολικές ερωτήσεις ο πυρηνικός τόνος φαίνεται να εντοπίζεται συχνότερα στο αντικείμενο ή στο κατηγορούμενο, ενώ στις ρητορικές εκφορές φαίνεται να μετακινείται προς το υποκείμενο. Η παρατήρηση αυτή παραμένει προκαταρκτική, καθώς δεν αποτέλεσε αντικείμενο συστηματικής επιτονικής επισημείωσης στο σύνολο των δεδομένων. Ωστόσο, δείχνει ότι η διάκριση των δύο τύπων ερωτήσεων μπορεί να σχετίζεται όχι μόνο με την παρουσία διαφορετικού επιτονικού σχήματος, αλλά και με τον τρόπο με τον οποίο πραγματώνεται εσωτερικά η ίδια επιτονική δομή.

Τα αποτελέσματα του πειράματος αντίληψης έδειξαν ότι οι ακροατές μπορούσαν, σε σημαντικό βαθμό, να διακρίνουν τις πληροφοριακές από τις ρητορικές πολικές ερωτήσεις, βασιζόμενοι μόνο στην ακουστική πληροφορία. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι ο επιτονισμός μπορεί να λειτουργήσει ως ισχυρή ένδειξη για τη ρητορική ερμηνεία στην Ελληνική και ότι η αναγνώρισή της δεν εξαρτάται αποκλειστικά από το περιεχόμενο ή από επιμέρους λεξικά στοιχεία. Ωστόσο, η διάκριση ανάμεσα στις δύο κατηγορίες δεν ήταν απόλυτη. Οι πληροφοριακές ερωτήσεις αναγνωρίστηκαν πιο σταθερά και με μεγαλύτερη βεβαιότητα, ενώ οι ρητορικές ερωτήσεις παρουσίασαν μεγαλύτερη αμφισημία. Αυτό δείχνει ότι η πληροφοριακή χρήση της πολικής ερώτησης φαίνεται να είναι πιο άμεσα αναγνωρίσιμη, ενώ η ρητορική χρήση απαιτεί πιο σύνθετη ερμηνευτική διαδικασία, ιδίως όταν δεν υπάρχει περιεχόμενο.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός ότι ορισμένες ρητορικές ερωτήσεις δεν ερμηνεύθηκαν ως πληροφοριακές, αλλά πλησίασαν περισσότερο άλλες μη κανονικές ερωτήσεις, κυρίως τις επιβεβαιωτικές. Αντίθετα, οι ερωτήσεις ηχούς δεν επιλέχθηκαν από τους ακροατές, γεγονός που δείχνει ότι η αντιληπτική ασάφεια των ρητορικών ερωτήσεων δεν αφορούσε όλες τις μη κανονικές κατηγορίες, αλλά συνδέθηκε ειδικότερα με την επιβεβαιωτική λειτουργία. Το στοιχείο αυτό δείχνει ότι, σε επίπεδο αντίληψης, οι ρητορικές ερωτήσεις μπορεί να παρουσιάζουν συγγένεια με χρήσεις στις οποίες ο ομιλητής δεν ζητά απλώς νέα πληροφορία, αλλά προσανατολίζει τον ακροατή προς μια συγκεκριμένη απάντηση. Επομένως,

οι ρητορικές ερωτήσεις μπορούν να ενταχθούν σε ένα ευρύτερο σύνολο μη κανονικών ερωτήσεων, όπου η ερωτηματική μορφή αξιοποιείται για λειτουργίες πέρα από την απλή αναζήτηση πληροφορίας.

Συνολικά, τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι ο επιτονισμός αποτελεί ισχυρό παράγοντα στην αναγνώριση των ρητορικών πολικών ερωτήσεων στην Ελληνική, χωρίς όμως να αποτελεί απόλυτο ή αποκλειστικό κριτήριο διάκρισης της ρητορικότητας. Η ρητορική ερμηνεία φαίνεται να διαμορφώνεται μέσα από τη σχέση ανάμεσα στο περιεχόμενο, τη στάση του ομιλητή και την επιτονική πραγμάτωση της εκφώνησης. Επομένως, ο επιτονισμός δεν αντικαθιστά το περιεχόμενο, αλλά μπορεί να προσφέρει σημαντικές ενδείξεις για τον τρόπο με τον οποίο ο ακροατής ερμηνεύει μια ερώτηση. Η συμβολή της παρούσας εργασίας έγκειται στο ότι εξετάζει τις ρητορικές πολικές ερωτήσεις της Ελληνικής εμπειρικά, μέσα από την αντίληψη των ακροατών, και δείχνει ότι η διάκριση ανάμεσα σε πληροφοριακές και ρητορικές εκφορές μπορεί να συνδέεται και με την επιτονική τους πραγμάτωση.

Η έρευνα, ωστόσο, έχει ορισμένους περιορισμούς. Το δείγμα των ομιλητών και των ακροατών ήταν περιορισμένο, ενώ τα δεδομένα προήλθαν από ελεγχόμενη πειραματική διαδικασία και όχι από αυθόρμητο λόγο. Επιπλέον, η απουσία περιεχόμενου στο πείραμα αντίληψης ήταν απαραίτητη, ώστε να εξεταστεί ειδικά ο ρόλος του επιτονισμού. Ωστόσο, η επιλογή αυτή απομάκρυνε τις ερωτήσεις από τις φυσικές συνθήκες χρήσης τους.

Μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να επεκτείνουν τη μελέτη σε μεγαλύτερο αριθμό ομιλητών και ακροατών, καθώς και σε περισσότερους τύπους ερωτήσεων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα είχε να εξεταστούν αρνητικές πολικές ρητορικές ερωτήσεις, wh-ρητορικές ερωτήσεις, καθώς και ερωτήσεις που περιλαμβάνουν λεξικά στοιχεία ή μόρια που ενδέχεται να ενισχύουν τη ρητορική ανάγνωση. Επιπλέον, μια πιο λεπτομερής ακουστική και φωνολογική ανάλυση των εκφωνήσεων θα μπορούσε να δείξει ποια συγκεκριμένα επιτονικά χαρακτηριστικά συμβάλλουν περισσότερο στη ρητορική ερμηνεία. Ιδιαίτερα χρήσιμη θα ήταν η συστηματική εξέταση της θέσης του πυρηνικού τόνου, ώστε να διαπιστωθεί αν η πιθανή μετατόπισή του αποτελεί σταθερό χαρακτηριστικό των ρητορικών πολικών ερωτήσεων στην Ελληνική. Τέλος, η σύγκριση πειραματικών δεδομένων με δεδομένα αυθόρμητου λόγου θα μπορούσε να δείξει πώς οι ρητορικές ερωτήσεις χρησιμοποιούνται και αναγνωρίζονται σε φυσικά συνομιλιακά περιβάλλοντα.

Συμπερασματικά, η παρούσα εργασία δείχνει ότι ο επιτονισμός παρέχει στους ακροατές χρήσιμες ενδείξεις για τη ρητορική ερμηνεία των πολικών ερωτήσεων στην Ελληνική, χωρίς όμως να την καθορίζει απόλυτα. Το εύρημα αυτό αναδεικνύει τη σημασία της επιτονικής πραγμάτωσης στην αντίληψη μη πληροφοριακών χρήσεων της ερώτησης και δείχνει ότι οι ρητορικές πολικές ερωτήσεις αποτελούν γόνιμο πεδίο για περαιτέρω μελέτη στην Ελληνική.

Βιβλιογραφία

- Alvanoudi, A. (2022). Polar answers and epistemic stance in Greek conversation. *Pragmatics*, 32(1), 1-27. <https://doi.org/10.1075/prag.19031.alv>
- Argyropoulos-Theodoropoulos, E. (2023). *Intonational analysis of polar questions: A comparative investigation between Standard Modern Greek and Standard British English*. National and Kapodistrian University of Athens. <https://pergamos.lib.uoa.gr/item/uoadl:3290718>
- Arvaniti, A. (2009). Greek intonation and the phonology of prosody: Polar questions revisited. In *Proceedings of the 8th International Conference on Greek Linguistics* (pp. 14-29). <https://hdl.handle.net/2066/221092>
- Arvaniti, A. (2022). The Autosegmental-Metrical Model of Intonational Phonology. *Prosodic Theory and Practice*, 25–63. <https://doi.org/10.7551/mitpress/10413.003.0004>
- Arvaniti, A., & Baltazani, M. (2005). Intonational analysis and prosodic annotation of Greek spoken corpora. In S.-A. Jun (Ed.), *Prosodic typology: The phonology of intonation and phrasing* (pp. 84–117). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199249633.003.0004>
- Arvaniti, A., Gryllia, S., & Baltazani, M. (υπό έκδοση). *The complex relationship between the tunes and pragmatics of Greek wh-questions*.
- Arvaniti, A., Ladd, D. R., & Mennen, I. (2006a). Phonetic effects of focus and “tonal crowding” in intonation: Evidence from Greek polar questions. *Speech Communication*, 48(6), 667–696. <https://doi.org/10.1016/j.specom.2005.09.012>
- Arvaniti, A., Ladd, D. R., & Mennen, I. (2006b). Tonal Association and Tonal Alignment: Evidence from Greek Polar Questions and Contrastive Statements. *Language and Speech*, 49(4), 421–450. <https://doi.org/10.1177/00238309060490040101>
- Athanasiadou, A. (1991). The discourse function of questions. *Pragmatics*, 1(1), 107–122. <https://doi.org/10.1075/prag.1.1.02ath>
- Banuazizi, A., & Creswell, C. (1999). Is that a real question? Final rises, final falls and discourse function in yes-no question intonation. In S. J. Billings, J. P. Boyle, & A. M.

- Griffith (Eds.), *CLS 35-1: Papers from the main session* (pp. 1–13). Chicago Linguistic Society.
- Beyssade, C., & Delais-Roussarie, E. (2022). The prosody of French rhetorical questions. *Linguistics Vanguard*, 8(s2), 277–286. <https://doi.org/10.1515/lingvan-2020-0121>
- Biezma, M., & Rawlins, K. (2017). Rhetorical questions: Severing asking from questioning. *Semantics and Linguistic Theory*, 27, 302–322. <https://doi.org/10.3765/salt.v27i0.4155>
- Bögel, T., & Braun, B. (2022). Rhetorical questions in Persian. *P&P*, 18. <https://doi.org/10.11576/pundp2022-1042>
- Braun, B., Dehé, N., Neitsch, J., Wochner, D., & Zahner, K. (2019). The prosody of rhetorical and information-seeking questions in German. *Language and Speech*, 62(4), 751–778. <https://doi.org/10.1177/0023830918816351>
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press.
- Caponigro, I., & Sprouse, J. (2007). Rhetorical questions as questions. *Proceedings of Sinn und Bedeutung*, 11, 121–133. <https://doi.org/10.18148/sub/2007.v11i0.635>
- Dehé, N., & Braun, B. (2020). The Intonation of Information-Seeking and Rhetorical Questions in Icelandic. *Journal of Germanic Linguistics*, 32(1), 1–42. <https://doi.org/10.1017/s1470542719000114>
- Dehé, N., Braun, B., & Wochner, D. (2018). The prosody of rhetorical vs. information-seeking questions in Icelandic. *Speech Prosody* 2018, 403–407. <https://doi.org/10.21437/speechprosody.2018-82>
- Dehé, N., Braun, B., Einfeldt, M., Wochner, D., & Zahner-Ritter, K. (2022). The prosody of rhetorical questions: a cross-linguistic view. *Linguistische Berichte (LB)*, 2022(269). https://doi.org/10.46771/9783967691757_1
- Farkas, D. (2020). *Canonical and non-canonical questions*. <https://semanticsarchive.net/Archive/WU2ZjIwM/questions.pdf>
- Frank, J. (1990). You call that a rhetorical question? *Journal of Pragmatics*, 14(5), 723–738. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(90\)90003-v](https://doi.org/10.1016/0378-2166(90)90003-v)

- Grice, M., Ladd, D. R., & Arvaniti, A. (2000). On the place of phrase accents in intonational phonology. *Phonology*, 17(2), 143–185. <https://doi.org/10.1017/s0952675700003924>
- Gryllia, S., Baltazani, M., & Arvaniti, A. (2018). The role of pragmatics and politeness in explaining prosodic variability. *Kent Academic Repository (University of Kent)*. <https://doi.org/10.21437/speechprosody.2018-32>
- Halliday, M. A. K. (1970). *Intonation and grammar in British English*. The Hague: Mouton.
- Han, C. (2002). Interpreting interrogatives as rhetorical questions. *Lingua*, 112(3), 201–229. [https://doi.org/10.1016/s0024-3841\(01\)00044-4](https://doi.org/10.1016/s0024-3841(01)00044-4)
- Hill, V., & Miyagawa, S. (2024). The commitment of rhetorical questions. *Glossa: A Journal of General Linguistics*, 9(1). <https://doi.org/10.16995/glossa.10360>
- Holton, D., Mackridge, P., & Φιλίππáκη-Warburton, E. (2022). *Γραμματική της ελληνικής γλώσσας* (26η έκδ., Β. Σπυρόπουλος, Μτφρ.). Πατάκης.
- Jun, S.-A. (2022). The ToBI Transcription System: Conventions, Strengths, and Challenges. *The MIT Press EBooks*, 151–181. <https://doi.org/10.7551/mitpress/10413.003.0007>
- Ladd, D. R. (2008). *Intonational Phonology*. Cambridge University Press.
- Lialiou, M., Steffman, J., Baltazani, M., Payne, E., & Grice, M. (2026). Greek polar question tunes: Insights from naturalistic speech. *Speech Prosody 2026*, 402–406. <https://doi.org/10.21437/speechprosody.2026-81>
- Neitsch, J., Braun, B., & Dehé, N. (2018). The role of prosody for the interpretation of rhetorical questions in German. *Speech Prosody 2018*, 192–196. <https://doi.org/10.21437/speechprosody.2018-39>
- Nespor, M. (1999). Φωνολογία (Α. Νάτσης & Α. Παπασταύρου, Μτφρ.; Α. Ράλλη, Επιμ.). Πατάκης.
- Papazachariou, D. (2004). Intonation variables in Greek polar questions. In P. Gilles & J. Peters (Eds.), *Regional variation in intonation* (pp. 191-217). Max Niemeyer Verlag.
- Papazachariou, D., & Archakis, A. (2001). The dialectal role and discourse function of six semantic-intonation variables in Northern Greek. In A. Ralli, B. Joseph, & M. Janse

- (Eds.), *Proceedings of the First International Conference on Modern Greek Dialects and Linguistic Theory* (pp. 223–236). Patras University Press.
- Rohde, H. (2006). Rhetorical questions as redundant interrogatives. *San Diego Linguistic Papers*, 2, 134–168. <https://escholarship.org/uc/item/4xd7t5ww>
- Sorianello, P. (2023). The intonation of rhetorical questions in Italian. *Italiano LinguaDue*, 15(2), 90–101. <https://doi.org/10.54103/2037-3597/22018>
- Špago, D. (2016). Rhetorical questions or rhetorical uses of questions? *ExELL*, 4(2), 102–115. <https://doi.org/10.1515/exell-2017-0009>
- Špago, D. (2020). Rhetorical questions as aggressive, friendly or sarcastic/ironical questions with imposed answers. *ExELL*, 8(1), 68–82. <https://doi.org/10.2478/exell-2020-0014>
- Špago, D. (2024). When rhetorical questions receive answers: On different types of answers to rhetorical questions in US presidential debates EE. UU. *Anuario de Estudios Filológicos*, 47, 277–306. <https://doi.org/10.17398/2660-7301.47.277>
- Vlachos, C. (2013). Wh-constructions and The Division of Labour Between Syntax and The Interfaces. University of Patras, 2012. *Journal of Greek Linguistics*, 13(1), 158–164. <https://doi.org/10.1163/15699846-13130111>
- Wochner, D., & Dehé, N. (2018). Prosody meets pragmatics: a production study on German verb-first sentences. *Speech Prosody* 2018, 418–422. <https://doi.org/10.21437/speechprosody.2018-85>
- Wochner, D., Schlegel, J., Dehé, N., & Braun, B. (2015). The prosodic marking of rhetorical questions in German. *KOPS (University of Konstanz)*. <https://doi.org/10.21437/interspeech.2015-26>
- Worthington, I. (Ed.). (2007). *A companion to Greek rhetoric*. Blackwell.
- Αλβανούδη, Α. (2019). Απαντήσεις σε ερωτήσεις ολικής άγνοιας: Επιρρήματα, μόρια και τροποποιημένες ετεροεπαναλήψεις. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, 39, 47–63.
- Βελούδης, Γ. (2005). *Η άρνηση*. Εκδόσεις Πατάκη.
- Παπαζαχαρίου, Δ. (2000). Παράγοντες που καθορίζουν την τελική σημασία ερωτήσεων ολικής άγνοιας σ' ένα διάλογο. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, 20, 394–405.

Παπαζαχαρίου, Δ. (2004). Επιτονισμός και επιστημική τροπικότητα στις ερωτήσεις ολικής άγνοιας: Επιβεβαίωση ορισμού επιτονικών μονάδων με τη χρήση τεστ αντίληψης (*perception tests*). *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, 24, 531-542.

Παράρτημα Α: Φόρμα πειράματος παραγωγής

ISQs

RQs

Μαγειρεύεις μπάμιες για τους φίλους σου και θέλεις να μάθεις εάν τους άρεσε. Ρωτάς: <i>Είναι ωραίες οι μπάμιες;</i>	Σου αναφέρει ο φίλος σου ότι η μητέρα του μαγειρεύει μπάμιες και είπε ότι ήταν ωραίες. Εσένα, ωστόσο, δεν σου αρέσουν και γνωρίζετε και οι δύο ότι δεν αρέσουν σε πολύ κόσμο. Τον κοιτάς και λες: <i>Είναι ωραίες οι μπάμιες;</i>
Σου ζητάει ο προπονητής σου να βγάλετε βίντεο κάνοντας μία άσκηση, ώστε να διαφημίσει το γυμναστήριο. Εσύ, όμως, δεν ξέρεις αν μπορείς να την κάνεις καλά. Ρωτάς: <i>Είναι δύσκολη η άσκηση;</i>	Ο αδερφός σου σου ζητάει βοήθεια με μία άσκηση στα μαθηματικά επειδή ισχυρίζεται ότι είναι πολύ δύσκολη. Παρατηρείς, ωστόσο, ότι είναι πολύ εύκολη και γνωρίζεις ότι μπορεί να την κάνει. Του λες: <i>Είναι δύσκολη η άσκηση;</i>
Ζεις μόνιμα στο εξωτερικό, έχεις έρθει διακοπές και θέλεις να μάθεις πόσο κοστίζει το σουβλάκι. Ρωτάς: <i>Είναι ακριβό το σουβλάκι;</i>	Είναι κοινώς γνωστό ότι έχουν ανέβει οι τιμές στα σουβλάκια. Συζητάτε με την παρέα σου τι θα παραγγείλετε να φάτε και κάποιος αναφέρει ότι τα σουβλάκια είναι ακριβά. Τον κοιτάς και λες: <i>Είναι ακριβό το σουβλάκι;</i>
Γνωρίζεις μέσω κοινής παρέας τη Μαρία και θέλεις να μάθεις εάν μπορείς να την εμπιστευτείς. Ρωτάς τον φίλο σου: <i>Λέει ψέματα η Μαρία;</i>	Γνωρίζετε όλοι ότι η Μαρία υπερβάλλει στις ιστορίες της. Συζητάτε με έναν κοινό σας φίλο για μια ιστορία που είπε η Μαρία και ξέρετε και οι δύο ότι δεν ισχύει. Γελάς και του λες: <i>Λέει ψέματα η Μαρία;</i>
Κανονίζετε την Κυριακή να φάτε θαλασσινά και δεν θυμάσαι εάν αρέσει στον Κώστα το ψάρι. Ρωτάς την υπόλοιπη παρέα: <i>Τρώει ψάρι ο Κώστας;</i>	Γνωρίζετε όλοι ότι ο Κώστας δεν τρώει ψάρι έχετε πάει σε τραπέζι που έχει θαλασσινά. Συζητάτε με τον φίλο σου που δεν ήρθε για το τραπέζι και σε ρωτάει εάν έφαγε ψάρι. Του απαντάς: <i>Τρώει ψάρι ο Κώστας;</i>
Βλέπεις ότι ο Δημήτρης, ο φίλος της Χριστίνας προσπαθεί να φτιάξει μία κατασκευή, αλλά δεν τα καταφέρνει. Δεν γνωρίζεις όμως εάν δέχεται βοήθεια. Ρωτάς τη Χριστίνα: <i>Χρειάζεται βοήθεια ο Δημήτρης;</i>	Όλοι γνωρίζετε ότι ο Δημήτρης είναι πολύ ικανός στις κατασκευές. Η Χριστίνα, όμως είναι καινούρια στην παρέα και σου λέει ότι πρέπει να τον βοηθήσετε. Απαντάς: <i>Χρειάζεται βοήθεια ο Δημήτρης;</i>
Είναι γιορτές και είναι Κυριακή. Δεν γνωρίζεις όμως το εορταστικό ωράριο. Ρωτάς:	Όλοι γνωρίζετε ότι τις Κυριακές τα μαγαζιά είναι κλειστά, αλλά η μητέρα σου ξέχασε ότι είναι Κυριακή και σου λέει να πάτε για ψώνια. Της λες:

<i>Είναι ανοιχτά τα μαγαζιά;</i>	<i>Είναι ανοιχτά τα μαγαζιά;</i>
Μιλάς με έναν φίλο σου για έναν πρόσφατο καυγά που είχες με την Άννα, αλλά δεν ξέρεις πώς αντιδράει. Τον ρωτάς:	Γνωρίζετε ότι η Άννα δεν παραδέχεται ποτέ το λάθος της και το σχολιάζετε στην παρέα λέγοντας:
<i>Ζητάει συγγνώμη η Άννα;</i>	<i>Ζητάει συγγνώμη η Άννα;</i>
Οι γονείς σου φεύγουν από το σπίτι και σου λένε να φροντίζεις τα φυτά. Ωστόσο εσύ δεν γνωρίζεις εάν είναι ποτισμένα. Ρωτάς:	Ζητάς από τον φίλο σου να σου προσέχει τα φυτά όσο λείπεις διακοπές και σε ρωτάει εάν πρέπει να τα ποτίζει. Γελάς και του λες:
<i>Θέλουν νερό τα φυτά;</i>	<i>Θέλουν νερό τα φυτά;</i>
Ο Σπύρος διαβάζει ένα δύσκολο άρθρο για τη σχολή και δείχνει μπερδεμένος. Δεν είσαι σίγουρος αν κατάλαβε τι διάβασε, οπότε ρωτάς έναν φίλο σου:	Προσπαθείτε εδώ και ώρα να εξηγήσετε στον Σπύρο ότι κάνει λάθος, αλλά εκείνος συνεχίζει να λέει ακριβώς τα ίδια. Αφού φύγει, κοιτάζεις τους άλλους και λες:
<i>Καταλαβαίνει το νόημα ο Σπύρος;</i>	<i>Καταλαβαίνει το νόημα ο Σπύρος;</i>

Παράρτημα Β: Φόρμα πειράματος αντίληψης

Πίνακας Β1. Απαντήσεις Ακροατή 1

Ερωτήσεις	Είδος	Πόσο σίγουρος είστε για την επιλογή;
Q6-RQ-sp2	πληροφοριακή	4
Q9-ISQ-sp2	πληροφοριακή	4
Q1-RQ-sp2	πληροφοριακή	3
Q3-RQ-sp2	ρητορική	4
Q3-RQ-sp1	ρητορική	5
Q9-RQ-sp2	ρητορική	4
Q8-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q8-RQ-sp1	ρητορική	5
Q8-RQ-sp2	ρητορική	5
Q6-RQ-sp1	ρητορική	2
Q7-RQ-sp1	πληροφοριακή	4
Q6-ISQ-sp2	πληροφοριακή	4
Q4-ISQ-sp1	πληροφοριακή	4
Q2-ISQ-sp1	πληροφοριακή	3
Q3-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q9-RQ-sp1	ρητορική	5
Q7-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q8-ISQ-sp2	πληροφοριακή	4
Q6-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q7-ISQ-sp2	πληροφοριακή	4
Q10-ISQ-sp1	πληροφοριακή	4
Q7-RQ-sp2	ρητορική	3
Q5-RQ-sp2	πληροφοριακή	2
Q5-ISQ-sp1	πληροφοριακή	4
Q10-RQ-sp2	ρητορική	5
Q9-ISQ-sp1	πληροφοριακή	3
Q1-RQ-sp1	ρητορική	5
Q1-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q10-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q4-ISQ-sp2	πληροφοριακή	2
Q5-RQ-sp1	ρητορική	4
Q2-ISQ-sp2	πληροφοριακή	4
Q2-RQ-sp1	ρητορική	5
Q3-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q4-RQ-sp1	ρητορική	2
Q4-RQ-sp2	ρητορική	4
Q5-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q1-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q2-RQ-sp2	πληροφοριακή	4

Πίνακας Β2. Απαντήσεις Ακροατή

Ερωτήσεις	Είδος	Πόσο σίγουρος είστε για την επιλογή;
Q6-RQ-sp2	ρητορική	3
Q9-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q1-RQ-sp2	biased	4
Q3-RQ-sp2	ρητορική	4
Q3-RQ-sp1	ρητορική	5
Q9-RQ-sp2	ρητορική	3
Q8-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q8-RQ-sp1	ρητορική	5
Q8-RQ-sp2	ρητορική	3
Q6-RQ-sp1	ρητορική	5
Q7-RQ-sp1	biased	3
Q6-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q4-ISQ-sp1	πληροφοριακή	4
Q2-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q3-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q9-RQ-sp1	ρητορική	5
Q7-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q8-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q6-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q7-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q10-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q7-RQ-sp2	ρητορική	5
Q5-RQ-sp2	ρητορική	5
Q5-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q10-RQ-sp2	ρητορική	3
Q9-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q1-RQ-sp1	ρητορική	5
Q1-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q10-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q4-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q5-RQ-sp1	biased	3
Q2-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q2-RQ-sp1	ρητορική	4
Q3-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q4-RQ-sp1	ρητορική	5
Q4-RQ-sp2	biased	3
Q5-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q1-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q2-RQ-sp2	ρητορική	4

Πίνακας Β3. Απαντήσεις Ακροατή 3

Ερωτήσεις	Είδος	Πόσο σίγουρος είστε για την επιλογή;
Q6-RQ-sp2	ρητορική	4
Q9-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q1-RQ-sp2	biased	3
Q3-RQ-sp2	biased	4
Q3-RQ-sp1	biased	3
Q9-RQ-sp2	ρητορική	3
Q8-ISQ-sp1	πληροφοριακή	4
Q8-RQ-sp1	ρητορική	5
Q8-RQ-sp2	biased	4
Q6-RQ-sp1	ρητορική	2
Q7-RQ-sp1	ρητορική	3
Q6-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q4-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q2-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q3-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q9-RQ-sp1	ρητορική	3
Q7-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q8-ISQ-sp2	πληροφοριακή	4
Q6-ISQ-sp1	πληροφοριακή	4
Q7-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q10-ISQ-sp1	biased	4
Q7-RQ-sp2	ρητορική	4
Q5-RQ-sp2	ρητορική	5
Q5-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q10-RQ-sp2	ρητορική	5
Q9-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q1-RQ-sp1	ρητορική	5
Q1-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q10-ISQ-sp2	πληροφοριακή	4
Q4-ISQ-sp2	πληροφοριακή	4
Q5-RQ-sp1	ρητορική	4
Q2-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q2-RQ-sp1	ρητορική	5
Q3-ISQ-sp1	πληροφοριακή	4
Q4-RQ-sp1	biased	3
Q4-RQ-sp2	πληροφοριακή	3
Q5-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q1-ISQ-sp2	πληροφοριακή	4
Q2-RQ-sp2	biased	4

Πίνακας Β4. Απαντήσεις Ακροατή 4

Ερωτήσεις	Είδος	Πόσο σίγουρος είστε για την επιλογή;
Q6-RQ-sp2	ρητορική	3
Q9-ISQ-sp2	πληροφοριακή	4
Q1-RQ-sp2	biased	3
Q3-RQ-sp2	ρητορική	4
Q3-RQ-sp1	Biased	4
Q9-RQ-sp2	ρητορική	3
Q8-ISQ-sp1	πληροφοριακή	4
Q8-RQ-sp1	ρητορική	3
Q8-RQ-sp2	ρητορική	3
Q6-RQ-sp1	πληροφοριακή	4
Q7-RQ-sp1	ρητορική	5
Q6-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q4-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q2-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q3-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q9-RQ-sp1	ρητορική	5
Q7-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q8-ISQ-sp2	πληροφοριακή	4
Q6-ISQ-sp1	πληροφοριακή	4
Q7-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q10-ISQ-sp1	ρητορική	4
Q7-RQ-sp2	ρητορική	3
Q5-RQ-sp2	ρητορική	4
Q5-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q10-RQ-sp2	ρητορική	5
Q9-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q1-RQ-sp1	biased	3
Q1-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q10-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q4-ISQ-sp2	πληροφοριακή	4
Q5-RQ-sp1	ρητορική	4
Q2-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q2-RQ-sp1	ρητορική	4
Q3-ISQ-sp1	πληροφοριακή	5
Q4-RQ-sp1	ρητορική	4
Q4-RQ-sp2	ρητορική	3
Q5-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q1-ISQ-sp2	πληροφοριακή	5
Q2-RQ-sp2	ρητορική	4

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.